

ODASMAHTTIN-, HÁLDDAHUS-
JA GIRKODEPARTEMEANTA

Doaibmaplána

Sámegielaide doaibmaplána

– gielladilli jagi 2010 ja joatkevaš barggut jagi 2011

Fápmu

Aktijvuohhta

Gievrrudahka

Vieksiesvoete

Ektievoete

Suodjalit

Searvevuohhta

Vaarjelidh

ODASMAHTTIN-, HÁLDDAHUS-
JA GIRKODEPARTEMEANTA

Doaibmaplána

Sámegielaideid doaibmaplána

– gielladilli jagi 2010 ja joatkevaš barggut jagi 2011

SISDOALLU

Stáhtaráđi ovdasátni	8
Viiddis ja guhkesáigásaš ángiruššan sámegeielaiguin	10
Sámegeielaid hálddašanguovllut Suomas, Ruotas ja Norggas.....	11
Gielladaid bargu sámegeielaid ovddideapmái	12
Fylkkasuohkaniid bargu sámegeielaid ovddideapmái	13
Stáhta doaimmahusaid bargu sámegeielaid ovddideapmái	13
Sámedikki bargu sámegeielaid ovddideapmái	14
Mánáidgárddit ja vuodđooahpahus	16
Sámegeielaid otnáš dilli Norggas	16

OAHPPAT:

Nannet oahpahusa davvi-, julev- ja oarjelsámegeielas ja -gillii buot dásiin	19
Sámi mánáidgárdefálaldagat.....	20
Doaibmabidju 1. Diehtujuohkin mánáidgárdefálaldagaid ásaheami birra sámi mánáid várás	20
Doaibmabidju 2. Máhttobuorideapmi mii deattuha giela	21
Doaibmabidju 3. Giellamovtiidahttinseminárat	22
Doaibmabidju 4. Pedagogalaš ávdnasiid ráhkadeapmi.....	22
Vuodđooahpahusfálaldat sámegeielas ja sámegeillii	23
Doaibmabidju 5. Sámi lohkanguovddáš.....	23
Doaibmabidju 6. Kártet mo oahppit árvvoštallet sámegeiela oahpahusa	23
Doaibmabidju 7. Oahppoplánaid láidestusat	23
Doaibmabidju 8. Diehtujuohkin joatkevaš oahppo- ja bargovejolašvuodaid birra nuoraide	23
Doaibmabidju 9. Ráhkadit statistihka joatkkaskuvlla sámegeiela oahpahusa birra	23
Doaibmabidju 10. Jorgalit ja heivehit sámegeillii lohkama kárteniskosa	23
Doaibmabidju 11. Bearráigeahčču das mo gielladat ja fylkkagielladat fuolahit oahppiid vuoigatvuoda oážžut oahpahusa sámegeielas	24
Doaibmabidju 12. Fága- ja diibmojuogu heivehallan.....	24
Doaibmabidju 13. Gáiddosoahpahusa fierpmádat	24
Doaibmabidju 14. Ovttasbargu Ruotain sámegeiela oahpahas	25
Doaibmabidju 15. Prošeakta Ráđjarasttideaddji ovttasbargu sámegeiela oahpahas	25
Sámi oahpponeavvut	25
Doaibmabidju 16. Sámegeielas oahpponeavvut – daid buvttadeapmi, fuolaheapmi geavaheaddjiide ja jorgaleapmi	25
Doaibmabidju 17. Sámegeiela oahpahusa vuoigatvuoda ja geatnegasvuoda diehtujuohkindoaibmabijut	26
Rávesolbmuid giellaoahpahus ja alfabehtten	26
Doaibmabidju 18. Rávesolbmuid 5-jahkásaš oahpahasprográmma sámegeielas	26
Doaibmabidju 19. Sámi rávesolbmuid vástesaš giellaoahpahasprošeakta	26
Doaibmabidju 20. Oarjelsámegeiela oahpahas rávesolbmuid várás.....	26
Doaibmabidju 21. Rávesolbmuid alfabehttenprošeakta Romssa fylkkas	27

Alit oahpahus ja rekrutten	27
Doaibmabidju 22. Sámi oahpaheaddjioahpahus	27
Doaibmabidju 23. Doaibmabidju mii galgá rekruttet oahppiid sámi oahpaheaddjioahpahussii ja oahpaheaddjioahpahussii mas lea sámegiella fágan	28
Doaibmabidju 24. Kártet sámegiela oahpaheaddjiid dárbbu	28
Doaibmabidju 25. Oahppoloatnaosiid sihkkun	29
Sierra doaibmabijut mat galget nannet julevsámegiela ja oarjelsámegiela	29
Doaibmabidju 26. Oarjelsámi mánáidgárdedoaimbajut	29
Doaibmabidju 27. Julevsámi mánáidgárdedoaimbajut	29
Doaibmabidju 28. Sámegiela doaibmabijut mánáidgárddis	30
Doaibmabidju 29. Oarjelsámi giellaleaira	30
Doaibmabidju 30. Julevsámi giellaleaira	30
Doaibmabidju 31. Karriearabagadallan sámi oahppiide ja kandidáhtaide	30
Doaibmabidju 32. Kursa gáiddosoahpahuspedagogihkas	30
Doaibmabidju 33. Ovdidanprošeakta Davvi-Trøndelága fylkkasuohkanis	31
Doaibmabidju 34. Rávven joatkkaskuvllain oarjelsámi guovlluin	31
Eará gielladoaimbajut	31
Doaibmabidju 35. Sámegiela ealáskahttin mearrasámi ja márkosámi guovlluin Lulli-Romssas ja Davvi-Nordlánddas	31
Doaibmabidju 36. Nuortalaš giela ja kultuvrra ealáskahttin	31
Doaibmabidju 37. Bihtánsámi giela ja kultuvrra ealáskahttin	32

GEAVAHIT:

Sámelága giellanjuolggadusat	35
Doaibmabidju 38. Sámelága giellanjuolggadusaid geahčadeapmi	35
Sámegiela bargit almmolaš hálddahušas	35
Doaibmabidju 39. Dulkaohpahus ja dulkaid dohkkeheapmi	35
Heahtedieđihanbálvalus	36
Mánáidsuodjalus	36
Doaibmabidju 40. Joatkkaoahpaha árvoštallan	36
Doaibmabidju 41. Bearráigeahččanortnega lánkaásahušvuodđu	36
Dearvvašvuoda- ja fuollabálvalusat	37
Doaibmabidju 42. Dulkonbálvalusat dearvvašvuodaftnodagain	37
Doaibmabidju 43. Bearráigeahčču	37
Doaibmabidju 44. Ovttdássaš bálvalusat julevsámi ja oarjelsámi guovlluin	37
Doaibmabidju 45. Dajaldatgirji dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusa várás	38
Bargo- ja čálgohálldašepmi	38
Doaibmabidju 46. NAVa diehtujuohkin sámegillii	38
Doaibmabidju 47. Geavaheaddjiid jearahallamat	38
Girkolaš bálvalusat sámegillii	38
Doaibmabidju 48. Doarjja biibbaljorgaleapmái	39
Doaibmabidju 49. Sámi searvegotti geahččaleapmi oarjelsámi giellaguovllus (2009-2012)	39
Doaibmabidju 50. Teavsttaid jorgaleapmi/heiveheapmi ipmilbálvalussii	39
Vearroetáhta	39
Doaibmabidju 51. Vearroetáhta – viiddiduvvon fáaldat sámegillii	39

Kriminálafuolla	40
<i>Doaibmabidju 52. Sámeielalaš giddagasbargiid háhkan</i>	40
<i>Doaibmabidju 53. Kriminálafuollaguovddáš mas lea máhttu sámeielas ja sámi kultuvrras</i>	40
Konfliktaráđiid čállingoddi.....	41
<i>Doaibmabidju 54. Sámeiella konfliktaráđiin</i>	41
Politija.....	41
<i>Doaibmabidju 55. Eambbo sámeiellamáhttu ja sámi kulturmáhttu politiijii</i>	41
<i>Doaibmabidju 56. Sámeiela nannen politiijas</i>	41
<i>Doaibmabidju 57. Heivehit sámeielaid elektruvnnaš prográmmaide</i>	41
<i>Doaibmabidju 58. Dakkár olbmuid háhkan Politijaallaskuvlii guđiin lea sámi duogáš</i>	42
Ráđđehusa sámeielaid geavaheapmi	42
<i>Doaibmabidju 59. Eanet ráđđehusdokumeanttat sámeigillii</i>	42
Terminologijiaovddideapmi ja sátnegirjijt.....	42
<i>Doaibmabidju 60. Hálddahustearpmat</i>	42
<i>Doaibmabidju 61. Sámi láhkatearpmat nammasaš prošeahta</i>	43
<i>Doaibmabidju 62. Sámeigillii jorgaluvvon lágaid dohkkehanortnet</i>	43
Sámeiella ja IKT.....	43
<i>Doaibmabidju 63. Gáibádusat stáhtalaš etáhtaide geavahit oktasaš čállinmearkkaid</i>	44
Giellateknologija	44
<i>Doaibmabidju 64. Sámeiela riektačállinreaidu – bissovaš doaibma- ja ovddidanorganisašuvdna</i> <i>DIVVUMA várás</i>	46
<i>Doaibmabidju 65. Sámeiela sátnegirjiid kárten ja buorideapmi</i>	47

OAIDNIT:

Oidnosii buktit sámeiela albmoahkkii	48
Sámi báikenamat ja sámeielalaš galbbat.....	49
<i>Doaibmabidju 66. Sámeielat geaidnogalbema kárten</i>	49
Deaivvadanbáikkít	49
<i>Doaibmabidju 67. Mánáid ja nuoraid sámeielalaš deaivvadanbáikkít</i>	50
Interneahtta	50
<i>Doaibmabidju 68. Sámeielaid nannen sosiála mediaiguin</i>	51
<i>Doaibmabidju 69. Diehtujuohkin nuoraide sámeigillii</i>	51
Mediat	51
<i>Doaibmabidju 70. Sámeielat aviissat – eambbo julevsámeigillii ja oarjelsámeigillii</i>	53
<i>Doaibmabidju 71. Oarjelsámi mediaguovddáš</i>	53
Girjjálašvuohta	53
<i>Doaibmabidju 72. Sámi girjjálašvuođa oastinortnet</i>	53
<i>Doaibmabidju 73. Girjjálašvuođastipeanddat sámi nuoraide</i>	53
Filbma.....	53
Dutkan- ja máhttobuoridandárbbut.....	55
<i>Doaibmabidju 74. Sámi dutkama ja alit oahpu ovddideapmi</i>	56
<i>Doaibmabidju 75. Hukset oarjelsámeiela ja julevsámeiela dutkangelbbolašvuođa</i>	57
<i>Doaibmabidju 76. Sámeielaid geavaheami kárten</i>	57
<i>Doaibmabidju 77. Fága ja resursaguovddáš</i>	58
<i>Doaibmabidju 78. Konferánsa sámi skuvladutkama birra</i>	58

Stáhtaráđi ovdasátni

Sámegielain lea nannosat sajádat almmolaš diđolašvuođas go goassege ovdal. Lágat ja ortnegat mat vuhtii váldet gielalaš vuoigatvuođaid, leat bajidan sámegielaide árvodási. Sámi mánáin ja nuorain leat vejolašvuođat deaivat sámegielaide eanet arenain go ovdal ja vejolašvuohta oahppat sámegielaide ii leamaš goassege nu buorre go dál. Dađistaga eanet almmolaš doaimmahusat barget árjjalaččat sámegielaide ovddidemiin, ja mii oaidnit ahte sámi guovlluin čađahuvvo stuorra ja dehálaš bargu man áigumuš lea ealáskahttit ja ovddidit sámegielaide.

Dattetge leat ollu hástalusat dan sihkkarastimis ahte sámegiela ain galget doaibmat ealli giellan Norgas. Ráđđehus háliida ahte sámegiela galget leat lundolaš geavahan- ja gulahallangiellan, vel dallege go olbmui lea dahkamuš almmolaš eiseválddiiguin. Nu ii leat álot dilli dál, ii ge vel sámegielaide hálddašanguovllus ge. Mii vásihit dan ge ahte daid oahppiid lohku geain lea sámegieloahpahuš vuođđoskuvllas ja mánáid lohku sámi mánáidgárdiin leat njiedjan. Julevsámegiella ja oarjelsámegiella leat ain erenoamáš hearkkes dilis.

Danne Eanetlohkoráđđehus almmuha vuosttaš ođastuvvon doaibmaplána vel eambbo doaibmabijuidt mat galget nanosmahttit sámegielaide ovdáneami. Mii leat jagi 2009 rájes juolludan 23 milj. ruvnnu doaibmaplána čuovvoleapmái. Mánja departemeantta leat dan lassin ángiruššan sámegielaiguin iežaset rámaid siskkobealde. Eambbo ruhtajuolludusaid lassin mun jáhkán ahte deháleamos bohtosiin okta lea leamaš stuorát diđolašvuohta sámegielaide ovddasvástádusas ja čalmmusteamis, sihke almmolaš eiseváldiin ja servodagas muđuid.

Sámegielaide boahteáigi sorjá das ahte sámi mánát ja nuorat besset oahppat sámegiela skuvllas ja mánáidgárddis. Dán suorgái ferte čájehuvvot stuorra fuomášupmi doaibmaplánaáigodaga. Sihkkarastin

dihtii ahte buohkat dihtet iežaset vuoigatvuođaid birra oazžut sámegieloahpahuš mánáidgárddis ja vuođđooahpahuš mii leat nannen diehtujuhkima dáid fáttáid birra. Oahpahuš galgá leat buorre kvalitehta vai oahppit muosáhit sámegieloahpahuš buorin. Sámi allaskuvlla Sámi lohanguovddáža nannen lea dehálaš sámegieloahpahuš kvalitehta buorideamis.

Oahppiid háhkan sámi ohppui ja ohppui mas lea sámegiella fágan, lea mearrideaddji dehálaš go áigumuš lea sihkkarastit servodahkii dárbbášlaš gelbbolašvuođa sámegielain boahtávaš áigái. Erenoamáš stuoris lea dárbu sámegiela oahpaheadjiide ja sámegiela ovdaskuvlaoahpaheadjiide. Danne lea Ráđđehus álggahan arvat doaibmabijuid oahppiid háhkamii, dás maiddá nu ahte sihkku daid studeanttaid oahppoloanid osiid geat čađahit sámi oahpaheadjioahpu dahje oahpaheadjioahpu mas lea sámegiella fágan.

Giellateknologalaš reaidut, nu mo teakstadvun-programmat, pedagogalaš programmat ja digitála programmat ja digitála sátnegirjjit, leat birgetmeahtun buorit reaidut giellaoktavuođas. Danne lea Ráđđehus ásahan Divvun-prošeavtta bissovaš doaibma- ja ovddidanorganisašuvdnan mii lea Romssa universitehtas oassi.

Rigmor Aasrud
Govvideaddji: Johnny Syversen

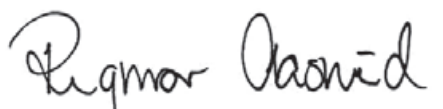
«Ráđđehus háliida ahte sámegiela galget leat lunddolaš geavahan- ja gulahallangiellan, vel dallege go olbmui lea dahkamuš almmolaš eiseválddiiguin.»

Go Ráđđehus almmuhii Sámegeleaid doaibmaplána gidđat jagi 2009, mii erenoamážit deattuheimmet dehálažžan čalmmustit davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela ovttaadássaš giellan. Ain lea mávssolaš bisuhit ja ovddidit sámi kultuvrra ja sámi servodateallima šláddjiivuođa.

Guovttegelelášvuođadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide maid Sámediggi hálddaša, lea lassánan 14 milj. ruvnnuin jagi 2006 rájes ja Eanetlohkoráđđehusa áiggi golbma ođđa gieldda leat beassan sámegiela hálddašanguvlui; namalassii Divttasvuona, Snoasa ja Loabága suohkanat. Røyrvika suohkan lea ohcan lahttuduvvot ja leat čađahuvvomin čielggadeamit ja árvvoštallamat galget go Romssa suohkan, Skániid suohkan ja Evenášši suohkan beassat hálddašanguovlosuohkanin.

Mus lea buorre jáhkku ahte lahttudeapmi hálddašanguvlui lea buoremus váikkuhangaskaomiid gaskkas okta mii oaččoha áigái systemáhtalaš giellabarggu gielddas. Danne lea Ráđđehusa mielas buorre go hálddašanguovlu ain viiddiduvvo.

Eiseválddit sáhttet álggahit doaibmabijuid ja ortnegiid mat sáhttet váikkuhit sámegiela suodjaleapmái ja ovddideapmái, muhto ain lea mearrideaddji dehálaš sámegiela boahhteáigái ahte sámit ieža geavahit gielaset viššalit.

Rigmor Aasrud

VIIDDIS JA GUHKESÁIGÁSAŠ ÁŅGIRUŠŠAN SÁMEGIELAIGUIN

Ráđđehusa politihka bajimuš ulbmil sámegeielaid ávkin lea láchčit diliid nu, ahte Norggas lea oadjebas boahtteáigi sámegeielaide. Dehálaš ulbmil lea buoridit sámegeielalaš olbmuid loguid. Dat gáibida viiddis ja guhkesáigásaš áŅgirusšama buot servodatsurggiin.

Sámegeielaid oadjebas boahtteáigi eaktuda álššaleabbo áŅgirusšama julevsámegeielain ja oarjel-sámegeielain. Dainna go dáin guovlluin sámit orrot bieđgguid ja leat unnilogus eanetlohkoálbmoga ektui, de sin joavkkuide lea erenoamáš váttes hástalus fas ealáskahttit gielaset. Nu lea dilli erenoamážit oarjelsámi guovlluin. Oarjelsámit ja julevsámit leat unnitlogut olles sámi servodagas. Danne lea dárbu ahte sii buohkat geain lea ovddasvástádus sámegeielas, bidjet erenoamáš searaid daid gielaid nanusmahttimii.

Nuortalašgiela/golttágiela ja bihtánsámegeiela várás áŅgirusšan ferte mearkkašit ahte álggahuvvojit báikkálaš ja ráđjarasttideaddji giellaproševttat maid vuodđun lea dáid gielaid duohtadilli. Odne ii leat jáhkehahtti atnit dáid gielaid ealli giellan sierranas servodatsurggiin nugo lea vejolaš dahkat davvisámegeiela, oarjelsámegeiela ja julevsámegeiela dáfus.

Ráđđehus áigu doaibmaplánaáigodaga bidjat dakkár vuodu mas lea vejolaš buorebut áŅgirusšat sámegeielaiguin – davvisámegeielain, julevsámegeielain ja oarjelsámegeielain sierranas servodatsurggiin – erenoamážit oahpahallamis, oahpahas, almmolaš bálvalus- ja fuollafálaldagain, ja vel geavahit ja oidnosii buktit sámegeielaid almmolaš oktavuodain. Sámegeielaid oadjebas boahtteáiggi eaktun lea ahte

daid árvodási buorrána ja ahte daid geavaheaddjiide ja eiseválddiide guđege dásis bohtet oidnosii ásahuvvon giellavuoigatvuodát. Sámegeiella ferte dikšojuvvot buot arenain main sámit leat ja deaivvadi, ja danne lea dehálaš čalmustahttit sámegeielaid arenaid ja daid geavaheaddjiid deaivvadanbáikkiid.

Sámegeielaid oadjebas boahtteáigi eaktuda maid ahte guhtege sápmelaš geahččala nanusmahttit ja buoridit iežas sámegeiela máhtu, geavahit sámegeiela nu ollu dilálašvuodain go sáhteš, ja oahpahit sámegeiela mađe muddui lea vejolaš ođđa buolvvaide.

Sámegeielaid oadjebas boahtteáigi eaktuda ahte báikegottit suodjalit ja láchčet buriid eavttuid sámi giellaovdáneapmái iežaset guovlluin.

Jus sámegeielaid boahtteáigi galggaš leat oadjebas, de gáibiduvvo ahte gielddat main sámit orrot, sihke sámegeielaid hálddašanguovllus ja dan olggobealde, váldet ovddasvástádusa sihkkarastit gieldda sámiide vejolašvuoda oahpahallat sámegeiela mánáidgárdiin, vuodđoskuvllain ja joatkkaskuvllain. Sámegeielalaš galbbat galget leat gielddavisttiid sihke olggobealde ja siskobealde, ja máŅggagielat geaidnogalbbat galget buktit oidnosii gieldda sámi gullevašvuoda.

Máhttu sámi diliid birra iežas suorggis dahje doaimmahas lea dasa eaktun ahte lea vejolaš fállat buriid ja ovttadássásaš almmolaš bálvalusaid sámi álbmoggii. Maiddá gulahallan ja diehtjuohkin sámegeiellii sámegeielalaš geavaheaddjiide leat dehálaččat go áigumuš lea addit doarvái dohkálaš fálaldaga. Dát lea maid stáhta ásahusaid ovddasvástádus.

Buorre kvalitehta bálvalusfálaldagas eaktuda ahte leat bargit guđiin lea máhttu sámegiela ja sámii kultuvrras. Doarvái bargit geain lea sámegiela ja sámii kultuvrra gelbbolašvuota leat mearrideaddji dehálaččat go sii fáallet sámii geavaheaddjiide dakkár bálvalusaid mat duođaid muosáhuvvojit buorin. Dárbu lea bargiid háhkat ja sidjiide addit lasseo-ahpaheami jus galggaš leat vejolaš addit nu buori fálaldaga. Dát gáibida ahte guđege doaimmahus pláne systemáhtalaččat.

Ráđđehusa barggus ovddidan dihtii sámegielaidda Norggas leat čuovvovaš bajimuš ulbmilat:

- Sámegielaidda davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela galget ovddiduvvot ja leat ealli gielat maiddá boahhteáiggi ge
- Sámegielaidda galget ovddiduvvot ja oainnosmahttojuvvo
- Buohkain galgá leat vuoigatvuota oahppat sámegiela
- Sámegielaidda vuoigatvuota galget nannejuvvot ja gulahuvvot
- Duon golmma sámegillii, davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjelsámegillii, galget leat ovtaárvošaš ovdánanvejolašvuota
- Almmolaš ásausat galget diđolaččat geavahit sámegielaidda, sihke davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela
- Máhttu Norgga sámegielaidda birra galgá buoriduvvot ja seailluhuvvot boahhteáigái

Ulbmilat gusket doaimmaplánaáigodahkii ja bohtet čielgasit ovdan doaimmaplána doaimbabiđuin. Doaimmaplána ođastuvvo jahkásaččat sierra stáhtusraporttain.

Sámegielaidda hálddašanguovllut Suomas, Ruotas ja Norggas

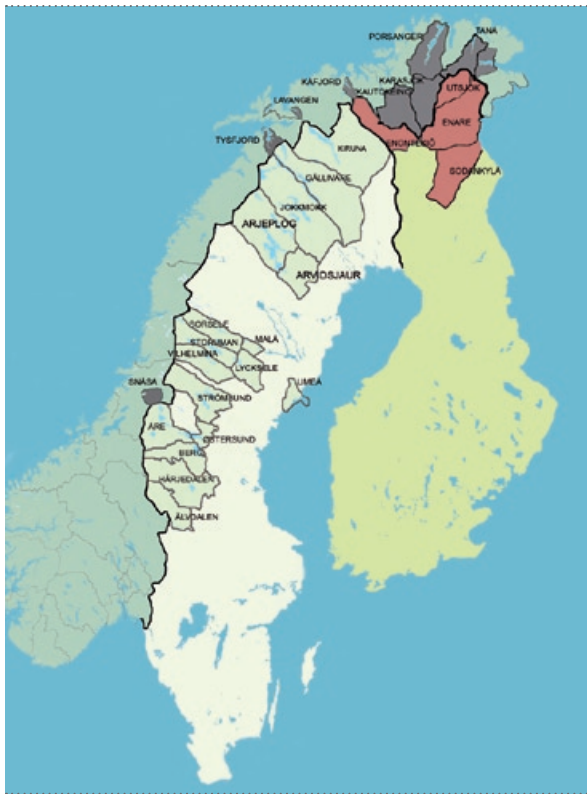
Suomas lea leamaš sámii giellalahka jagi 1991 rájes ja ođđa sámii giellalahka doaimbagođii jagi 2004. Suoma giellalahka ulbmil lea nannet sámiiid duođolágas mearriduvvon vuoigatvuota seailluhit ja ovddidit gielaset ja kultuvrraset ja muhtumasii nannet sámiiid vuoigatvuota geavahit gielaset, anárašgiela, davvisámegiela dahje nuortalašgiela, duopmostuoluin ja eará eiseválddiid luhtte. Dasto geatnegahtta dát almmolaš eiseválddiid vuhtiiváldit ja ovddidit sámiiid giellalahka vuoigatvuotaidda. Láhka geatnegahtta stáhtalahka ja giellalahka eiseválddiid hálddašanguovllus ja bidjá vel dihto gáibádusaid guovddáseiseválddiide mat leat hálddašanguovllu olggobealde. Hálddašanguovlui gullet Anára, Enodaga, Soađegili ja Ohcejoga giellat.

Vuosttaš sámii giellalahka Ruotas doaimbagođii cuoŋománu 1. b. 2000. Dat attii sámiiid vuoigatvuota geavahit sámegiela go sis lea dahkamuš eiseválddiiguin ja duopmostuoluiguin. Dat attii sámiiid maiddá vuoigatvuota oázžut mánáidfuola ja boarrásiidfuola eatnigillii. Hálddašanguovlui gulle Árjjaluovi, Jiellevári, Johkamohki ja Girona suohkanat.

Ođđajagimánu 1. b. 2010 biddjui ođđa láhka riikkalaš unnitloguid ja unnitlohkogielaidda birra doibmii. Dáinna lágain viiddiduvvui sámegiela hálddašanguovlu nu ahte dasa gullet dál vel lassii 13 giellat.

Sámegiela hálddašanguovlui gullet dál Árvesjávri, Berga, Livššu, Málaha, Suorsila, Storuman, Strömsund, Upmi, Vualčere, Åre, Älvdalena ja Stáre suohkanat lassii Árjjaluovi, Jiellevári, Johkamohki ja Girona suohkaniidda.

Suoidnemánu 1. b. 2009 biddjui ođđa giellalahka doibmii Ruotas. Giellalahka deattasta ahte ruotagiela lea Ruota servodaga váldogiela, muhto ahte almmolaš eiseválddiin lea maid geatnegasvuota suodjalit ja ovddidit sámegiela, eará unnitlohkogielaidda ja mearkagiela lassii. Láhka deattasta maiddá ahte buohkat guđet gullet riikkalaš unnitlohkui, galget beassat oahppat, ovddidit ja geavahit unnitlohkogiela.

Sámegeielaid hálddašanguovlu Suomas, Ruotas ja Norggas.

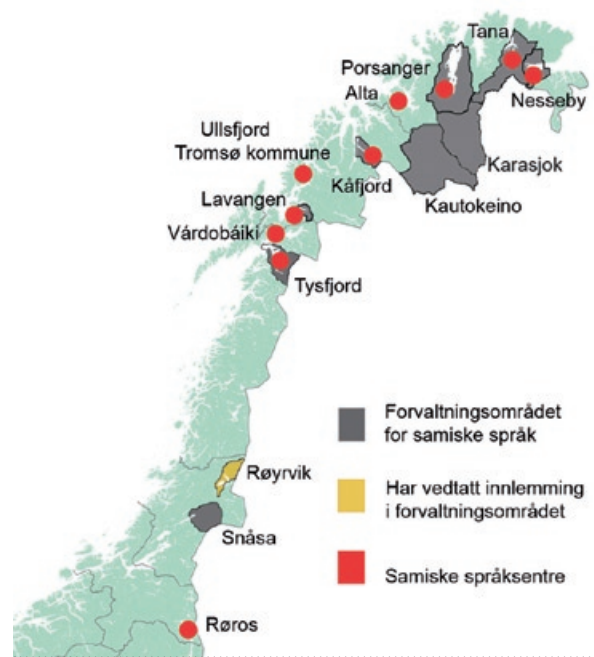
Gielddaid bargu sámegeielaid ovddideapmái

Gielddain lea guovdilis doaibma sámegeielaid nan-nemis buot guovlluin main sámit orrot. Mearrádušat gielddadásis leat mearrideaddji dehálaččat dasa ahte sámegeiella ja sámi kultuvra gielddas sáhtta ovdánit bures. Dehálaš lea ahte gielddat láchčēt dilálašvuodaid nu ahte sámi kultuvra ja giella sáhttet seailut ja ovdánit gávpogiin ja čoaħkkebáikkiin ge main leat ollu sámi ássit. Dilálašvuodaid láchčēt sáhtta dáhpuhuvvat mánáidgárdefálaldagaid bokte, sámegeiella oahpahusa bokte vuodđoskuvllas, dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid bokte, boarrásiidfuola bokte, galbema bokte sámegeilli ja arenaid bokte main sámegeiella ja kultuvra leat geavahas.

Gielddain main ollu sápmelaččat ášset, berre gieldaplánemis árijalaččat bargojuvvot dan ovdii ahte sámi kultuvra, giella ja servodateallin suodjaluvvojit. Gielddat mat leat sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllu olggobealde, sáhttet váikkuhit sámegeielaid ealáskahttimii, earret eará galbemiin sámegeilli, Sámi álbmotbeaivvi ávvudemiiin ja do-

aimmaid láchčimiin sámiide báikkálaš servodagas. Gielddat berrejit maiddái diđolaččat ovtastit sámi áššebeali dábálaš bálvalusaid.

Sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllus gielddain lea erenoamáš ovddasvástádus fállat sámi álbmogii heivehuvvon diehtujuohkima ja bálvalusaid. Sámegeiella ja sámi kultuvrra máhtu buorideapmi lea dehálaš go áigumuš lea fállat buriid bálvalusaid sámi geavaheaddjiide. Gielddat mat gullet hálddašanguovlvi, ožžot sierra doarjagiid vai sáhttet ollašuhit iežaset geatnegasvuodaid sámelága mearrádušaid ektui. Dan lassin lea dehálaš ahte dát gielddat diđolaččat vuoruhit doaibmajuid sámegeielaid várás iežaset dábálaš váikkuhangaskao-miiguin.

Romssa suohkan dagai politihkalaš mearrádusa galbet dárogillii ja sámegillii Fokuskvartálas, mii gárvánii jagi 2004. Visttis leat ráđđeviessu, girjeráđju ja kino.

Fylkkasuohkaniid bargu sámegielaideapmái

Fylkkasuohkanat sáhttet doaibmat sámegielaide dehálaš ánggiruššin iežaset fylkkas. Fylkkasuohkanat berrejit fuolahit ahte lea sámegiela ja sámii kultuvrra gelbbolašvuolta sihke iežaset hálddahasain ja dain bálvalusain main sis lea ovddasvástádus.

Fylkkasuohkanat mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, leat Finnmarkku, Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelága fylkkasuohkanat. Dát fylkkasuohkanat ožžot guovttegielalašvuoda doarjaga Sámedikkis.

Fylkkasuohkaniin lea fylkkaplánema bokte vejolašvuolta oktiiheivehallat barggu mii galgá ovddidit sámegiela fylkkasteaset. Iežaset ovttasbargosoahpamušaiquin Sámedikkiin leat Finnmarkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Hedmarkku fylkkasuohkanat váldán badjelasaset barggu mii galgá nannet sámii giela, kultuvrra, servodateallima ja ealáhusaid fylkkain. Vai dát bargu šattašii nu ollislaš ánggiruššamin go vejolaš, de lea dehálaš ahte fylkkasuohkanat barget árrjalaččat ovttas Sámedikkiin, suohkaniiguin ja stáhtalaš doaimmahusaiguin das mii guoská fylkkaplánemii.

Stáhta doaimmahusaid bargu sámegielaideapmái

Kulturdepartemeanta lea giellapolitihkalaččat ovddasvástideaddji fágadepartemeanta, ja das lea

bajimus ja suorgebajábeallásaš ovddasvástádus hábmet, dulkot ja ovddidit giellapolitihkalaš ulbmiliid Norggas. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeantas lea váldoovddasvástádus sámelága giellanjuolggadusaid hálddašeamis ja dan barggu oktiiheivehallamis maid Ráđđehus bargá Regiuvdna- ja unnitlohkogielaide eurohpalaš lihtuin (unnitlohkogiellalihtuin), ja das lea sierra doarjjapoasta sámegielaide doaibmabijuid várás. Buot departemeanttain lea iežaset fágasurggiin dehálaš ovddasvástádus sámegielain.

Stáhtalaš etáhtain lea ráđđehusa politihka doibmibiddji orgánan erenoamáš ovddasvástádus fuolahit geavaheaddjiid rektesihkkarvuoda ja vuhtiiváldima nu ahte almmolaš bálvalusat leat heivehuvvon sámii álbmoga giillii ja kulturduogážiin.

Buorre kvalitehta bálvalusfálaldagas eaktuda sámii giella- ja kulturmáhtu. Hálddašanguovllu siskobealde lea mearrideaddji dehálaš fuolahit ahte doarvái bargiin lea sámegiela ja sámii kultuvrra gelbbolašvuolta jus geavaheaddjiid galggašit dovdat ahte bálvalusat leat duođaid buorit.

Máhttodárbbu sáhttet gullat álbmotrievttálaš geatnegasvuodas, Norgga politihkka ja lágat mat čatnasit sámii diliide, máhttui gielalaš, kultuvrralaš, historjjálaš ja ealáhuslaš diliid birra, máhttui sámii ášahusaid ja organisašuvnnaid birra, ja vel eambo erenoamáš dieđuide mat čatnasit sieranas áššesurggiide. Dehálaš lea ahte bargoaddit guđet dárbbasit dákkár gelbbolašvuoda, láchčet dilálašvuodaid máhtto buorideapmái sierra gealboplánemii ja gelbbolaš bargiid háhkamiin.

Ráđđehus atná dehálažžan oainnusin dahkat sámepolitihkalaš ulbmiliid juolludusreivviin stáhtalaš etáhtaide. Dat lea jagi 2010 čuovvuvvon juolludanreivves mángga guovdilis etáhtii, gč. doaibmabiju 2 (fylkkamánniide oahpahussuorgis), doaibmabiju 11 (Oahpahusdirektoráhtii), doaibmabijuide 43 ja 44 (NAVii) ja doaibmabiju 39 (dearvvašvuoda fitnodagaide). Departemeanta árvvoštallá oktilaččat dárbbu čalmmustahttit sámii ulbmiliid eanet juolludanreivviin plánaáigodaga.

Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta leat ámmátgohččumis fylkkamánniide deattuhan ahte lea ulbmil lasihit almmolaš fálaldagaid sámegillii, earret eará nannedettiin sámii gielalaš

ja kultuvrralaš gelbbolašvuoda almmolaš doaimmahusain, ja lasihettiin diehtujuhkima sámegillii sámi geavaheaddjiide. Departemeanta lea juolludusreivvestis IKTa ja hálddahusa direktoráhtii ge čielggasmahttán direktoráhta ovddasvástádusa sámegielain ja diehtujuhkimis sámegillii.

Sámedikki bargu sámegielaid ovddideapmái

Sámedikki váldoulbmil iežas barggus sámegielaid ovddideapmái lea buktit sámegiela oidnosii ja ovddidit dálá arenaid sámegiela várás, ásahtit ođđa arenaid, ealáskahttit sámegiela dain guovlluin main dat lea heajos dilis, ja viidáseappot ovddidit ja nannet sámegiela geavaheami dain guovlluin main sámegiella lea beaivválaš gulahallangiella. Dan ulbmila geahččala Sámediggi ollašuttit geavahettiinis árrjalaččat daid váikkuhangaskaomiid maid dat hálddaša, ja gulahaladettiinis báikkálaš, guvllolaš ja riikkalaš eiseválddiiguin ja eará áššáigullelaš doaibmiiguin.

Sámediggi lea jahkái 2011 várren sullii 59,2 milj. ruvnno sámegielaid doarjagiidda (ja das leat maid dái mielde guovttegielalašvuodadoarjagat). Dan supmis juolludii Sámediggi jahkái 2011 5,7 milj. ruvnno vuodđodoarjjan 10 giellaguovddáži, ja 7,6 milj. ruvnno leat várrejuvvon ohcanvuđot ortnegiidda. Sámediggi attii jagi 2010 doarjalohpádusa 19 giellaprošektii hálddašanguovllu siskkobealde, ja 22 giellaprošektii hálddašanguovllu olggobealde (oktiibuot 6,6 milj. ruvnno). Dasto lea Sámedikkis leamaš giellaovddideapmi okta dain vuoruhuvvon doaibmabijuin mat ruhtaduvvojedje Sámeálbmotfoandda ruđaiguin. Jahkái 2010 várrejuvvui 1,5 milj. ruvnno ja doarjja lohpiduvvui 6 giellaprošektii.

Jahkái 2011 várrejuvvui 1,2 milj. ruvnno gielladoaibmabijuide ja 2 milj. ruvnno girjjálašvuodaprošeavttaide mat ruhtaduvvojedje Sámeálbmotfoandda ruđaiguin.

Sámediggi lea jagi 2011 juolludan 46 milj. ruvnno guovttegielalašvuodadoarjjan gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguvlui. Sámediggi lea čađahan guovttegielatvuodadoarjaga árvvoštallama maid lea juolludan gielddaide ja fylkkagielddaide sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllus.

Árvvoštallan galgá geavahuvvot vuodđun go árvvoštallojuvvo galget go ráhkaduvvot meroštannjuolggadusat ja raportengáibádusat doarjagii. Áššiid gittalasvuoda dáfus leat maid dái Sámedikki doarjagat oahpahussii – dat mearkkaša oahpponeavvuide, mánáidgárdiide ja stipeanddaide – hui dehálaš váikkuhangaskaoamit go áigumuš lea ollašuttit daid ulbmiliid mat leat biddjojuvvon ovddidit sámegielaid. Sámediggi lea jahkái 2010 várren oktiibuot 31,3 milj. ruvnno doarjjan sámegielaid oahpahussii. Dan lassin juolluda Sámediggi doarjagiid dávvirvuorkkáide, kulturguovddážiidda ja kulturvistiide, ja doarjagiid doaibmabijuide dearvvašvuodasuorgái, mat maid dái leat hui mávssolaččat buoremus rápmavevttuid láchčimii sámegillii buorrin.

Sámediggi lea jagi 2011 juolludan 46 milj. ruvnno guovttegielalašvuodadoarjjan gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguvlui. Sámediggi lea čađahan guovttegielatvuodadoarjaga árvvoštallama maid lea juolludan gielddaide ja fylkkagielddaide sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllus. Árvvoštallan galgá geavahuvvot vuodđun go árvvoštallojuvvo galget go ráhkaduvvot meroštannjuolggadusat ja raportengáibádusat doarjagii ja mo dat vejolaččat galggašedje doaibmat.

Sámediggi lea čađahan čoahkkimiid buot gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin sámegiela hálddašanguovllus ja dat lea leamaš oassi ortnega árvvoštallamis ja vejolaš nuppástuhttimis. Sierra seminára ge lea lágiduvvon Sámedikkis mas gielddat ja fylkkagielddat leat beassan buktit oaiviliidiset. Sámedikkis lea leamaš evttohuvvon ođđa meroštannjuolggadusaid gulaskuddamis, ja das lei cealkináigemearri juovlamánu 1. b. 2010.

Sámediggi háliida dasto ovddidit ja nannet sámegiela go dat ovddida sámegiela terminologijja, ja go dat nanne, seailluha ja oainnosmahttá sámegielaid sámegielalaš báikenamaid iežas barggus.

Sámi giellalávdegoddi lea sámedikkiid oktasaš orgána mii bargá sámegielaiguin, ja dat lea hálddahušlaččat Sámi parlamentáralaš ráđi vuollásaš. Sámediggi lea ovttrasáđiid Sámi giellalávdegottiin bargan buoridan dihtii ovttasbargovugiid, vai tearbmabargu čađahuvošii buorebut. Sámedikkis lea Terminologijja- ja báikenammačumpe mii árvvoštallá tearb-

malisttuid. Tearbmalisttut sáddejuvvojit dasto Sámi giellalávdegoddái, mii lágida čoahkkimiid davviriikalaš tearbmajoavkkuiguin (davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela) mat dohkkehit tearpmaid. Dasto leat tearpmat biddjojuvvon sátnebánkui risten. no. Sámediggi lea bargamin ođđa tearbmaprogrammain. Dát bargu lea easkka álggahuvvomin. Dassáži go ođđa tearbmabánku doaibmagohtá, almmuhuvvojit dohkkehuvvon tearbmalisttut Sámi giellalávdegotti neahttabáikkis www.giella.org. Sámediggi bargá viidáseappot davvisámegielaš tearpmaid ovddemiin Askeladden nammasaš kulturmitonehttabáikki várás. Gieskat álggahuvvui oarjelsámegiela tearbmaprošeakta servodatfágaid várás.

Sámedikkis lea oktilis oktavuoha doaibmiiguin sámegielaid nanosmahttimis, riikkaigaskasaččat ge. Sámediggi lea ovdamearkka dihtii doallan čoahkkima Regiuvdna- ja unnitlohkogielaid eurohpalaš lihtu áššedovdiidlávdegottiin ja diedihan dasa mo sámegielaid dilli lea Norggas.

Sámediggi gulahallá miehtá áiggi daid gielddai- guin ja sámi giellaguovddážiiguin čoahkkimiid, semináraid ja konferánsaid bokte das mo lea vejolaš seailluhit ja ovddidit sámegielaid. Sámediggái let hui dehálaš daiguin ovttas bargat. Jagi 2009 lea Loabága suohkanii ásahuvvon ođđa giellaguovddáš, Ástávuo- na giellagoahtie.

Sámediggi álggahii jagi 2009 5-jahkásaš giellapro- gramma. Ulbmil lea ahte giellaprogramma galgá váikkuhit dasa ahte sámegiela geavaheaddjiid lohku lassána. Okta doaibmabijuin lea ahte rávesolbmot guđet eai hálddaš sámegiela, ožžot oahpahusfálal- daga sámegiela, gč. doaibmabiju 17.

Sámedikki stipeandaortnet guoská daidda oahppi- ide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas, ja stu- deanttaide alit oahpus. Jahkái 2011 lea várrejuvvon 4,75 milj. ruvnno das. 437 joatkkaskuvlaoahppi ožžo stipeandda jagi 2010 ja 116 stipeandda juolluduv- vojedje studeanttaide geat ledje váldimin alit oahpu jagi 2010, mat ledje 34 eambbo go jagi 2009.

Sámediggi lea jagi 2010 loahpas ráhkadišgohtán diedáhusa sámegielaid birra, mas giellahástalusat galget boahit ovdan. Ulbmilat ja strategiijat galget ráhkaduvvot das mo buoremusat livččii vejolaš nan- net ja ovddidit sámegielaid guđege suorggis.

SÁMEGIELAID OTNÁŠ DILLI NORGGAS

Davvisámegiela ovdáneapmi lea mángga láhkai leamaš buorre manjimus logiid jagiid. Sámegielalaš vuoigatvuođat mat leat mearriduvvon sámelága giellanjuolggadusain, vuoigatvuohta oahpahus-sii sámegiela ja sámegillii oahpahuslága vuodul, sámi mediat ja girjjálašvuohta ja arvat doaibmabijut nannen dihtii sámegiela leat nanosmahtán davvisámegiela saji servodagas. Dattetge leat ain stuorra hástalusat seailluhit ja ovddidit davvisámegiela ealli gulahallan- ja ovtastallangiellan boahhteáigái ge. Erenoamážit guoská dat guovlluide mat leat sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllu olggobealde.

Julevsámegiella ja oarjelsámegiella leat unnit-lohkogielat sámi oktavuodas ge ja leat danne mángga láhkai šaddan jávkosii davvisámegiela ovdáneami geažil. Dat lea dagahan ahte dát gielat leat uhccán boahán oidnosii servodaga sámegiela áŋgiruššamis. Julevsámi ja oarjelsámi giellageavaheaddjiin leat danne unnit vejolašvuođat deaivat iežaset giela girjjálašvuođas, filmmas, musihkas, mediain ja almmolaš geavahusas oppalohká ge go olmmoš buohtastahtá davvisámegielain. Danne háliida Ráđđehus ain ovddos guvlui julevsámegiela ja oarjelsámegiela doaibmaplána doaibmabijuid čuovvoleamis.

Oppalaččat orru leamen nu ahte sámegielat beaivválaš giellan geavahuvvojit dađistaga un-nibut. Nu lea dilli erenoamážit dain guovlluin main

sámegiella lea gillán eanetlohkoservodaga garra deattu, ja unna sámi giellaservodagažiin. Dat guoská erenoamážit julevsámi ja oarjelsámi guovlluide ja márkosámi ja mearrasámi guovlluide.

Sámediggi lea jagi 2008 čađahan giellaiskkadallama¹ sámegiela geavahallama birra välljejuvvon ásahusain ja etáhtain sámegielaid hálddašanguovllus, ja muhtun välljejuvvon suohkaniin hálddašanguovllu olggobealde. Sámediggi lea dan lassin geahčadan makkár beroštupmi lea välljet sámegiela Norgga skuvllain ja mánáidgárddiin. Giellaiskkadeapmi čađahuvvo juohke njealját jagi. Iskkadallan mitalii ahte ii leat olus erohus beroštumis geavahit sámegiela iskkadaljojuvvon guovlluin jagi 2004² iskkadallama ektui.

Odne ii gávdno miige statistihkaid mii čájeha man ollu bearrašat dahje ovttaskas olbmot geavahit sámegiela beaivválaš giellan, dahje man olus hálddašit sámegiela. Danne áigu Ráđđehus ovttrasáđiid Sámedikkiin álggahit sámegielaid geavaheami kártema, gč. doaibmabiju 76.

Mánáidgárddit ja vuodđooahpahus

Sámi allaskuvla almmustahtá juohke jagi golggotmánus komentejuvvon sámi statistihka – “Sámi logut mitalit”. Dán raportta ráhkada analysajoavku maid

¹ “Bruken av samiske språk 2008”. Lea dás gávdnamis: www.sametinget.no

² “Bruken av samiske språk 2004”. Lea dás gávdnamis: www.sametinget.no

Sámediggi ja Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta leat vuodđudan. Kapihtal 7 raporttas "Sámi logut mitalit" addá dieđuid sámegiela birra mánáidgárddiin ja skuvllain. Analysajoavkkus lea čuovvovaš komeanttat dán kapihttalii:

Čielgaseamos sodju das mii guoská sámegillii mánáidgárddis ja skuvllas jagi 2009/10, lea ahte daid vuodđoskuvlaoahppiid lohku, geain lea sámegiella fágan, njiedjá ain. Dat lohku lea jagi 2005 rájes njiedjan oktiibuot 23 proseanttain. Erenoamážit daid oahppiid lohku geain lea davvisámegiella nubbigiellan, njiedjá. Dat lea njiedjan 39 proseanttain jagi 2005 rájes. Go áigumuš lea nannet sámegiela, de dát lea hui negatiiva sodju.

Jorgalahttin dihtii dán soju evttoha analysajoavku čuovvovaš doaibmabiju:

-Dállánaga lea dárbu nuppástuhttit fága- ja diibmojuogu njuolggadusaid dáidda ohppiide geain lea sámegiella nubbigiellan vuodđoskuvllas nu ahte sámegiela välljen ii dagat eambbo noadi.

-Dutkan ferte álggahuvvot gávnahan dihtii dárkilat sivaiddaidda oahppiid logu njiedjamii guđet välljejit davvisámegiela nubbigiellan.

Geahča doaibmabiju 12 fága- ja diibmojuogu birra.

SÁMI MÁNÁIDGÁRDDIT JA MÁNÁIDGÁRDDIT MAIN LEAT SÁMI MÁNÁT

Jagi 2009 ledje oktiibuot 37 sámi mánáidgárddi, dain ledje 752 máná davvisámi mánáidgárddiin, 27 máná julevsámi mánáidgárddiin ja 10 máná oarjelsámi mánáidgárddiin.

Dasto ožžo 34 mánáidgárddi doarjaga sámegiella oahpahussii mánáidgárddis. Dain mánáidgárddiin ledje oktiibuot 73 máná geat ožžo davvisámegiella oahpaha ja 21 máná geat ožžo oarjelsámegiella oahpaha. Ii oktage mánáidgárdi ožžon doarjaga julevsámegiella oahpahussii.

Govus 1. Mánát sámi mánáidgárddiin ja mánát geat ožžot giellaoahpaha

	2006	2007	2008	2009	2010
Mánát sámi mánáidgárddiin	900	1000	950	789	773
Mánát geat ožžot giellaoahpaha	40	50	40	94	56
Buohkanassii	940	1050	990	883	829
Davvisámi mánát				825	787
Julevsámi mánát				27	27
Oarjelsámi mánát				31	15
Buohkanassii				883	829

VUOÐÐOSKUVLA

Oktiibuot 2336 oahppis lei skuvlajagi 2009-2010 sámejieloahpahuš vuođđoskuvllas. Dáin lei 924 oahppis davvisámejiella, julevsámejiella dahje

oarjelsámejiella oahpahušgiellan, dat mearkkaša ahte oahpahušvu sámejielli.

Govus 2. Sámejieloahppiid lohku vuođđoskuvllas

	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Davvisámejiella vuosttašgiellan	971	984	997	964
Davvisámejiella nubbigiellan 2	689	536	573	547
Davvisámejiella nubbigiellan 3	819	834	769	647
Davvisámejiella	2479	2354	2399	2158
Julevsámejiella vuosttašgiellan	31	25	27	26
Julevsámejiella nubbigiellan 2	30	40	36	23
Julevsámejiella nubbigiellan 3	16	14	14	32
Julevsámejiella	77	79	77	81
Oarjelsámejiella vuosttašgiellan	18	18	19	20
Oarjelsámejiella nubbigiellan 2	78	75	68	58
Oarjelsámejiella nubbigiellan 3	20	16	14	19
Oarjelsámejiella	116	109	101	97
Submi	2602	2542	2517	2336

Gáldu: Vuodđoskuvlla diehtujuohkinvuogádat (GSI)

JOATKKASKUVLA

Skuvlajagi 2009-2010 ledje buohkanassii 215 oahppi geat lohke sámejiella vuosttašgiellan, mii lei mearkkašahhti lassáneapmi ovddit jagi ektui.

Skuvlaeaiiggát sáhttá fállat sámejiella ámasgiellan jus dan háliida. Dan lea vejolaš fállat oktasašfágan, prográmmafágan ja čiekŋudanprošeaktan. Dat mearkkaša ahte skuvlaeaiiggát sáhttá fállat sámejiella seamma láhkai go espánnjagiella, ruoššagiella jna.

Govus 3. Sámejieloahppiid lohku joatkkaskuvllas

Fága	2009-2010
Sámejiella vuosttašgiellan	215
Sámejiella vuosttašgiellan, sámejiella 1 davvisámejiella	190
Sámejiella vuosttašgiellan, sámejiella 1 oarjelsámejiella	4
Sámejiella vuosttašgiellan, sámejiella 1 julevsámejiella	23
Sámejiella nubbigiellan	154
Sámejiella nubbigiellan, sámejiella 2, davvisámejiella	142
Sámejiella nubbigiellan, sámejiella 2, oarjelsámejiella	9
Sámejiella nubbigiellan, sámejiella 2, julevsámejiella	9
Sámejielat oktiibuot	369

Gáldu: Oahpahušdirektoráhta/Vigo, oahppiidlohkan 01.10

Govus 4. Daid oahppiid lohku geat lohket golmma sámejiellas ovttagiella ámasgiellan, prográmmafágan dahje oktasašfágan, skuvlajagi 2009-2010

Fága	
Davvisámejiella prográmmafágan	6
Davvisámejiella oktasašfágan	98
Julevsámejiella oktasašfágan	5
Oarjelsámejiella oktasašfágan	-

lieredh oahppat

Ulbmilat, hástalusat,
guhkesáigásaš strategii-
jat ja doaibmabijut

OAHPPAT:

Nannet oahpahusa davvi-, julev- ja oarjelsámegielas ja -gillii buot dásiin

Vuoigatvuohta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga ja sámegiela oahpahusa lea mearrideaddji dehálaš dasa ahte sámegiela galget bissut ealli hállangiellan ja čállingiellan. Doaibmaplána čuovvoleami dehálaš oassi lea leamaš juohkit dieđuid sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid birra oažžut mánáidgárdefálaldaga ja vuoigatvuođa birra oažžut oahpahusa sámegillii ja sámegielas. Máhttodepartemeanta lea, ovttrasáđiid Sámedikkiin ja Oahpahusdirektoráhtain, ráhkadan ja gilván diehtujuohkingihppaga dáid fáttáid birra.

Pedagogalaš ávdnasiid mánáidgárdiid várás ja oahpponeavvuid ráhkadeapmi Máhttoloktema – Sámegiela mielde leat dehálaš doaibmamušat mat sihkkarastet sámi mánáide nana čatnaseami sámegillii ja sámi kultuvrii álgoáŋgiruššama rájes ja miehtá skuvlavázzima. Danne biddjojuvvo deaddu pedagogalaš ávdnasiid ráhkadit sámi mánáidgárd-

diid várás ja árvvoštallat mo lea vejolaš organiseret sámi oahpponeavvoráhkadeami bevtolaččat.

Dárbu lea čađahit ovddidanbarggu ja málleovddideami giellaoahpahusa várás sámi mánáidgárdiin ja mánáidgárdiin main leat sámi mánát.

Nannen dihtii sámegiela lohkanoahpahusa lea Máhttodepartemeanta, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi bušehttajagi 2010 rájes addán Sámi allaskuvlii ruđaid guovttejahkásaš prošehtii Sámi lohkanguovddáš. Guovddáš galgá earret eará bargat skuvllaid rávve- miin ja bagadallamiin sámegiela oahpaheami birra.

Oahpahusdirektoráhta lea Máhttodepartemeantta gohččuma vuodul ráhkadan instruvssa mo galgá čađahit bearráigeahču das mo sámi oahppiid vuoigatvuođat mat sis leat oahpahušlága vuodul, čuovvoluvvojit. Jagi 2010 lea bearráigeahču čađahuvvon gávccii gielddas ja ovtta fylkkagielddas. Oahpahusdirektoráhta lea gohčohallan joatkit bearráigeahču jagi 2011. Nordlandsforskning lea Máhttoloktema-Sámegiela árvvoštallama oassin earret eará geahčadan mo oahppit árvvoštallet sámegielfága oahpahusa skuvllas.

Ollu ráves sámit sámástit, muhto eai máhte lohkat ja čállit sámegiela. Danne lea Sámediggi dahkan bargosoahpamuša Sámi allaskuvllain alfabehtten- prográmma ráves sámiid várás. Prográmma galgá siskildit buot sámi giellaguovlluid. Dasto áigu Romssa fylkkasuohkan álggahit alfabehtten- prográmma Romssa fylkka rávesolbmuide.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta áigu ovttasráđiid Máhttodepartemeanttain ja Sámedikkiin álggahit iskkadallama sámegielaide geavaheami birra jagi 2011. Iskkadeami dehálaš ulbmil lea gávnna-hit man ollu rávesolbmot háliidit oahppat sámegiela dahje vejolaččat buoridit iežaset giellahállddašeami.

Go áigumuš lea sihkkarastit buriid sámegieloahpahusfálaldagaid ja buori oahpahusa fálaldagaid sámegielain, de dárbbášuvvojit ain ollu oahpaheaddjit geat máhttet sámegielaide. Danne lea Máhttodepartemeanta deattuhan dehálažžan háhkat studeanttaid oahpaheaddjiohppui ja oahpaheaddjiohppui mas lea sámegiella fágan, ja maiddái strategiija studeanttaid háhkamii ja oahppoloatnaosiid sihkkumii.

Máhttodepartemeanta lea jagi 2010 rájes ásahan ortnega sihkkut daid studeanttaid máhttoloatnaosiid guđet leat čađahan unnimusat 60 oahppočuoggá sámegielas iežaset vuodđooahpahusa oassin (geahča doaimbaidju 23).

Vai oarjelsámegiella ja julevsámegiella galget oažžut buriid ovdánanvejolašvuodaid, de lea dárbu erenoamážit heivehit ángiruššama dáid giellaservodagaid dárbbuide. Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea dan vuodul várren ruđaid mat galget geavahuvvot nannet giellaovdáneami oarjelsámi ja julevsámi guovlluin. Nordlándda fylkkamánne hállddaša ruđaid. Fylkkamánne lea, ovttasráđiid guovdilis ásahusaiguin ja giellabirrasiguin, álggahan arvat stuorát ja unnit doaimbaidjuid nannen dihtii dáid gielaide, ovdamearkka dihtii oarjelsámi giellaleairra ja julevsámi giellaleairra.

Dušše soapmásat geavahit nuortalašgiela ja bihtámsámegiela Norggas. Muhto leat unna giellabirrasat Suoma ja Ruota bealde rájá. Ruđat leat várrejuvnon nuortalašgiela ja bihtámsámegiela ja bihtámsámi kultuvrra ealáskahttimii Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta bušeahsas.

Čuovvovaš ulbmilat galget láidestit joatkevaš barguid dán suorggis:

- **Lágidit nu, ahte eanet mánát ožžot sámegiela sámi mánáidgárdefálaldagaid**
- **Lágidit nu, ahte mánáidgárddis mánát árrat movttiidahttojuvvojit geavahit sámegiela**
- **Lágidit nu, ahte buot oahppit guđet dan háliidit, besset oahppat sámegiela**

- **Lágidit nu, ahte oahpahusas lea vejolaš dahkat erenoamáš áššiid julevsámegiela ja oarjelsámegiela oahpaheamis**
- **Lágidit nu, ahte leat buorit rápmaveavttut sámegiela oahpahallamii**
- **Lágidit nu, ahte oahpahus sámegielas ja sámegillii lea buorre**
- **Movttiidahttit oahppiid joatkit sámegielain nuoraidskuvllas ja joatkkaskuvllas**
- **Lágidit nu, ahte eanet ja buoret oahpponeavvut leat oahpahusas sámegielas ja sámegillii**
- **Lágidit nu, ahte eanet sámegielaččat sáhttet váldit ovdaskuvlaoahpaheaddji oahpu ja oahpaheaddji oahpu**
- **Lágidit nu, ahte mánáidgárddiid ja skuvllaid oahpaheaddjit ožžot lasseoahpu ja joatkkaoahpu sámegielas**
- **Lágidit nu, ahte mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide lea álki oažžut fálaldagaid oahppat sámegiela**
- **Buoridit rávesolbmuide fálaldagaid oahppat davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela**
- **Lágidit nu, ahte bearrašat ge sáhttet oahpahallat davvisámegiela, julevsámegiela ja oarjelsámegiela**

Ulbmilat leat doaimbaplánaáigodahkii ja konkretiserejuvvojit doaimbaplána doaimbaidjuid bokte. Doaimbaplána áigáduvvo jahkásaččat sierra stáhtusraporttain.

Sámi mánáidgárdefálaldagat

Doaimbaidju 1.

Diehtujuohkin mánáidgárdefálaldagaid ásaheami birra sámi mánáid várás

Máhttodepartemeanta áigu ovttasráđiid Sámedikkiin juohkit dieđuid váhnemiidda, gielddaide ja mánáidgárdeeaiggádiidda sámi mánáid vuogavuođaid birra ja das makkár fálaldagat ja doarjjaortnegat gávdnojit. Sámediggi lea ráhkadan diehtujuohkingihppaga doarjagiid birra sámi mánáidgárddiide, ja maiddái das makkár fálaldagat leat dáža mánáide sámi mánáidgárddiin. Departemeanta lea juogadan rávagihppaga gielddaide ja fylkkamánniide.

Ovddasvástideaddjit: Máhttodepartemeanta/Fylkkamánnet ja Sámediggi

Doaibmabidju 2. **Máhtto buorideapmi mii deattuha giela**

a) Hui váttis lea háhkat mánáidgárdebargiid geain lea sámegielalaš máhttu. Máhtto departemeanta áigu vel ángireabbot geahččalit háhkat eanet ovdaskuvlaoahpaheaddjiid mánáidgárddiide, maiddái sámegielalaš ovdaskuvlaoahpaheaddjiid.

b) Máhtto departemeanta lea álggahan gelbbolašvuodastrategiija mas leat giellabiras ja giellamovttiidahttin okta njealji vuoruhuvvon suorgis. Strategiijas lea deattuhuvvon ahte “sámi mánát galget oazžut doarjaga sealluhit gielaset”. Dehálaš lea ahte gielddat ja priváhta mánáidgárdeeaiggádat movttiidahttet sámi mánáidgárddiid ja mánáidgárddiid main leat sámi mánát, ohcat ruhtadoarjagiid, erenoamážit gielladoarjagiid.

Fylkkamánnet leat iežaset gulahallančoahkkimiin departemeanttain gohčohallan váikkuhit dasa ahte eanet gielddat main leat sámi mánáidgárddit, ohcet stáhtalaš gealbudandoarjagiid. Loabága suohkan lea jagi 2010 ožžon doarjaga Romssa fylkkamánnes giellaprošektii. Viđa davimus fylkkamánne ja Sámedikki ásahuvvon ovttasbargu (RegioNor) hábme regionála ja báikkálaš doaibmabijuid vai sáhtta árijjalaččat hoahpuhit gielddaid main leat sámi mánáidgárddit/mánáidgárddit sámi mánáiguin.

c) Nordlándda fylkkamánne lea ožžon Máhtto departemeanttas ovddasvástádusa ja ruđaid mat galget geavahuvvot earret eará báikkálaš ja guvllolaš giellaarenaid nannemii mánáid, nuoraid ja rávesolbmuid várás. Jagi 2009 lea ásahuvvon joavku oahpahusossodahkii, man ovttastadda lea ovddasvástádus fuolahit mánáidgárddiid geahčadanháltti. Golbma konferánssa leat lágiduvvon, okta nationála konferánssa ja okta oarjelsámi ja okta julevsámi guovllu várás. Dát konferánssat ledje mánáidgárdesuorggi fuolaheami birra. Dasto lea lágiduvvon beaivelahkkásaš seminára álgoálbmotgielaid bisuheami birra. Ovttasráđiid Bodeaju allaskuvllain ja Nordlándda fylkkasuohkaniin dollojuvvui fágabeaivi namain: Go gielalaš unnitlogut leat mánáidgárddis – áššiid ollislašvuotta ja áššiid gittalasvuotta mánáid stoahkama ja oahppama vuodđun, erenoamážit sámiid geahčadanhálttis. Oassálastit ledje sihke mánáidgárdebargit, allaskuvlabargit, gielddabargit ja studeanttat. Fylkkamánne lea ovttas Davvi-Trøndelága allaskuvllain ráhkadan

kursaráiddu oarjelsámi guovllu mánáidgárdebargiid várás.

Jagi 2010 ámmátdoaibmamušas fylkkamánne celkojuvvo ahte fylkkamánne galgá láchčit dilálašvuodaid gelbbolašvuodaovddideapmái sámi mánáidgárddiin ja dárogielat mánáidgárddiin main leat sámi mánát, ovttasráđiid Sámedikkiin ja eará áššáigullelaš doaibmiiguin. Dasto daddjojuvvo ahte fylkkamánne galgá čuovvolit guovdilis doaibmabijuid mat gullet Sámegeielaid doaibmaplána mánáidgárdesuorgái. Fápmudusreivves fylkkamánne lea eaktuduvvon ahte dat galget bargat ovttasráđiid Sámedikkiin daid doaibmabijuid hárrái mat gullet sámi mánáidgárdesuorgái. Erenoamáš dehálaš lea čalmmustahttit daid hástalusaid mat leat oarjelsámi ja julevsámi guovlluin.

d) Máhtto departemeanta lea ráhkadahttan máhcastatprentosa váhnemiidda/fuolaheaddjiide geain leat mánát mánáidgárddiin. Máhcastatprenttus addá dieđuid guovdilis lágaid birra, mánáidgárddi rápmaplána birra ja vuoigatvuoda birra oazžut mánáidgárdesaji. Máhcastatprenttus lea jorgaluvvon davvisámegillii, ja lea jorgaluvvomin julevsámegillii ja oarjelsámegillii ja dat lea biddjojuvvon Sámedikki neahttsiidduide www.samediggi.no ja Máhtto departemeantta neahttsiidui raddehus.no. Áššeguovdilis fylkkamánnet ge áigot bidjat prentosa iežaset neahttsiidduide buot golmma sámegillii.

Ovddasvástideaddjit: Máhtto departemeanta, ovttasráđiid Sámedikkiin ja áššeguovdilis fylkkamánniiguin

e) Sámediggi lea doallan fierpmádatčoahkkimiid mánáidgárdejođiheadjiid várás, álmáiolbmuid várás geat barget sámi mánáidgárddiin, mánáidgárddiid várás main leat oarjelsámi mánát ja giellabargiid várás guđet barget sámi mánáiguin. Sámediggi lea maid doallan dakkár čoahkkimiid gielddaiiguin ja mánáidgárddiiguin main ruhtadoarjagat, máhtto buorideapmi, ja sihke giella ja kultuvra leat leamaš fáttát. Lágiduvvon lea sámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa. Sámediggi lea jagi 2010 juohkán ruhtadoarjagiid guovtti ovddidanprošektii sámi mánáidgárddiide.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Doaibmabidju 3. **Giellamovttiidahttinseminárat**

Sámediggi lea gitta jagi 2002 rádjai doallan giella-
movttiidahttinseminára mángga sajis Sámis (Mosk-
kis, Unjárggas, Skániin ja Pláššes). Dát seminárat
ledje okta dain doaibmabijuin mat čađahuvvojedje
mánáidgárdesuorggi gealbudeami dihtii.

Sámediggi oaidná ain dál ge dárbbu lágideat dakkár
semináraid. Ollu sámi mánáidgárddit leat smávva
gielddain ja dain mánáidgárddiin leat unnán bargit
geain lea rávvengelbbolašvuohta sámi gielas,
kultuvrras ja guovttegielalašvuođas. Dehálaš lea
váhnemiid dahkat diehtomielalazžan ja movttii-
dahttit sin viššalit sámástit mánáide ruovttus. Sihke
mánáidgárdebargiide ja váhnemiidda lea dárbu ovt-
tas dustet daid hástalusaid mat sámi mánáidgárddis
lea sámegeiela oahpahusa ja guovttegielalašvuođa
hárrái. Dárbu lea doallat semináraid eanet báikkiin
dannego guovlluin leat guđege lágan hástalusat
sámegeielain.

Máhtodepartemeanta áigu nannet guovdilis
fylkkamánniid ruđaiguin vai sii sáhttet čađahit
giellamovttiidahttinsemináraid. Eaktuduvvo ahte
fylkkamánnet barget lahkalgaid ovttas Sámedikkiin
doaibmabijuid plánedettiin ja čađahettiin.

*Ovddasvástideaddjit: Máhtodepartemeanta ja Sá-
mediggi*

Doaibmabidju 4. **Pedagogalaš ávdnasiid ráhkadeapmi**

a) Fáddágiha giellabirrasa ja giellamovttiidahttima
birra mánáidgárddis gárvánii juovlamánus 2009.
Gihpa lea dál jorgaluvvomin davvi- ja oarjelsámegeil-
lii. Áigumuš lea jorgalahttit gihppaga julevsámegeil-
lii jagi 2011 mielde. Fáddágiha sámegeiel jor-
galusat galget biddjojuvvot Máhtodepartemeantta
ruoktosiidui.

b) Máhtodepartemeanta áigu áiggi mielde
ođasmahttit mánáidgárddi sisdoalu ja doaim-
maid rápmaplána. Dát bargu galgá čađahuvvot
ovttasráđiid Sámedikkiin.

Sámediggi lea ovttasráđiid Máhtodepartemeanttain
ráhkadan láidestusgihppaga mii čujuha man guvlu

mánáidgárddiid sisdoallu galgá doalvut sámegeiela
ja sámi kultuvrra. Láidestusgihpa lea dárogillii ja
davvisámegeilii ja galgá jorgaluvvot julevsámegeilii
ja oarjelsámegeilii. Láidestusgihpa lea prentejuvvon
ja gilvojuvvon guovdilis mánáidgárddiide jagi 2010.
Láidestusgihpa lea biddjojuvvon Sámedikki ne-
ahttasiidduide [hpp://www.samediggi.no](http://www.samediggi.no)

c) Stuorra mearkkašupmi lea das go mánáidgárddi
ja skuvla barget ovttasráđiid vai sámi mánát sáht-
tet vásihit bissovašvuođa iežaset giellaovdáneamis.
Máhtodepartemeanta lea jorgalahttimin láide-
stusgihppaga "Fra eldst til yngst - Samarbeid og
sammenheng mellom barnehage og skole". Dat lea
jorgaluvvon davvisámegeilii ja lea jorgaluvvomin
oarjelsámegeilii. Gihpa galgá maid jorgaluvvot julev-
sámegeilii jagi 2011 mielde. Fáddágiha sámegeiel
jorgalusat galget biddjojuvvot Máhtodeparteme-
antta ruoktosiidui.

d) Mánáidgárddiide, mánáidgárdeeaiggádiidda
ja gielddaide mánáidgárdeiseváldin lea dehálaš
oážžut dieđuid mat sáhttet álššaiduhttit ja movttii-
dahttit bargat gielain mánáidgárddis. Máhtode-
partemeanta áigu lágideat nu, ahte buriid giella-
ovddideaddji doaibmabijuid dieđut ja vásáhusat
biddjojuvvot departemeantta iežas neahttasiid-
duide, ođasreiven ja eará heivvolaš kanálaid bokte,
vai dat dieđut ollet gielddaide ja mánáidgárddiide.

Ovddasvástideaddji: Máhtodepartemeanta

f) Sámediggi lea ožžon dieđu mánáidgárddiin
mat ožžot doarjaga Sámedikkis ahte váilot ollu
pedagogalaš ávdnasat (duhkorasat) mat spead-
jalastet sámegeiel sámi mánáidgárddiin ja
dáža mánáidgárddiin main leat sámi ossodagat
ja sámegeiela oahpahus. Sámediggi áigu álggahit
doaibmabijuid mat galget ovddidit dakkár ávdnasiid
mánáidgárddiide, mat galget nannet mánáidgár-
ddiid giellaovddidanbarggu ja mat galget addit sámi
mánáide dakkár stohkosiid mat speadjalastet sin
kulturduogáža buori vuogi mielde.

Sámediggi lea jagi 2009 juolludan ruđaid 6 oahp-
ponevvui mánáidgárddi várás, earret eará spealuide,
kártenreidui, mánáidgirjái ja digitála oahpponevvui.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Vuodđooahpahusfálaldat sámegiela ja sámegillii

Doaibmabidju 5.

Sámi lohanguovddáš

Sámi allaskuvla ášahii Sámi lohanguovddáša jagi 2007. Guovddáša bargu lea ovddidit vuodđogelbbolašvuoda lohkamis, čállimis ja njálmmálaš ovdanbuktimis sámegillii, ja dan ulbmil lea searvat ja váikkuhit dutkamii. Guovddáš jođihuvvo prošeaktadásis.

Guovddáš lea Sámi allaskuvllas Guovdageainnus ja das ledje čakčamánu 2010 njeallje ollesáiggi bargi, ja mánggas barge oasseáiggi. Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta, Máhtodepartemeanta ja Sámediggi leat juolludan oktiibuot 3,5 milj. ruvno guovddášii jagi 2010.

Prošeaktaáigodagas galgá árvvoštallojuvvot galgá go guovddáš ain oážžut doarjaga jagi 2012 rájes. Árvvoštallamis galgá guovddáša ovttagu bargu daid ášahusaiguin erenoamážit váldujuvvot vuhtii, main lea ovddasvástádus oarjelsámi ja julevsámi oahpuin.

Ovddasvástideaddji: Máhtodepartemeanta

Doaibmabidju 6.

Kártet mo oahppit árvvoštallet sámegiela oahpahusa

Oahpahusdirektoráhta lea bivdán Nordlandsförningena čadahit kártema oážžun dihtii buoret duogášdieđuid das, man muddui oahppit ožžot ollašuttujuvvot iežaset vuoigatvuodaid beassat oahppat sámegiela, ja das mo oahppit ieža árvvoštallet oahpahusa. Raporta geigejuvvui ođđajagimánu 2011. Mearriduvvon ii leat vuos galget go bohtosat čuovvoluvvot.

Ovddasvástideaddji: Oahpahusdirektoráhta

Doaibmabidju 7.

Oahppoplánaid láidestusat

Láidestusat galget hábmejuvvot nu ahte dat buktet oidnosii mo lea vejolaš čadahit bures heivehuvvon oa-

hpahusa. Láidestusat galget leat veahkin sámegiela ja dárogieles oahpahusa organiseremii, nu ahte oahppit ožžot dan oahpahusa masa sis lea vuoigatvuoha gustojeaddji láigaid ja njuolggadusaid mielde.

Oahpahusdirektoráhta lea vuodđudan fágajoavkkuid Sámedikki evttohusa vuodul.

Ovddasvástideaddji: Oahpahusdirektoráhta ovttasráđiid Sámedikkiin

Doaibmabidju 8.

Diehtujuohkin joatkevaš oahppo- ja bargovejolašvuodaid birra nuoraide

Diehtujuohkin nuoraide joatkkaoahpahušvejolašvuodaid ja bargovejolašvuodaid birra go sii váldet sámegiela fágan, earreortnegiid birra, ja vel diehtujuohkin stipeandaortnegiid birra go sii váldet sámegiela fágan joatkkaoahpus ja alit oahpus, galget biddjujuvvot guoskevaš neahttasiidduide nuoraid várás.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Doaibmabidju 9.

Ráhkadit statistihka joatkkaskuvlla sámegiela oahpahusa birra

Dárbbasuvvo buoret ja eambo statistihka oahppiid birra joatkkaoahpahušas guđet ožžot oahpahusa sámegiela. Sámediggi ja Oahpahusdirektoráhta áigot vidáseappot árvvoštallat mo livččii vejolaš oážžut buoret visogova mii maddái vuhtii váldá persuvdnasuodjalusa.

Ovddasvástideaddji: Oahpahusdirektoráhta ja Sámediggi

Doaibmabidju 10.

Jorgalit ja heivehit sámegillii lohka kárteniskosa

Sámegiela kártengeahččaleapmi lea sávvojuvvon, ja Sámediggi lea dadjan ahte searvá ovddidit riikkalaš geahččalemiid rámaid main lea vejolaš iskat lohangelbbolašvuoda sámegillii. Muhto leat stuorra hástalusat jorgalit teavsttaid sámegielaide. Danne go leat uhccán oahppit, de ii leat vejolaš piloteret riikkalaš

geahččalemiid sámegeielaid várás, ja danne dat ferte šaddat hybriidačoavddus. Dalle lea vejolaš oažžut dárbbaslaš stivrendieđuid (kártema) maiddái sámi oahppiin maid sáhtta buohtastahttit dárogeielat oahppiin.

Sámediggi, Sámi allaskuvla ja Oahpahusdirektoráhta galget árvvoštallat vejolašvuođaid oaččohit ráhkaduvvot sámi riikkalaš geahččaleami, eai ge dušše kártengeahččaleami, lohkamis sámegillii.

Ovddasvástideaddji: Oahpahusdirektoráhta

Doaibmabidju 11. Bearráigeahčču das mo gielddat ja fylkkagielddat fuolahit oahppiid vuoigatvuođa oažžut oahpahusa sámegeielas

Máhttodepartemeantta gohččuma mielde bijai Oahpahusdirektoráhta jagi 2009 strategiija dasa mo sámi oahppiid vuoigatvuođaid mat sis leat oahpahuslága vuođul, galgá bearráigeahččat ja fuolahit, ja bearráigeahčču ráhkaduvvojedje maiddái njuolgadusat.

Bearráigeahčču mii čađahuvvui jagi 2010 giđa gávccii gielddas ja ovttá fylkkagielddas, fuomášuvvui ahte golmma suohkanis ledje spiekasteaddji fáldadagat. Spiehkastagat mat gávnnavuvvojedje, čatnasit viehka muddui váilevaš dorvvolaš vuogádhkii daid geatnegasvuođaid ektui mat suohkaniin leat fállat sámi mánáide oahpahusa sámegillii ja/dahje sámegeielas. Dasto diedihuvvui vel ahte oahpponeavvuid váilun lea hástalus oahpahasas sámegillii ja sámegeielas. Dan lassin čájehit bohtosat ahte sáhttet leat oahppit geain lea vuoigatvuohta oažžut oahpahasas sámegeielas ja sámegillii, eai oaččo rivttes diibmologu buot fágain, gč. fága- ja diibmojuogu Máhttoloktemis. Orrot leamen erohusat skuvlaeaggáid gaskkas das mii guoská oahppiid diibmologuide sámegeieloahpahasas. Danne go leat nu unnán skuvllat maid bearráigeahččat, de lea váttis dadjat maidege oppalaš dili birra suorggis das mii guoská daid sámi oahppiid vuoigatvuođaid ollašuhhtimii geain lea vuoigatvuođat oahpahuslága vuođul. Oahpahusdirektoráhta lea gohčohallan joatkit bearráigeahču jagi 2011.

Ovddasvástideaddjit: Máhttodepartemeanta/ Oahpahusdirektoráhta/fylkkamánnet

Doaibmabidju 12. Fága- ja diibmojuogu heivehallan

Bargojoavku mas leat Sámedikki, Máhttodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta ovddasteaddjit leat geahčadan daid oahppiid fága- ja diibmojuogu guđiin lea sámegeieloahpahas. Raportta ulbmil lea árvalit muhtun nuppástusaid sihke vuđđoskuvlii ja joatkkaoahpahussii ja vuđđooahpahussii nu ahte oahpahusrámat sámegeielas šaddet buorebut oahppiide. Raporta galgá geigejuvvot ođđajagimánus 2011. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta árvvoštallet galget go vejolaš nuppástusat sáddejuvvot gulaskuddamii ja mearriduvvot oahpahasas gustojeaddji ođđa rápman.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta, Sámediggi, Oahpahusdirektoráhta

Doaibmabidju 13. Gáiddosoahpahas fierpmádat

Fylkkamánnet galget ovttrasáidit Oahpahusdirektoráhtain ja allaskuvllaiguin buoridit daid oahpaheaddjiid fierpmádaga geat addet gáiddosoahpahasas.

Dasto áigot golmma davimus fylkka fylkkamánnet bargat ovttrasáidit rájaid rastá buot golmma giela hárrái daid láidestusaid mielde mat leat addojuvvon Oahpahusdirektoráhta plánas sámegeielaid gáiddosoahpahasas várás.

Oahpahusdirektoráhta áigumuš lea oktiordnet ruđaid juogadeami vuostáiváldiide ja regionála strategiijaplánaid ráhkadeapmi berre leat oassi bajimus strategalaš plánas mii lea buot sámegeielaid várás. Plána vuođus galgá leat plána gáiddosoahpahasas várás man namma lea Sámegeiela gáiddosoahpahasas plána (Plan for samisk fjernundervisning).

Ovddasvástideaddjit: Oahpahusdirektoráhta/fylkkamánnet/allaskuvllat

Doaibmabidju 14. **Ovttasbargu Ruoŋain sámegeiela** **oahpahusas**

Ruoŋa Utbildningsdepartementet (Oahpahusdepartemeanta) ja Norgga Máhttodepartemeanta digaštallagohte jagi 2009 vejolašvuođaid ovtas bargat sámegeiela oahpahusa hárrái. Skolverket (Skuvlalágádus) Ruoŋas, Norgga Oahpahusdirektoráhta ja Nordlándda fylkkamáne (geas lea ovddasvástádus oarjelsámegeielas ja julevsámegeielas) lea leamaš barggus mielde. Ovttamielalašvuohta lea ásahtit barggoavkku mas leat eanemusat njeallj ovddasteaddji goappáge riikkas, maid searvvis maid leat goappáge riikka Sámedikkiid ovddasteaddjit. Joavku galgá dollojuvvon čoahkkimiid čoahkkáigeasuid mielde áššis ráhkadit Ruoŋa ja Norgga gaskasaš ovttasbargui šiehtadusevttohusa sámegeiela oahpahusa birra, vuosttažettiin gáiddosoa-
hpahusa, oahpaheaddjioahpahusa ja oahpponeav-
vuid hárrái. Šiehtadus galgá geigejuvvot Oahpahus-
departementii ja Máhttodepartementii čakčamánu
2011.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta

Doaibmabidju 15. **Prošeakta Rádjaraštideaddji ovttas-** **bargu sámegeiela oahpahusas**

Sirpmá skuvla Norggas ja Ohcejoga skuvla Suomas leat guhká bargan ovttas sámegeiela oahpahusain vuodđoskuvllain ja mánáidgárddiin.

Deanu gielda, Ohcejoga gielda ja Deanu sámi giellaguovddáš álggahedje jagi 2009 golmmajahkásaš ovttasbargoprošeavtta Ovttas! Sámi giella, kultuvra ja mánáidgárdeovttasbargu Deanuleahká. Prošeavtta ulbmil lea ovddidit skuvla- ja mánáidgárdeovttasbarggu ja ovddidit oktasaš oahpahus- ja bajásšaddanplána, ovddidit sámi oahpponeavvuid ja rávvet sámi oahpaheaddjiid ja earáid guđet barget sámi bajásšaddamiin ja skuvlaáššiiguin.

Prošeavtta ruhtadit earret eará Ođasmahttin-, háldadus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi.

Ovddasvástideaddji: Deanu gielda

Sámi oahpponeavvut

Doaibmabidju 16. **Sámegeielalaš oahpponeavvut** **– daid buvttadeapmi, fuolaheapmi** **geavaheaddjiide ja jorgaleapmi**

Kárten lea čađahuvvon das makkár oahpponeavvut dál leat davvisámegeillii, julevsámegeillii ja oarjelsámegeillii ja kárten das ge makkár oahpponeavvut váilot guđege fágii/fáddái ja dássái. Kárten čájeha ahte ain dárbašuvvojit ollu sámegeiela oahpponeavvut mat heivejit Máhttoloktemii – Sámegeillii. Raporta lea gávdnamis Oahpahusdirektoráhta ruoktosiidus: http://www.udir.no/upload/laremidler/Sluttrapport_Finnut_endelig.pdf

Barggoavku mas Sámediggi, Máhttodepartemeanta ja Oahpahusdirektoráhta leat leamaš mielde, lea árvvoštallan man vuogi mielde lea vejolaš beavttálmahttit sámi oahpponeavvuid boahpteigásaš buvttadeami. Barggoavku geigii geassemánu 2010 iežas raportta sámi oahpponeavvuid beaktilat ráhkadeami ja buvttadeami birra: <http://www.samediggi.no/Filnedlasting.aspx?MId=1042&Filld=2846>

Sámediggi lea jagi 2009 dorjon 42 prošeavtta vuodđooahpahussii ja 19 prošeavtta jagi 2010. Daid searvvis leat girjiid ođđasis prentemat ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid prentemat.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

OARJELSÁMEGIELAT FÁDDÁGIHPPAGAT NUVTTÁ LÁSTEMII. Aajege-giellaguovddáš Pláššes lea bidjan golbma oarjelsámegeielalaš fáddágihppaga nuvttá lásten láchkai dás: www.aajege.no. Easkka ráhkaduvvon oahpponeavvut leat fáddávuđogat, ja ulbmil lea daiguin movtiidahttit oarjelsámegeiela viššalat geavaheapmái. Iešguđetlágan fáttát ovdanbuktojuvvot govaiguin ja oarjelsámegeiel sániiguin ja cealkagiiguin, ja dain leat sátnelistu ja bargobihát.

Fáddágihppagat gokčet oahppoplánaulbmiliid osiid mat leat dásis 5 sámegeielas nubbigiellan Máhttoloktema mielde.

Doaibmabidju 17. **Sáme giela oahpahusa vuoigatvuođa ja geatnegasvuođa diehtujuohkindo- aibmabijut**

Oahpahusdirektoráhta lea almmustahtán gihppaga mas leat dieđut sáme giela oahpahusa vuoigatvuođa ja geatnegasvuođa birra skuvlajodiheddjiide ja skuvlae-aiggádiidda. Gihpa lea biddjojuvvon nehtii ja juhkkovuvvo skuvlae-aiggádiidda ja skuvlajodiheddjiide. Raporta lea Oahpahusdirektoráhta ruoktosiiddus: <http://www.udir.no/Brosjyrer/Samisk-brosjyre-04.06.10.pdf>

Ovddasvástideaddjit: Oahpahusdirektoráhta/fylkkamánnet/Sámediggi

Rávesolbmuid giellaoahpahus ja alfabehtten

Doaibmabidju 18. **Rávesolbmuid 5-jahkásaš oahpahus- prográmma sáme gielas**

Sámediggi ja Sámi allaskuvla leat dahkan šiehtadusa 5-jahkásaš sáme giela rávesolbmuid oahpahusa ovddideami ja čađaheami birra buot sámi giellaguvlluin. Ulbmil lea ahte sámit galget váldit gielaset ruovttoluotta ja ahte sáme giela dilli galgá buorránit go eanebut dan geavahišgohtet.

Sámi allaskuvllas leat leamaš čoaččimáht sámi giellaguvddážiiguin guktii rávesolbmuid oahpahusa prográmma birra ja leat ožžot dieđu ruovttoluotta giellaguvddážiin makkár veahki ja doarjaga sii dárbašit prográmma čađaheapmái. Jagi 2009 mielde allaskuvla lea dahkan šiehtadusaid Álttá, Gáivuona, Loabága ja Porsáŋgu giellaguvddážiiguin ja dain leat čađahuvvon giellakurssat. Giellaguvddážit leat beassan geavahit kursaplánaid maid Sámi allaskuvla lea dohkkehan, nu ahte giellaoahppit leat sáhtán čađahit eksámena ja oažžut oahppočuoggáid kurssa ovddas jus sii dan leat háliidan. Sámi allaskuvla veahkeha eksámena čađahemiin ja logaldalliid háhkamiin. Jagiid 2009 ja 2010 leat oktiibuot sullii 50 studeantta čađahan sáme giela álgokurssa 1 ja/dahje 2 ja ceavzán eksámena dahje eksámeniid.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Doaibmabidju 19. **Sámi rávesolbmuid vástesáš giellaoahpahusprošeakta**

Nordlánda fylkkamánne háliida váikkuhit dasa ahte ovddiduvvojit ollu beaktilat vuogit oahpahit, Ulpan-vuogi vuodul. Ulpan-vuohki lea vásihuvvon hui beaktilis vuohkin njálmmálaš giellaoahpaheapmái. Ulpan-oahpahusvuohki lea álggus ovddiduvvon Israelis, ja lea geavahuvvon earret eará gælalaš giela oahpaheapmái Skotlánddas ja Walesis hui buori lihkostuvvamiin. Oahpahusvuohki lea eará guovlluin váikkuhan dasa ahte olbmot ohppet hállat amas-giela moatti mánu. Beaktilat giellaoahppanvuogiid geavaheapmi máŋgga eará riikkas lea čájehan ahte ollu eanet nuorat ja rávesolbmot háliidit oahppat giela. Prošektii gullá Ulpan-vuogi heiveheapmi sáme giellii ja dasto movttiidahttit oassálastiid dieđihit iežaset prográmmii oahppat sáme giela.

Loabága suohkan galgá ovddidit prográmma geavadis ja Nordlánda universitehta galgá leat fágalaš rávvejeaddji.

Ovddasvástideaddji: Nordlánda fylkkamánne

Doaibmabidju 20. **Oarjelsáme giela oahpahus rávesolbmuid várás**

Nordlánda fylkkamánne lea jagi 2010 álggahan prošeavtta heivehan dihtii Ulpan-nammasaš giellaoahpanvuogi oarjelsáme giellii. Oahpanvuogis lea dakkár vejolašvuohta ahte vuorrasat sámit geat bures sámostit, sáhttet veahkehit kurssaid doallamis. Ulbmiljoavku leat rávesolbmot, váhnemat ja nuorat geat háliidit oahppat oarjelsáme giela. Doaibmabidju čađahuvvo jagi 2010 ja jagi 2011.

Doaibmabidju čađahuvvo jagi 2010 ja jagi 2011

ROMSSA UNIVERSITEHTA lea jagi 2009 rájes fállan bachelorgráda mas lea čiekrjudeapmi Sámegeielas amasgiellan. Sámegeiella amasgiellan oahpahuvojuvvui álggus geahččalanprošeavtta bođufáddán golmma jagi áigodaga, ovdalگو dat ovddiduvvui viidáseappot bacheloroahppun. Dát fága lea dárkkuhuvvon daidda oahppiide guđet eai máhte sámegeiela, ja das lea leamaš dássidis oahppiidlohku álggu rájes. Fága leat váldán sámít geat leat massán sámegeielaset ja háliidit dan oahppat, ja dutkit. Romssa universitehta áigu maddái fállat čállinkurssa sámegeielagiidda.

Doaimbidju 21. Rávesolbmuid alfabehttenprošeakta Romssa fylkkas

Romssa fylkkasuohkan áigu álggahit alfabehttenprošeavtta fylkka rávesolbmuid várás. Prošeakta galgá bistit golbma skuvlajagi – ja dasto árvvoštallojuvvot. Prošeaktajođiheaddji olles virggis galgá jođihit prošeavtta.

Prošeavtta ulbmil lea ahte oasseváldit galget movttiidahttojuvvot formaliseret iežaset sámegeiela máhtu, nu ahte sii sáhttet geavahit sámegeiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Jurdda lea ahte vihtta-guhtta oahppobáikki Romssa fylkkas čadahit oahpahusa. Prošeakta válddallojuvvo Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana gaskasaš ovttasbargošiehtadusas.

Čatnan dihtii prošeavtta skuvlaárgabeivái de prošeakta čadahuvvo oahppobájiin mat leat rávesolbmuid várás. Dát oahppobájit galget geahččalit pilohttaprošeavtta ja dain galgá leat lagaš oktavuoha stivrenjoavkkuin ja referánsa-

joavkkuin. Oahppobájiin besset stivrenjoavku ja prošeaktajođiheaddji geahččaladdat sierralágan oahpahanvugiid ja oahpponeavvuid.

Ovddasvástideaddji: Romssa fylkkasuohkan

Alit oahpahu ja rekrutten

Doaimbidju 22. Sámi oahpaheaddjioahpahu

Vai lea dárbbášlaš njuovžilvuoha, de berre Sámi allaskuvla čovdojuvvot riikkalaš rápmaplánas mii lea vuodđoskuvlla oahpaheaddjioahpahusa várás. Lávdegoddi maid Máhttodepartemeanta nam-madii, ráhkadii rápmaplánaevttohusa ođđa sámi oahpaheaddjioahpahusa várás. Rápmaplána galgá addit bajimus riikkalaš mearrádusaid (láhkaásahusa) áiggiid guhkkodagas ja váldoosiid huksehusas sámi vuodđoskuvlla vástesaš oahpaheaddjioahpahussii.

Departemeanta mearridii manjá viiddis gula-skuddanvuoru ja ráđđádallamiid Sámedikkiin njukčamánu 1. b. 2010 Láhkaásahusa sámi oahpaheaddjioahpahusa várás ja dat gustogođii studeanttaid sisaváldima rájes alit ohppui seamma jagi. Láhkaásahus gusto universitehtaide ja allaskuvllaide mat addet sámi vuodđoskuvlaoahoheaddjioahpu sámegeillii. Dál lea dušše Sámi allaskuvla mii addá dakkár oahpu.

Máhttodepartemeanta ásahii geassemánu 2010 sierra oahpaheaddjioahpahu regiuvna sámi oahpaheaddjioahpahusa várás. Regiuvna masa gullet Sámi allaskuvla, Bodeaju allaskuvla, Finnmárkku allaskuvla, Davvi-Trøndelága allaskuvla ja Romssa universitehta, lea ožžon 700 000 ruvnno maiguin galget movttiidahttit oaččohit áigái buoret oahpahu kvalitehta sámi oahpaheaddjioahpahussii.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta

Doaibmabidju 23.

Doaibmabidju mii galgá rekruttet oahppiid sámi oahpaheaddjioahpahussii ja oahpaheaddjioahpahussii mas lea sámegiella fágan

Ollu oahpaheaddjit váilot geat sáhttet oahpahit davvisámegiela ja davvisámegillii, julevsámegiela ja julevsámegillii ja oarjelsámegiela ja oarjelsámegillii. Unnán leat odne ohccit sámi oahpaheaddjioahpahussii mas ohppet sámegiela ja sámegillii. Danne lea dehálaš doaibmabidju háhkat oahppiid oahpaheaddjiohppui mas ohppet buot golbma sámegiela, ja sámi oahpaheaddjiohppui.

Sámi allaskuvla lea ožžon ruđaid organiseret ja jođihit bargojovkku man ulbmil lea ráhkadit riikkalaš strategiija mo háhkat eambo studeanttaid alit sámi ohppui, ja erenoamážit sámegiela ohppui ja oahpaheaddjiohppui, ja ruđat galge geavahuvot rekrutttenkonferánsii ge. Rekrutttenstrategiija evttohusa leat ráhkadan Davvi-Trøndelága allaskuvla, Bodeaju allaskuvla, Romssa universitehta ja Oahpahusdirektoráhta ovttasráđiid ja dat sáddejuvvui departementii geassemánus 2010. Jahkái 2010 lea juolluduvvon 1,5 milj. ruvnno ulbmilii.

Kampánna "Gollevirgi" orru leamen váikkuhan Finnmarkkus. Gažaldat lea galggašii go árvvoštallat sullasaš kampánna vejolaš doaibmabidjun davvisámegiela guovlluide Finnmarkku olggobealde, ja vel julevsámi ja oarjelsámi giellaguovlluide.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta

GOLLEVIRGI. Sámi allaskuvla, Sámediggi, GG Finnmarkku, Finnmarkku allaskuvla ja Finnmarkku fylkkamánne álggahedje jagi 2009 kampánna (Drømmejobben/Gollevirgi) háhkan dihtii eanet studeanttaid fylkka guovtti allaskuvlii. Máhttodepartemeanta doarjjui kampánna ruđalaččat. Samordna optak (oahppiid okiordnejuvvon sisaváldin) skuvlajahkái 2009-2010 čájehii čielga ohcciidlassáneami Sámi allaskuvlla ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui, ja jáhkkinis lea ahte dán kampánna váikkuhus lea dasa leamaš dehálaš. Jagi 2010 bohte oktiibuot 53 ohcama sámi oahpaheaddjioahpuide skuvlajahkái 2010-2011 mat fállujuvvojit Sámi allaskuvllas. Buohtastahttin dihtii sáhtta namaht ahte ledje jagi 2007 dušše 11 ohcci allaskuvlla oahpaheaddjiohppui.

Doaibmabidju 24.

Kártet sámegielaš oahpaheaddjiid dárbbu

Dárbbalaš lea kártet sámegielaš oahpaheaddjiid dárbbu ja álggahit doaibmabijuid mat nannejit sin háhkama.

Dat visogovva mii čájeha jagi 2009 oahppiid logu joatkkaoahpahusas geain lea sámegiella vuosttašgiellan dahje nubbigiellan, lea árrjalaččat geavahuvvon oaččohit oahppiid ohcat sámi oahpuide. Máhttodepartemeanta oaidná dárbbu dasa ahte sámegielaš oahpaheaddjiid háhkan nannejuvvo, ahte sámegielaš oahpaheaddjiid dárbbu kártejuvvo ja ahte skáhppojuvvojit dieđut das mo sámegiela oahpaheaddjiid lohku lea dárbbu ektui odne. Oahpahusdirektoráhta lea jagi 2010 gohččojuvvon álggahit dakkár kártema.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta

Doaibmabidju 25. **Oahppoloatnaosiid sihkkun**

Jagi 2010 álggu rájes álggahuvvui ortnet ahte daid studeanttaid oahppoloanas sihkkoujvvo 50 000 ruvno rádjai, guđet čađahit dihto oahpaheaddjioahpuid main lea unnimusat 60 oahppočuoggá dahje eanet sámegielas iežaset oahpaheaddjivuodđoahpahusa oassin dain oahpuin giđđa- dahje čakčalohkanbajis jagi 2010:

- Sámi dábálašoahpaheaddjioahppu (Sámi allaskuvla)
- Sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjioahppu (Sámi allaskuvla)
- 60 oahppočuoggá sámegielas (buot sámegielain) go dat lea oassi dábálašoahpaheaddjioahpus

Ortnet guoská dáidda ge lonejeaddjiide geat váldet čuovvovaš oahpuid:

- 60 oahppočuoggá sámegielas (buot sámegielain) jus don ovdal leat čađahan geavatlaš pedagogalaš oahpu (PPU)
- Geavatlaš pedagogalaš oahpu jus don ovdal leat čađahan 60 oahppočuoggá sámegielas (buot sámegielain)
- 60 oahppočuoggá sámegielas (buot sámegielain) jus don ovdal leat čađahan ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu
- Ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu jus don ovdal leat čađahan 60 oahppočuoggá sámegielas (buot sámegielain)

Loatnakássaláhkaásahus lea nuppástuttojuvvo dán mielde. Láhkaásahus lea biddjojuvvo Loatnakássa neahttasiissuide www.lanekassen.no. Oahppoloatnaosiid sihkkuma ortnet galgá árvvoštallojuvvot guoskat eará sámegielaohpuide ge rekruhttenplána oktavuodas mii gullá doaibmabidjui 23.

Ovddasvástideaddji: Máhttodepartemeanta

Sierra doaibmabijut mat galget nannet julevsámegiela ja oarjelsámegiela

Vai oarjelsámegiela ja julevsámegiela galget oazžut buriid ovdánanvejolašvuodaid, de lea dárbu ángiruššat eambobo dáid giellaservodagaid dárbbuiguin. Nordlándda fylkkamánne oaččui jagi 2009 dahkamuššan Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas ovddidit doaibmabijuid mat nannejit julevsámegiela ja oarjelsámegiela. Doaibmamuš bistá olles doaibmaplánaáigodaga. Fylkkamánne oaččui jagi 2009 ja 2010 oktiibuot 2 milj. ruvno dása. Juolludus jotkojuvvo jagi 2011.

Doaibmabidju 26. **Oarjelsámi mánáidgárdedoaimbajut**

Nordlándda fylkkamánne áigu álggahit gelbbolašvuoda buoridandoaimbajuid ovdaskuvlaoahpaheaddjiide dain mánáidgárdiin main leat oarjelsámi mánát, dahje mat leat dakkár guovlluin gos oarjelsámi kultuvra lea eallimin. Sihke giella ja kultuvra galgá leat sisdoallun. Giela dáfus deattuhuvvojit metodihkka ja doaibmabijut mat dahket giela oainnusin ja eallin buohkaide mánáidgárdis. Fierpmádathuksen, galledeapmi ja guossebargan galget leat organiserema oassi. Doaibmabidju čađahuvvo ovtasráđiid Davvi-Trøndelága fylkkamánniin ja Lulli-Trøndelága fylkkamánniin. Davvi-Trøndelága allaskuvllas lea ovddasvástádus fágalaš sisdoalus.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 27. **Julevsámi mánáidgárdedoaimbajut**

Nordlándda fylkkamánne áigu álggahit gelbbolašvuoda buoridandoaimbajuid ovdaskuvlaoahpaheaddjiide dain mánáidgárdiin main leat julevsámi mánát, dahje mat leat dakkár guovlluin gos julevsámi kultuvra lea eallimin. Sihke giella ja kultuvra galgá leat sisdoallun. Giela dáfus deattuhuvvojit metodihkka ja doaibmabijut mat dahket giela oainnusin ja eallin buohkaide mánáidgárdis. Fierpmádathuksen, galledeapmi ja guossebargan galget leat organiserema oassi. Muhtun doaibmabijut galget maid čađahuvvot ovtas ovdaskuvlaoahpaheaddjiiguin oarjelsámi guovllus.

Nordlándda fylkkamánnes lea geavatlaš ja bajimus ovddasvástádus, ja Nordlándda universitehtas lea ovddasvástádus fágalaš sisdoalus.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 28. Sámegiela doaibmabijut mánáidgárddis

Nordlándda fylkkamánne áigu álggahit gielladoaibmabijuid mat leat njuolggá sámi mánáid várás Ráhká, Árrana ja Jentoftsletta mánáidgárddiin. Nordlándda universitehtas galgá leat fágalaš ovddasvástádus. Doaibmabidju lea dán golmma mánáidgárddi buot bargiid várás. Dehálaš lea oidnosii buktit giela nu ahte eai dušše sámi mánát, muhto sii ge geain lea eará gielladuogáš, besset oahpásmuvvat gillii. Metodalaš lahkaneamit ahkejovkui galget leat guovdilát.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 29. Oarjelsámi giellaleaira

Nordlándda fylkkamánne ja Sámeskuvlastivra Ruotas lágidit ovtta oarjelsámi giellaleaira. Áigumuš lea ealáskahttit, nannet ja ovddidit oarjelsámegiela geavahan- ja ovtastallangiellan. Prošeakta galgá movttiidahttit ja álsadit olbmuid oahppat oarjelsámegiela ja oaččohit áigái giellaarenaid main lea vejolaš geavahit oarjelsámegiela dakkár guovlluin ge main olbmot ássat bieđgguid. Prošeavtta ulbmil lea maiddái čuovvolit daid oahppiid váhnemiid geat oassálastet. Oarjelsámi giellaleaira lágiduvvui čakčamánu 2008, čakčamánu 2009 ja guokte giellaleaira lágiduvvojedje jagi 2010. Giellaleairrain lea leamaš stuorra beroštupmi, ja jagi 2010 giellaleairrain leat leamaš vuorustaset mielde 85 ja 65 oassálasti. Áigumuš lea joatkit fálaldaga gitta doaibmaplánaáigodaga lohppii.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 30. Julevsámi giellaleaira

Nordlándda fylkkamánne lágidii ovtta Áiluovtta skuvllain ja Johkamohki sámeskuvllain oktasaš giellalávvguma iežaset julesámi oahppiid várás

čakčamánu 2009. Nordlándda fylkkamánne lea ovttrasáid Áiluovtta skuvllain ja Johkamohki ja Jiellevári skuvllaiguin lágidan julevsámi giellaleaira jagi 2010. Giellaleaira ulbmiljoavku ledje nuorat geain lei sámegiella vuosttašgiellan. 19 oahppi serve. Giellaleairrat galget lágiduvvot jahkásaččat Norggas ja Ruotas. Áigumuš lea ahte boahhtevaš giellaleairaide galget searvat oahppit guđiin lea sámegiella vuosttašgiellan ja nubbigiellan. Ođđa julevsámi giellaleaira galgá lágiduvvot Norgga ja Ruota oahppiid várás Áiluovttas jagi 2011.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 31. Karriearabagadallan sámi oahppiide ja kandidáhtaide

Nordlándda fylkkamánne áigu nannet karriearabagadallama oarjelsámi ja julevsámi nuoraide. Ulbmil lea movttiidahttit eanet sámi oahppiid ohcat dakkár alit ohppui mas giella ja oahpaheaddjioahppu leat guovddázis. Dasto lea áigumuš geahpedit oahppiid heaitima sámegieloahpahas go sii vuođđoskuvllas gerget ja álget joatkkaohppui ja go sii joatkkaohpus gerget ja álget alit ohppui. Bargojoavku lea vuođđuduvvon mii galgá bargat dan ovdii ahte eanebut álget julevsámi oahpaheaddjiohppui. Sullasaš bargojoavku galgá vuođđuduvvot mii galgá bargat eanet oahppiid hákamiin oarjelsámi oahpuide. Dat bargu galgá čađahuvvot giđdat 2011.

Nordlándda fylkkamánne lágidii movttiidahttinseminára julevsámi nuoraid várás Bodeajus geassemánu 2009. Ulbmil lei juohkit dieđuid oahppofálaldagaid ja fidnovejolašvuođaid birra ja movttiidahttit ja oaččohit nuoraid váldit alit oahpu. Sullasaš seminára galgá čađahuvvot oarjelsámi nuoraid várás ge.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 32. Kursa gáiddosoahpahaspedagogihkas

Dađistaga eanet sámegieloahpahas čađahuvvo gáiddosoahpahussan. Dat vuolgá das go ollu sámit orrot gávpogiin ja čoahkkebáikkiin ja ahte eanet sámi oahppit go ovadal dál gáibidit sáme-

gieloahpahusa. Danne lea leamaš dárbu nannet gelbbolašvuoda gáiddosoahpahuspedagogihkas vai oahpahus buorrána. Kursa dollojuvvui Troandimis čakčamánu 15. ja 16. b. 2010 ja das ledje 26 oasseváldi. Bodii ovdan ahte lea dárbu lágidit eanet doaibmabijuid mat gealbudit oahpaheaddjiid gáiddosoahpahuspedagogihka. Danne lea Nordlánda fylkkamánne dál álggahan prošeavtta ráhkadan dihtii kursaráiddu sámi gáiddosoahpahusa várás ovttrasáđiid Globalskoleniin mii lea nana doaibmi gáiddosoahpahasas.

Ovddasvástideaddji: Nordlánda fylkkamánne

Doaibmabidju 33. Ovddidanprošeakta Davvi-Trøndelága fylkkasuohkanis

Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan áigu guvllolaš doaibmin ovddidit málliid mo oktiiheivehallat oahpahusa 13-jagi skuvlavázzimis ja alit oahpaahas, ja ovddidit doaibmabijuid main giella ja kulturgelbbolašvuota gehččojuvvojit gittalagaid. Fylkkasuohkan lea danne álggahan prošeavtta mas áigu plánet mo fylka ovttas eará doaibmiiguin galgá sáhttit nannet sámi giela ja kultuvrra. Jagi 2010 lea virgáduvvon prošeaktajođiheadji ja nammaduvvon stivrenjoavku prošeaktii. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta lea jagi 2010 juolludan ruđaid prošeavtta oasseruhtadeapmái.

Ovddasvástideaddji: Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan

Doaibmabidju 34. Rávven joatkkaskuvllain oarjelsámi guovlluin

Sámediggi áigu váldit oktavuoda guovdilis fylkkasuohkaniiguin álggahan dihtii ovttasbargoprošeavtta rávvenbálvalusa birra joatkkaskuvllaid várás oarjelsámi guovlluin.

Ovddasvástideaddjit: Sámediggi ja guovdilis fylkkasuohkanat

Eará gielladoaibmabijut

Doaibmabidju 35. Sámegiela ealáskahttin mearrasámi ja márkosámi guovlluin Lulli-Romssas ja Davvi-Nordlánda

Lulli-Romssa ja Davvi-Nordlánda márkosámi guovllut leat leamaš hearkkit stuorraservodaga gielalaš ja kultuvrralaš váikkuhussii. Sámi suopman mii geavahuvvo guovllus, lea eanaš davvisámegiella. Marjimus logiid jagiid leat guovllus leamaš árjjalaš sámi birrasat mat leat rahčan sámi kultuvrra ealáskahttit, bisuhit ja ovddidit. Várodabaiki sámi guovddáš ja sámi festivála Márkomeannu leat leamaš dehálaččat dán ovddideamis. Seamma guoská sámi duoji ealáskahttimii ja nannemii regiuvnnas. Ahte Loabága suohkan šattai sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovllu oassin jagi 2009 rájes ja ahte lea ášahuvvon giellaguovddáš suohkanii, šaddá váikkuhit giellaovdáneapmái.

Muhto dáid guovlluid giellaealáskahttimis leat ollu hástalusat. Erenoamážit lea dárbu ášahit deaivvadásajiid, ovdamearkka dihtii giellaleairraid, maidda mánát, nuorat ja rávesolbmot sáhttet čoahkkanit nanosmahttit ja buoridit iežaset sámegiela ovttas.

Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta áigu várret ruđaid maiguin lea vejolaš nannet sámegiela ealáskahttima márkosámi guovllus. Nordlánda fylkkamánnes šaddá guovddáš doaibma dán bargus.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta

Doaibmabidju 36. Nuortalaš giela ja kultuvrra ealáskahttin

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta juolludii jagi 2009 500 000 ruvno álgoprošeaktii Nuortalaš kultuvra rájaid rastá. Prošeavttas leat čađahuvvon pilohttadoaimmat gávnahan dihtii deaivvadanbáikkiid ja huksen dihtii fierpmádagaid. Jearahallamiin, álbmotčoahkkimiin ja kurssain buot golmma riikkas lea adnon dehálažžan plánet ja meroštallat prošeaktadoaimmaid maid vuodus leat

nuortalaččaid iežaset vuordámušat ja oainnut. Earret eará lea ovdaprošeavttas kártejuvvon olbmot geat hálddašit nuortalaš giela, kultuvrra ja duoji.

Ovdaprošeavtta vuodul lea ovddiduvvon 3-jahkásaš rádjaraštideaddji prošeakta. Prošeakta lea ožžon Interreg Sámis ja Suoma ja Norgga riikkalaš ruhta-doarjagiid. Prošeaktaovddasvástideaddji lea Nuortasámi musea ja Anára musea. Prošeavtta váldoulbmil lea váikkuhit dasa ahte nannejuvvo ja ovddiduvvo nuortalaš kultuvrra, giella ja identitehta rádjaraštideaddji geahčadanhálttis Suomas, Norggas ja Ruoššas. Prošeakta lea guoibmálaš ovttasbargu gaskal Nuortasámi musea Norggas, Sámi oahpahusguovddáža Suomas (váldoguoibmi) ja Lujávrra fidnoskuvlla nr. 26 Ruoššas. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea juolludan 700 000 ruvnno prošeaktii jagi 2010. Sámediggi lea juolludan 100 000 ruvnno jahkái 2009 dán prošeaktii, ja 300 000 ruvnno jahkái 2010 Nuortasámi musea vuoddočájáhussii.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Doaibmabidju 37. **Bihtánsámi giela ja kultuvrra ealáskahttin**

Odne eai leat gallis, jus leš oktage, guđet hálddašit bihtánsámeigiela Norggas. Seammás čalmmustuvvo odne eambbo go ovdal ahte bihtánságiella ja -kultuvra galget seailuhuvvot.

Bihtánsámi guovddáš Duoddara Ráffe bargá bihtánsámi giela ja kultuvrra ealáskahttimiin. Guovddáš lea ožžon ruđaid Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas juohkin dihtiid dieđuid bihtánsámi giela ja kultuvrra birra ja doallan dihtii bihtánsámi gillii ja kultuvrii guoski kurssaid.

Árran julevsámi guovddáš lea Sámedikkis ožžon ovddasvástádusa bihtánsámi museadoaimmas. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta juolludii jahkái 2009 ruđaid Árran julevsámi guovddážii álgoprošeaktii man ulbmil lea váikkuhit dasa ahte sámi báikenamat bihtánsámi guovllus seailuhuvvojit, buktovuvvojit oidnosii ja fas váldovuvvojit atnui.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

geavahit

adnet

nuhtjedh

GEAVAHIT:

Lasihit almmolaš fállad-agaid sámegillii geavaheaddjiide servodaga buot arenain

Máhttu sámi diliid birra ja sámegielaide birra stáhtalaš, guvllolaš ja báikkálaš doaimmahusain lea áibbas dárbbalaš jus galggaš leat vejolaš fállat buriid ja ovttađassásaš almmolaš bálvalusaid sámi álbmogii. Buorre kvalitehta bálvalusfálaldagas eaktuda ahte leat bargit geain lea gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras. Danne berrejit almmolaš etahtat váldit badjelasaset ovddasvástádusa lasihit dieđuid sámi diliid birra iežaset organisašuvnnas.

Sámelága giellanjuolggadusat leat dehálamos reaidu go áigumuš lea sihkkarastit buriid ja ovttađassásaš almmolaš bálvalusaid sámi geavaheaddjiide. Danne atná Ráddehus buorin ahte hálldašanguovlu ain viiddiduvvo. Jagi 2006 rájes lea hálldašanguovlu viiddiduvvon golmmain gielddain go Divttasvuona, Soasa ja Loabága suokkanat leat lahttuduvvon. Røyrvika suokkan Davvi-Trøndelágas mearridii suoidnemánus 2010 ohcat searvama hálldašanguovlui.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea, ovttrasáđiid eará departemeanttaiguin ja gula-haladettiinis Sámedikkiin, álggahan sámelága giellanjuolggadusaid geahčadeami. Go geahčadeapmi lea čađahuvvon, de mearriduvvo lea go dárbu nup-pástuhttit giellanjuolggadusaid.

Sihkkarastin dihtii ahte stáhtalaš etahtat čuvvot iežaset ovddasvástádusa ja buoridit máhtu sámi diliid ja sámegielaide birra iežaset organisašuvnnain, de leat mánnga departemeantta mearridan čálmustahttit sámpolitiikkaš ulbmiliid juolludanreivviin iežaset vuollásaš etahtaide, earret eará fylkkamánniide, NAVii, Dearvvašvuodaftnodagaide ja Oahpahusdirektoráhtii. Departemeanttat áigot oktilit árvoštallat dárbbu oidnosii buktit sámpolitiikkalaš ulbmiliid juolludanreivviin eanet etahtaide.

Jus galggaš leat vejolaš fállat buriid ja dorvvolaš bálvalusaid sámi geavaheaddjiide, de dárbbasuovvot sámegielaide dulkkat. Máhtodepartemeanta lea jagi 2010 juolludan 1 milj. ruvno Sámi allaskuvlla, Bodeaju allaskuvlla, Davvi-Trøndelága allaskuvlla ja Oslo allaskuvlla gaskasaš ovttasbargui vai sii ovttaš ovddidit sámegielaide dulkaoahpaha. Dasto lea Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta iežas doaibmamušdokumeanttas Dearvvašvuodaftnodagaide gáibidan ahte galget ášahuvvot dulkonbálvalusat daidda divššohasaide geat dan dárbbášit ja ahte galget álggahuvvot doaibmabijut mat buoridit bargiid sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda.

Buoridan dihtii sámi giella- ja kulturáddejumi politiijas Poltiija- ja leansamánneetáhta bargá dan ovdii ahte bargit galget oažžut eanet sámi giella- ja kulturáddejumi diehtjuohkima, kurssaid ja oahpahušfálaldagaid bokte. Kriminálafuola guovddášhálldahus lea deattuhan sámezielalaš aspiránttaid háhkama giddagasskuvlii sierra ángiruššansuorgin, ja lea vuodđudan bargujoavkku mii galgá geahčadit sámi čohkkájeaddjiid ja dubmehallojuvomiid čohkkándilálašvuodaid.

Dieđuid juohkin sámegilii sámi geavaheaddjiide lea dehálaš nu ahte sii ožžot doarvái buori fálaldaga. NAV, Vearroetáhta ja Konfliktaráđiid čállingoddi leat jorgalahttimin diehtjuohkinávdnasiid sámegilii.

Ráđdehus lea lasihan dieđuid almmuheami buot golmma sámegilii iežas neahttasiidduin ráđdehus. no, ja ulbmil lea lasihit juohtjuohkima vel eambo. Vai lea vejolaš ollašuttit dán ulbmila, de lea ása-huvvon sámi jorgalanbálvalus Departemeanttaid bálvalusguovddáži.

Dehálažžan adnojuvvo lasihit sámezielaid geavaheami girkolaš bálvalusain, earret eará sámi teavsttaid jorgalemiin ja heivehemiin ipmilbálvalussii, biibbaljorgalemiiguin sámezielaid. Ásahuvvon lea maiddái sierra oarjelsámi searvegoddi.

Dehálaš lea ahte sámezielat terminologiiija láhkajorgalusain ja almmolaš hálldahusas šaddá deaivil nu ahte ii eahpiduvvo mat sániid gustojit, ja maid dárogiel sániid ja doahpajiid dat gokčet. Deanu gielddas lea 2006-2009 rájes leamaš ovddavástáduš sámi láhkatearpmat ovddidanprošeavttas. Jagi 2010 rájes lea gieldda bidjan johtui ođđa prošeavtta mii galgá ovddidit vel eambo láhkasániid. Prošeavtta leat earret eará Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi ruhtadan. Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanttas lea áigumuš ásahit sámeziel láhkajorgalusaid dohkkehanortnega, álggus vuos geahččalanprošeaktan.

Sihkkarastin dihtii ođđa IKT-teknologiiija sámezielalaččaide ge lea hui mávssolaš sin oas-sálastimii servodagas ja sámezielaid ovddideapmái. Jagi 2010 rájes lea buot dain sáhtalaš doaimmahusin mat áigot čađahit stuorát nuppástuhtimiid, ođđaásahemiid dahje viidásat ovddidemiid, geatnegasvuohtha čađahit olles doarjaga sámeziela čállinmearkaide.

Giellateknologiiija lea erenoamáš dehálaš reaidu giellabaggus. Divvun-prošeakta lea ovddidan sámezielalaš giellareaidduid nu go elektruvnnalaš stávendárkkástusa, korrektuvraprogramma ja pedagogalaš prográmmaid sámezielaid várás, gč. do-aibmabiju 61. Sihkkarastin dihtii ahte davvisámeziela, julevsámeziela ja oarjelsámeziela seilot ealli geavahangielan, de lea Ráđdehus evttohan ahte jagi 2011 juolluduvvo 4,7 milj. ruvno ásahit bissováš doaimma- ja ovddidanorganisašuvvna Divvuma oktavuodas.

Romssa universitehta Sámi giellateknologiiija guovddáža (Giellatekno) ulbmil lea ráhkadit giellaoahpuvuodot giellateknologiiija sámezielaid várás ja eará davvigielaid várás, nu go teaksta-prosessenprográmmaid, pedagogalaš prográmmaid, digitála sátnegirjiid ja syntehtalaš hállama. Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea jagi 2010 addán doarjaga guovddáži dakkár prošeaktii mii galgá ráhkadit guovtti- ja eanetgielat tearbmalisttuid, sátnelisttuid ja transferleksikaid.

Čuovvovaš ulbmilčuoggát galget láidestit sámezielalaš almmolaš bálvalusaid joatkevaš ovddideami:

- **Ovddidit davvisámeziela, julevsámeziela ja oarjelsámeziela terminologiiijaid, nu ahte dat leat dohkálaččat dearvvašvuodá- ja fuollabálvalusaide, politiiji ja kriminálafullii ja almmolaš hálldahussii muđuid**
- **Ovddidit buriid sámezielalaš dearvvašvuodabálvalusaid sámi mánáide ja nuoraide**
- **Sihkkarastit sámezielalaš dearvvašvuodabálvalusaid boarrásat sámiide**
- **Sihkkarastit sámezielalaš olbmuid vuoigatvuodaid kriminálafuolas**
- **Oaččuhit áigái buori ja buresdoaimbi sámezielalaš dulkonbálvalusa**
- **Oaččuhit áigái sámi dulkkaid dohkkehanortnega**
- **Hukset kurssaid sámezielas ja sámi kultuvrras almmolaš bargiid várás**
- **Ráhkadahttit sátnelisttuid almmolaš hálldahusa várás davvisámegilii, julevsámegilii ja oarjelsámegilii**
- **Ráhkadahttit departemeanttaid neahttasiidduid davvisámegilii, julevsámegilii ja oarjelsámegilii**

- **Álggahit buriid ortnegiid lágaid, lálkkaásahu-said ja almmolaš dokumeanttaid jorgaleami várás davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjel-sámegillii**
- **Oaččuhit áigái sámegillii jorgaluvvon lágaid dohkkehanortnega**
- **Sihkkarastit bearráigeahččanortnegiid sámelá-ga giellanjuolggadusaid čuovvoleami várás**
- **Sihkkarastit ahte stáhtalaš etáhtat váldet atnui prográmmaid maiguin lea vejolaš geavahit sámi čállinmearkkaid**
- **Sihkkarastit ahte almmolaš registarat sáhttet geavahit sámi čállinmearkkaid**

Ulbmilat leat doaibmaplánaáigodahkii ja bohtet čielgasit ovdan doaibmaplána doaibmabijuid bokte. Doaibmaplána áigáduvvo jahkásaččat sierra stáhtus-raporttain.

Sámelága giellanjuolggadusat

Sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje jagi 1990, ja biddjojuvvojedje doibmii jagi 1992. Sámelága § 1-5 nanne ahte sámegiella ja dárogiella leat ovttaárvosaš gielat, ja ahte dat galget leat ovttaárvosaš sámelága goalmmát kapihttala mearrádusaid vuođul. Sámelága muhtun mearrádusat leat ráddjejuvvon sámegiella hálddašanguovlui, ja muhtun mearrádusain fas eai leat dakkár geográfalaš ráddjejuvit. Muhtun mearrádusat leat erenoamážit gielddaid várás, ja muhtumat fas gustojit maiddá stáhtalaš ja guvllolaš eiseválddiide. Stáhtalaš ja guvllolaš almmolaš orgánain ge leat geatnegasvuođat, ovdamearkka dihtii lea viiddiduvvon vuoigatvuohta geavahit sámegiella riekteológadusas, ja lágat ja lálkkaásahusat mat erenoamážit gusket oppa sámi álbmogii dahje sámi álbmoga osiide, galget jorgaluvvot sámegillii.

Sámelága giellanjuolggadusat addet riikkaássiide gielalaš vuoigatvuođaid mat doibmet go sis lea dahkamuš almmolaš orgánaiguin. Dat giellanjuolggadusat gusket njuolggadusaid, almmuhusaid ja skoviid jorgaleapmái sámegillii, vuoigatvuhtii oažžut vástádusa sámegillii, viiddiduvvon vuoigatvuhtii geavahit sámegiella riekteológadusas, viiddiduvvon vuoigatvuhtii geavahit sámegiella dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis, oktagaslaš girkolaš bálvalusaide, vuoigatvuhtii oažžut oahpahallanvirgelobi ja vuoigatvuhtii oažžut sámegiella oahpahusa.

Mearrádusat sámelága giellakapihttalis leat unnimus gáibádusat. Buot almmolaš orgánat ávžžuhuvvojit váldit vuhtii sámegiellaid geavaheaddjiid, ja áinnasge vel eambo go lága njuolggadusat gáibidit.

Doaibmabidju 38. Sámelága giellanjuolggadusaid geahčadeapmi

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas dat lea ovddasvástádus hálddašit sámelága, ja nu maiddá giellanjuolggadusaid lága kapihttalis 3. Jagi 2007 mannosas sámelága giellanjuolggadusaid árvvoštallama vuođul ja dan geažil ahte sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguovlu lea viiddiduvvon gokčat julevsámi ja oarjelsámi giellaguovlluid, de lea departemeanta álggahan sámelága giellanjuolggadusaid geahčadeami. Bargu dahkkojuvvo ovttasráđiid eará departemeanttaiguin ja gulahlamiin Sámedikkiin.

Galget go sámelága giellanjuolggadusat nup-pástuhttojuvvot mearriduvvo easka dalle go daid geahčadeapmi loahpahuvvo jagi 2011.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Sámegiellalaš bargit almmolaš hálddahusas

Doaibmabidju 39. Dulkaohpahus ja dulkkaid dohkkeheapmi

Máhtodepartemeanta lea jagi 2010 juolludan 1 milj. ruvno ovttasbargui gaskal Sámi allaskuvlla, Bodeaju allaskuvlla, Davvi-Trøndelága allaskuvlla, Oslo allaskuvlla ja Romssa universitehta vai dat ovddidit dulkaohpahusa sámegiellaid várás. Departemeanta deattuha ahte ásahusat galget čalmustit dakkár ovttasbarggu mii mielddisbuktá fágalaš návccaid čohkkema ja nannosat fágabirrasiid mat oktiibuot váikkuhit nannet sámi dulkaohpahusa. Ruđaid geavaheami galget ásahusat plánet gaskaneaset, ja daid galget geavahit fágalaš ovddideapmái, čielggademiide, ovttasbargočoahkkimiidda ja dakkáriidda.

Ovddasvástideaddji: Máhtodepartemeanta

RIKKALAŠ DULKKOIDREGISTAR lea doaibmi dulkaid ja sin gelbbolašvuoda riikkaviidosaš visogovlaš logahallan. Searvadahttin- ja šláddjiivuodadirektoráhta lea almmolaš suorgi dulkoma riikkalaš fágaeiseváldi ja Riikkalaš dulkaidregistara vuogádateaiggát. Riikkalaš dulkaidregistar lea doaibmamin dulkaid geavaheaddjiid várás dás: www.tolkeportalen.no. Stáhtafápmuduvvon sámegeiela dulkkat leat seamma go eará ge dohkkehuvvon dulkkat girjejuvvon riikkalaš dulkaidregistarii.

Heahtedieđihanbálvalus

Sámediggi lea váldán ovdan dárbbu fuolahit doaibmi heahtedieđihanbálvalusa sámi álbmogii. Heahteetáhtaid politiija, buollilágádusa ja dearvvašvuodabálvalusa oktiiheivehallama ovddasvástideaddjin Justiisadepartemeanta lea jođihan čielggadeami oktasaš heahtenummira ja oktasaš guovddážiid birra dán golmma etáhtii. Čielggadeapmi almmuhuvvui geassemánu 15. b. 2009 ja dat rávve ahte buot heahtedieđut mannet 7 dahje 8 oktasaš heahteguovddáži, eai ge otná dili 69 guovddáži. Go leat mearkkašahtti unnit guovddážat, ja mat leat dan golmma etáhta oktasaččat, de lea čielggadeami mielde álkit oažžut ságaide bargiid geat hálldašit sámegeiela. Čielggadeapmi lea leamaš viiddis gulaskuddamis.

Justiisadepartemeanta lea iežas ráđđádallamiin Sámedikkiin digáštallan:

- Sámiid vejolašvuodaid bálvaluvvot sámegeilli dál heahtedieđihanguovddážiiguin
- Mo lea vejolaš láchit diliid nu ahte sámi giella ja kultuvra váldojuvvojit vuhtii jus heahtedieđihanguovddáš nuppástahttojuvvo bajábealde namahuvvon čielggadeami mielde.

Servodatsihkkarvuoda ja gearggusvuoda direktoráhtas lea maŋŋá leamaš bearráigeahčču 110-guovddážiis Hámmafeasttas ja sámegeiela hálddašanguovllu gielddain Finnmárkku, das mo heahtedieđiheamit vástiduvvojit ja gieđahallojuvvojit. Servodatsihkkarvuoda ja gearggusvuoda direktoráhta oačču oktasaš vástádusa iežas cuoŋománu 6. b. 2010 mannosá bearráigeahččoraportii oktasaš reivves Finnmárkku 110-guovddážiis ja Guovdageainnu suohkanis ja Kárášjoga, Unjárgga, Porsáŋgu ja Deanu gielddain. Direktoráhta lea dál meannudeamen vástádusa.

Mánáidsuodjalus

Doaibmabidju 40.

Joatkkaoahpahusa árvvoštallan

Joatkkaoahpahus man namma lea “Mánáidsuodjalus unnitlohkoperspektiivvas”, lea árvvoštallojuvvon. Departemeanta áigu árvvoštallanraportta vuodul árvvoštallat galgá go oahpahusfálaldat bissut.

Ovddasvástideaddji: Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta

Doaibmabidju 41.

Bearráigeahččanortnega láhkaásahusvuodđu

Mánáidsuodjalus galgá vuhtii váldit sámi mánáidgielalaš ja kultuvrralaš gullevašvuoda go váldá fuola mánás ja fuolaha eará ruktui. Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta lea álggahan barggu mii galgá nannet bearráigeahču das váldojuvvojit go máná giella ja kultuvra vuhtii mánáidsuodjalusas. Ráđđádallamiin Sámedikkiin lei ovttamielalašvuhta sáddet gulaskuddančállosa mas leat evttohusat rievdadit Láhkaásahusa sámi mánáid bearráigeahču birra mánáidsuodjalusásahusain mat leat fuola ja divššu várás ja láhkaásahusa sadjásaš ruovttu birra ja cealkináigemearri lea ođđajagemánu 11. b. 2011.

Ovddasvástideaddji: Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta

Dearvvašvuoda - ja fuollabálvalusat

Doaibmabidju 42. Dulkonbálvalusat dearvvašvuodafitnodagain

Doaibmadokumeanttas regionála dearvvašvuodafitnodagaide lea mánga jagi gáibiduvvon ahte galget ásahuvvot dulkonbálvalusat divššohasaide geat daid dárbbasit, ja ahte galget álggahuvvot doaibmajut nannen dihtii bargiid máhtu sámegealas ja sámi kultuvrras.

Dearvvašvuodta Davvi RHF lea ožžon doaibmamuššan ruhtadit ja čađahit 2-jahkásaš dulkonprošeavtta buoridan dihtii dulkonbálvalusa sámi álbmogii. Prošeakta lea álggahuvvon giđđat 2010. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementii galgá sáddejuvot jahkásaš diedáhus.

Ovddasvástideaddji: Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta

Doaibmabidju 43. Bearráigeahčču

Dearvvasvuoda- ja fuolahusdepartemeanta áigu ovttrasáđiid Stáhta dearvvasvuodabearráigeahču inárvoštallat mo bearráigeahčču fuolaha sámi álbmoga vuoigatvuoda oažžut dearvvašvuodaveahki, ja vel dan mo vuoigatvuodta dárbbaslaš dearvvašvuodaveahkkái ollašuttuovvo. Ášši lea digaštallojuvvon Sámedikkiin. Departemeanta lea váldán ovdan guokte čuolbmačilgehusa: Bearráigeahču dementa sámiid ektui ja bearráigeahču mii guoská vuorrasat sámiid dálkkasteapmái. Bearráigeahčču galgá leat boarrásiidpáhka čuovvoleami oassi.

Ovddasvástideaddji: Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta

Doaibmabidju 44. Ovttadássaš bálvalusat julevsámi ja oarjelsámi guovlluin

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta áigu ovttrasáđiid Sámedikkiin guorahallat lagabui mo ovttadássaš dearvvašvuodabálvalus sáhtta fuolahuvvot julevsámi ja oarjelsámi guovlluin.

Ášši lea digaštallojuvvon Sámedikkiin. Departemeanta ja Sámediggi čuovvolit ášši viidáseappot.

Ovddasvástideaddji: Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta

KURSAFÁLALDAGA ÁSAHEAPMI DEARVVASVUODA- JA SOSIÁLABARGIID VÁRÁS SÁMI ALLASKUVLII GUOVDAGEIDNUI. Sámi allaskuvla lea ráhkadeamen kursafálaldaga dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid várás. Kurssa ulbmil lea ahte sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusa bargit galget oahppat eambo sámi kultuvrra birra.

SEMINÁRA SÁMI KULTURÁDDEJUMIS. Sámi nationála gelbbolašvuodaguovddáš – psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalus (SANKS) lágida semináraidsámikulturáddejumibirra Dearvvašvuoda Finnmarkku bargiide. Seminárat dollojuvvojit dađistaga ja báikkálaččat. 400-500 bargi Hámmarfeastta ja Girkonjágga buohcciidviesuin ja buohkat psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalusa ja gárenmirkkuid geavaheami klinihkain leat dássáži čađahan kurssa.

Doaibmabidju 45. Dajaldatgirji dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusa várás

Sámedikki prošeaktaruđaid ovddas lea ráhkaduvvon dajaldatgirji (“Juohkehačča sierra frásasátnegirji geavaheapmái Porsáŋgu buohcciidsiidda”). Giehtagirji sáhtta álkkásmahttit divššáriid ja sámi divššohasa/oapmahaččaid gulahallama ásašusa ja gieldda dearvvasvuodabálvalusas. Giehtagirji galgá biddjovuvvot nehttii čakčat 2010 dása: www.helsedir.no.

Ovddasvástideaddji: Dearvvasvuoda- ja fuolahusdepartemeanta/Dearvvasvuodadirektoráhta

Bargo- ja čálgohálddašeapmi

Doaibmabidju 46. NAVa diehtjuohkin sámegillii

Giđđat 2009 ráhkaduvvui sierra sámegielalaš fállu nav.no ovdasiidui. Sámegielalaš siidduide biddjovuvvot duohtadieđut Bargo- ja čálgoetáhta addosiid ja bálvalusaid birra oktan daidda gulli skoviiguin.

Bargo- ja čálgoetáhta galgá bargat nu ahte dat dieđut maid olbmot eanemusat ohcalit, leat dán čujuhusas: www.nav.no, namalassii sámegillii etáhta addosiid ja geavaheaddjiid vuoigatvuodaid birra. Bargo- ja čálgoetáhta lea jorgalahttimin iežas váldogihppagiid sámegillii. Bargo- ja čálgoetáhta vuoruhávuos iešguđetlágan čálalaš ávdnasiid jorgaleami davvisámegillii.

Sámi tearpmat Bargo- ja čálgoetáhta surggiid várás ovddiduvvot dađistaga go teavsttat jorgaluvvot. Seammas go diehtjuohkinávdnasat jorgaluvvot davvisámegillii, Bargo- ja čálgoetáhta čađaha gielalaš sátneráhkadanbarggu dakkár suorggis mas ovdal leat váilon sámegielalaš sámit ja doahpagat.

Vai tearpmat šaddet nu buorit ja gokčilat go vejolaš, háliida etáhta geavahit ávkin dan sámegielalaš doabaráhkadeami mii bohciida go sámegielalaš mielbargit ja geavaheaddjit deaivvadit. Sámegielalaš mielbargiid viiddis fierpmádat veahkeha jorgaleaddjiid ja árvala makkár tearpmat galget geavahuvvot guđege suorggis.

Ovddasvástideaddji: Bargo- ja čálgodirektoráhta

Doaibmabidju 47. Geavaheaddjiid jearahallamat

Bargo- ja čálgoetáhta áigu čađahit báikkálaš geavaheaddjiidjearahallamiid sámi hálddašanguovlluin. Geavaheaddjiidjearahallamiid bohtosat galget leat vuodđun etáhta bálvalusfálaldagaid buorideapmái.

Jagi 2009 nuppi jahkebeali čađahuvvui vuosttaš geardde webvuđot geavaheaddjiidjearahallan sámegillii dain NAV-kontuvrrain mat leat sámegiela hálddašanguovllus Finnmárkkus. Konttuvrras mat oassálaste ledje NAV Deatnu, NAV Guovdageaidnu, NAV Kárášjohka, NAV Porsáŋgu ja NAV Unjárga. Geavaheaddjiin jerrojuvvui man olámuttus sin mielas NAV-kontuvrrat leat go sii váldet oktavuoda sámegillii, ja ožžot go sii dalle vástádusa sámegillii.

Geavaheaddjit eanaš vásihit ahte lea vejolaš soahpat čoaikkima doallat rávveaddjiin/áššemeannudeaddjiin gii sámašta. Sii dan ge vásihit ahte lea vejolaš čuojahit NAV-kontuvrii ja váldit oktavuoda NAV-kontuvrrain sámegillii. Sii vásihit ahte lea váddásat váldit oktavuoda čálalaččat ja ožžut reivevástádusa sámegillii.

Sámi geavaheaddjiidjearahallamat leat ráhkaduvvomin, ja dat galget čađahuvvot juohke jagi. Boahteáiggi dat guoská NAV-kontuvrraide ge mat leat julevsámi ja oarjelsámi guovlluin.

Ovddasvástideaddji: Bargo- ja čálgodirektoráhta

Girkolaš bálvalusat sámegillii

Norgga girku Sámi girkoráđđi lea Girkočoahkkima orgána sámi girkoeallima várás. Ráđđi galgá ovddidit, suodjalit ja oktiiheivehallat sámi girkoeallima Norgga girkus. Sámi girkoráđđi galgá maiddái oainnusin buktit sámegiela girkus. Sámi girkoeallima strategiiaplána lea strategiijadokumeanta sámi girkoeallima várás Norgga girkus. Áigodaga 2012-2016 plána lea leamaš gulaskuddamis ja áigumuš lea dan meannudit Girkočoahkkimis cuoŋománus 2011.

Sámi oskkuoahoahusa plána lea ollisteaddji lasseplána bajimus oskooahpahasplánii *Gud gir – vi deler (Ipmil addá – mii juogadit)*, maid Girkočoahkkinn mearridii jagi 2009. Sámi oskooahpahasplána galgá váikkuhit dasa ahte oskooahpahas vuhtii váldá sámi mánáid ja nuoraid sámi vuoda.

Doaibmabidju 48. **Doarjja biibbaljorgaleapmái**

Guhkebuš áiggi lea Norgga Biibbalsearvi ožžon doarjagiid vai jorgala ja ođasmahtta davvisámegielaš, oarjelsámegielaš ja julevsámegielaš biibbalteavsttaid. Dál lea Boares testameanta ođasmahttojuvvomin davvisámegillii.

Doarjja Norgga Biibbalsearvá jorkojuvvo jagi 2010, ja dan lassin lea báhppa ostojuvvon luovus 30 proseantta virggis nannen dihtii proševtta návccaid. Bargonávccat leat čohkkejuvvon ođđasit jorgalit Boares testameantta. Ulbmil lea ahte jorgalusa galgá sáhttit geavahit riikarájaid rastá, ja bargojuvvo ovttaráđiid Suoma ja Ruota biibbalserviiguin. Dasto lea unnit prošekta jođus mas válljejuvvon biibbalteavsttat leat jorgaluvvomin oarjelsámegillii.

Ovddasvástideaddjit: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta/Norgga Biibbalsearvi

Doaibmabidju 49. **Sámi searvegotti geahččaleapmi oarjelsámi giellaguovllus (2009-2012)**

Válggat vuosttaš sámi searvegodderráđđái čadahuvvojedje girkoválggain jagi 2009 čavčča Beavválaš jođiheaddji lea bálkáhuvvon beallevirgái. Lea ráhkaduvvon sierra miellahttoregisttar searvegoddái, masa dál leat 221 miellahtu registarastojuvvon (ođđajagimánus 2011). Dál leat geahččaleamen oaččohit eanebuid dieđihit iežaset searvegotti miellahttun. Juovlamánu 11. b. 2008 mannosáš láchkaášahus nr. 1317 sámi searvegotti ortnega birra oarjelsámi giellaguovllus lea jorgaluvvon oarjelsámegillii.

Ovddasvástideaddjit: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta/Nidarosa bismagoddi

Doaibmabidju 50. **Teavsttaid jorgaleapmi/heiveheapmi ipmilbálvalussii**

Sámegielaid liturgijat galget almmuhuvvot sierra eai ge galgga čohkkejuvvot liturgijagiehtagirjin. Davvisámegielaš liturgijat leat dohkkehuvvon ja galget almmuhuvvot guovvamánus 2011.

Julevsámegielaš liturgijat sáddejuvvojedje gula-skuddamii čakčat 2009. Dohkkehanproseassa lea čadahuvvomin jagi 2011 giđa mielde ja almmuheapmi galgá leat ovdal jagi 2011 loahpa.

Njeallje liturgijja Norgga girku liturgijain leat jorgaluvvon oarjelsámegillii (allameassoliturgijja, gástaliturgiija, vihahusliturgijja ja hávdádušliturgijja). Dát bargu ii leat vel gárvánan. Joatkevaš bargu oarjelsámegielaš liturgijain galgá bisánit jagi 2011 váilevaš bargonávccaid geažil. Bargu oarelgielalaš sálmmaid ovddidemiin joatkašuvvá.

Ovddasvástideaddjit: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta/Girkoráđđi/Sámi girkoráđđi

SÁMEDIGGI LEA ÁDDÁN DOARJAGA "Bibelboka mi" for 4-åringer" jorgaleapmái davvisámegillii. Dát lea "Min kirkebok/ Mu girkogirji" ođasteapmi mii ilmmat jagi 1990. Sámediggi háliida ahte girji maid galgá jorgaluvvot julevsámegillii ja oarjelsámegillii.

Vearroetáhta

Doaibmabidju 51. **Vearroetáhta – viiddiduvvon fáladat sámegillii**

Dábáleamos skovit ja blankeat leat jorgaluvvon sámegillii vearromáksiide guđet daid sihtet oazžut. Skovit ja diehtjuohkin sámegillii biddjo maiddái vearroetáhta neahttasiiduide. Geassemánus 2010 biddjojuvvui doibmii ođđa ohcanvejolašvuohta vearroetáhta neahttasiiduide mii álkásmahtta gávdnat sámegielaš dokumeanttaid. Vearroetáhta áigu ain lágidit skoviid ja dieđuid sámegillii ja nu ahte daid lea álki gávdnat etáhta ruoktosiidduš. Jagi 2010 mielde álggaha etáhta barggu mas áigu árvvoštallat galgá go eanet neahttasiiduid sisdo-

alus jorgaluvvot nu ahte lea olámuttus mángga gillii. Dán oktavuodas galgá árvvoštallojuvvot galgá go etáhta jorgalahttit eambo sámegillii.

Vearromáksit sáhttet válljet sámegiela go váldet oktavuoda Vearrodiehtujuohkimii, ja sin dalle bidjet sámegielalaš áššemeannudeaddji oktavuhtii.

Etáhta lea ásahan rutiinnaid dokumeanttaid jorgaleami ja daid ođasmahttima várás sámegillii. Sihke skovit mat ollu geavahuvvojit (ovdamearkka dihtii nammaválljen, fárren, vearrokoarta) ja skovit mat adnojuvvot áššáigullevažžan sámi álbmogii (ovdamearkka dihtii skovit mat gusket vuoddoealáhusaide, boazodollui jna.) leat jorgaluvvon. Skovit ođastuvvojit juohke jagi.

Skoviid ii leat vejolaš sáddet sisa elektruvnalaččat. Sivva dasa lea ahte Dieđihanregisttar (Oppgavereregieret) ii dohkket sámegiela čállinmearkkaid. Sii guđet ožžot ođđa selvána bábirhámis, ožžot dan PDF-hámis ge Altinn bokte. Ulbmil lea ahte áiggi mielde galgá leat vejolaš sáddet sámegielalaš selvána ge elektruvnalaččat. Geahča muđuid doaibmabiju 60.

Ovddasvástideaddji: Vearroetáhta

Kriminálafuolla

Doaibmabidju 52. **Sámegielalaš giddagasbargiid háhkan**

Kriminálafuola guovddášhálddahuš lea stivrengulahallamisttis Krininálafuola oahpahušguovddážiin (KRUSain), mii oahpaha giddagasvirggálaččaid, bidjan stivrengulahallamii sierra ulbmilsuorgin háhkat giddagasskuvlii sámegielalaš aspiránttaid. Ulbmil lea juohke jagi váldit vassis logus aspiránttaid guđet máhttet sámegiela.

Jagi 2008 váldojuvvojede njeallje sámegielalaš aspirántta giddagasskuvlii, guđiin guovttis leat čađahan oahpu Romssa gávpoga ja Čáhcesullo giddagasain. Jagi 2009 váldojuvvui okta sámegielalaš giddagasskuvlii aspirántan.

Romssa gávpoga giddagasas leat dál golbma sámegielalaš bargi. Dan lassin giddagasas leat čieža bargi geat leat vázzán sámegiela kurssa. Guovttis

sis áigot jagi 2010 joatkit váddásat giellakurssain maid Sámi giellaguovddáš Olmmáivákkis doallá. Čáhcesullo giddagasas leat guokte sámegielalaš bargi.

Ovddasvástideaddji: Justiisa- ja politiijadepartemeanta

Doaibmabidju 53. **Kriminálafuollaguovddáš mas lea máhttu sámegielas ja sámi kultuvrras**

Justiisa- ja politiijadepartemeanta/Kriminálafuola guovddáš hálddahuš (KSF) leat vuodđudan bargojoavkku mii galgá geahčadit sámegielalaš čohkkájeaddji ja dubmehallan olbmuid čohkkendilálašvuodaid. Bargojoavku galgá earret eará:

- Árvvoštallat mo kriminálafuolla čađaha iešguđetlágan vugiid ránggáštut dubmehallan sápmelaččaid nu go giddagasránggáštusa, giddagaslaš hálddu, servodatránggáštusa jna.
- Ovddidit čielga evttohusaid dasa mo kriminálafuolla buoremusat sáhtta fuolahit sámegielalaš čohkkájeaddji olbmuid/dubmehallan olbmuid mii ollašuhttá ránggáštusčađaheami ulbmila, dás galgá maiddái árvvoštallojuvvot galgá go ráhkaduvvot sierra giehtagirji álbmotjovkui.
- Árvvoštallat makkár gelbbolašvuhtii ja nákcii guoski dárbbut leat ásahit sámi “gelbbolašvuodaguovddáža” Romssa fylkii dahje Finnmárkui, dás maiddái makkár čielga evttohusat háhkat bargiid geat hállet sámegiela ja dovdet sámi kultuvrra. Joavku galgá guorahallat makkár váikkuhusat leat “gelbbolašvuodaguovddáža” ásaheamis ovttaiduhhton Romssa fylkka ja Finnmárkku kriminálafuola oassin.
- Dihtoštut mo eará etáhtat hálddašanguovllus fuolahit geavadis iežaset geatnegasvuodaid sámi álbmoga ektui. Berre maiddái iskat čađahit go Ruota ja Suoma kriminálafuolat sierra doaibmabijuid.
- Čađahit buot ovddiduvvon árvalusaid ekonomalaš ja hálddahušlaš meroštallamiid.

Bargojoavku galgá geiget iežas raportta KSFii jagi 2011 mielde.

Ovddasvástideaddji: Justiisa- ja politiijadepartemeanta

Konfliktaráđiid čállingoddi

Doaibmabidju 54.

Sámegiella konfliktaráđiin

Konfliktaráđiid čállingoddi lea almmuhan muhtun sámegiellalaš diehtujuohkinávdnasiid, muhto lea dál geahčadeamen lea go dárbu ilbmadit eambo diehtujuohkinávdnasiid sámegillii sihke gihpan ja neahtas. Gihpateaksta ja plakáhtat leat dál jorgaluvon davvisámegillii ja leat gárvásat prentehuvvot. Ulbmil lea dađistaga gokčat buot sámegielaidd.

Ovddasvástideaddji: Konfliktaráđiid čállingoddi

Politiiija

Doaibmabidju 55.

Eambo sámegiellamáhttu ja sámi kulturmáhttu politiiijii

Politiiija- ja leansmánneetáhtii galgá addojuvvot eambo giellamáhttu ja kulturmáhttu dainna lágiin ahte lágiduvvojit diehtujuohkimat/kurssat/oahpahusfálaldagat sidjiide guđet leat etáhta bargit.

Ođđa instruksa lea dál ráhkaduvvon dáid ruđaid várás mat gokčet liigegoluid sámegiella geavaheami geažil. Instruksa gusto politiiijabiirriin main leat gieldat mat gullet Sámelága hálddašanguvlui, gč. Sámelága § 3-1, čuoggá I, ja dat boahtá ođđajagimánu 29. b. 1999 mannosáš instrukssa sadjái. Instrukssa nuppástuhttin dagaha ahte oahcanvuođđu viidána, ja dohkkeha eambo daid liigegoluid mat čuvvot das ahte sámegiella lea ovttdássásaš dárogielain. Earret eará váldojuvvojit dál liigegolut mielde ránggáštusáššiid meannudeami oktavuodas. Politiijadirektoráhta váldá badjelasas ovddasvástádusa juohkit ruđaid ohcamiid vuođu, ovdal lei ovddasvástádus Oarje-Finnmárkku politiijabiirres.

Finnmárkkus gos ollu sámit ássat, ii leat leamaš gáibáduš ávžžuhit olbmuid geain lea máhttu sámegiella ja sámi kultuvrras, ohcat rabas politiijavirggiide. Árvvoštallojuvvo rievdadit almmuhustevstta dán čuoggás.

Ovddasvástideaddji: Justiisa- ja politiijdepartementa

Doaibmabidju 56.

Sámegiella nannen politiiijas

Politiijadirektoráhta áigu čuovvovaš doaibmabijui- guin nannegoahtit sámegiella politiiijas:

- Kártet makká giellamáhttu lea politiiijas guovttegiellalaš guovlluin. Diehtu gelbbolašvuođa birra dahká álkibun vuoruhit doaibmabijuid dasa masa lea stuorámuš dárbu.
- Ásahit fálaldaga persuvnalaš jearahallamii davvisámegillii daidda ohcciide Politiijaallaskuvlii geain lea davvisámegiella eatnigiellan.
- Fállat eksámena čađaheami joatkkaoahpusa iešguđetlágan siviila dahkamušain davvisámegillii politiijabargiide geain lea davvisámegiella eatnigiellan.

Ovddasvástideaddji: Politiijadirektoráhta

Doaibmabidju 57.

Heivehit sámegielaidda elektruvnnalaš prográmmaide

Ulbmil lea ahte sámegiella galget heivehuvvot áššemeannudanprográmmaide mat leat álbmoga várás. Erenoamáš dehálaš lea ahte geatnegasvuođaid ja vuoigatvuođaid birra, mat gullet ránggáštusáššiid meannudeapmái ja eará eiseváldegieđahallamiidda, lea vejolaš viežžat dieđuid guđege sámegillii. Ášši digaštallojuvvoi RESPas (Ráđis mii lea politiiija ránggáštusášševuogádagaidda várás ja alit áššáskuhtineiseválddi várás) čakčamánu 2009. Ášši fuolahuvvo barggus ođđa ránggáštusášševuogádagaiguin. Guovdilis čielggadeamet lea álggahuvvon. Vuosttažettiin lea dárbu heivehit málaidda, dás maiddá formálaidda vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid birra.

Dasto čuožžu ođđa instuvssas ahte: "prográmmaidda dárbu mii čatnasa politiiija ránggáštusvuogádagaide, galgá dieđihuvvot Politiijadirektoráhtii ollislaš árvvoštallamii." Muhtun oassi siviilarietválaš elektuvnnalaš vuogádagas (SIAN) lea jorgaluvon davvisámegillii. Kárášjoga leansmánne čuovvola barggu jorgalemiin ovttrasáđiid Stáhta sisagáibidanguovddážiin.

Sámegielaidda heiveheapmi elektruvnnalaš prográmmaide váldojuvvo mielde politiiija ránggáštusášševuogádagaidda ovddidanbargui.

Ovddasvástideaddji: Justiisa- ja politiijadepartemeanta

Doaibmabidju 58. Dakkár olbmuid háhkkan Politiijaallaskuvlii guđiin lea sámi duogáš

Politiijaallaskuvla lea iežas gulahallan- ja rekruttenstrategiijas čalmmustahtán dakkár olbmuid háhkama geain lea unnlohkoduogáš, daid gaskkas maidái olbmuid geain lea sámi duogáš.

Bodeaju politiijaallaskuvlla rekruttenveahkit dahje persuvnnalaš oktavuodát čuovvolit ohcciidháhkama Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus joatkkaskuvllaid oahppiid meassuin/fidnobeivviid. Veahkit barget ovttas sámezielalaš politiijaiguin dakkár doaluin Guovdageainnus ja Kárášjogas. Politiijaallaskuvla áigu joatkit iežas ángiruššama háhkat vejolaš kandidáhtaid geain lea sámi duogáš.

Ovddasvástideaddji: Justiisa- ja politiijadepartemeanta

Ráđđehusa sámezielaid geavaheapmi

Doaibmabidju 59. Eanet ráđđehusdokumeanttat sámegillii

Ráđđehusa ulbmil lea almmuhit eanet ođđasiid, preassadieđahusaid ja lasihit eará dieđuid juohkima sámegillii iežas neahttasiiduin, www.ráđđehus.no. Danne lea ásahuvvon sámezielat jorgalemiid gaskkustanbálvalus, Departemeanttaid bálvalusguovddáš. Jagi 2010 lea ođasáššiid lohku lassánan mealgat. Ráhkaduvvot galgá visogovalaš logahallan mii čájeha makkár dokumeanttat leat fidnemis julevsámegillii ja oarjelsámegillii.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Terminologiijaovddideapmi ja sátnegirjjit

Sámeziela tearpmaid ovddideapmi lea guovddáš doaibma go áigumuš lea seailluhit ja nannet sámeziela geavaheami. Jus sámeziela galggaš sáhttit geavahit fágalaš oktavuodain, de fertejit leat fágaterminologijat ja fágadoahpagat sámegillii.

Sámedikkis lea ovddasvástádus norbmet sámeziela ja dohkkehit tearpmaid Norggas. Sámi giellalávdegoddi dat dohkkeha sámeziel tearpmaid.

Terminologiijaovddideapmi ja norbmen leat dehálaččat almmolaš eiseválddiide lágaid, lánkaáhusaid ja skoviid jna. jorgaleami hárrái. Sámi giellaovddideapmái lea hástalus ahte sámeziel tearpmaid dohkkeheapmi ádjána nu guhká, erenoamážit lágaid jorgaleami oktavuodas. Ulbmil lea ahte buot dat dokumeanttat maid stáhta orgánat jorgalahttet, galget leat gielalaččat kvalitehtasihkkarastojuvvon ja daid galgá rivttes eiseváldi dohkkehit.

Doaibmabidju 60. Hálddahustearpmat

Sámezielat tearpmaid ovddideapmi lea dehálaš go áigumuš lea seailluhit ja nannet sámezielaid geavaheami. Go stuorradiggedieđahusat, proposišuvnnat ja eará stáhtalaš dokumeanttat jorgaluvvojit sámezielaid, de ovddiduvvojit veahážiid mielde tearpmat sihke davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjelsámegillii. Dehálaš lea ahte sámezielalaš terminologiija almmolaš hálddahusas lea čielggas nu ahte ii leat eahpádus maid tearpmaid galgá geavahit, ja guđemuš dárogiel sániid ja doahpágiid dat gokčēt. Ulbmil lea ahte buot áššebáhpárat maid stáhtalaš orgánat jorgalit, galget leat giellafágalaččat dárkkistuvvon ja ahte Sámediggi dohkkeha ođđa terminologiija.

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea bargamin digitála sátnegirjjiin/tearbmalistuin čohkken dihtii nu ollu hálddahustearpmaid go vejolaš mat lea anus sámezielain. Áigumuš lea gárvvistit dan jagi 2011. Tearbmalistu almmuhuvvo neahtas nu ahte buohkat guđet barget sámezielaiguin besset dan nuvttá geavahit. Dát ovttaláhkástivččii tearbmageavaheami, ja álkkásmahtášii jorgaleaddjiid barggu.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta

Doaibmabidju 61. Sámi láhkatearpmat nammasaš prošeakta

Sámelága § 3-2, 1. lađđasa vuodul galget lágat ja láhkaásahusat mat erenoamážit gusket oppa sámi álbmogii dahje dan oassái, jorgaluvvot sámegillii. Juridihkalaš tearpmat ráhkadeapmi sámegillii lea dehálaš sihkkarastin dihtii juridihkalaš tearpmat sámegillii šaddet čielgasat nu ahte ii leat eahpádus maid tearpmat galgá geavahit ja maid dárogiehta sániid ja doahpagiid dat gokčet. Dohkkehuvvon juridihkalaš terminologijja sámegillii ákkásmahhtá jorgaleaddjiid barggu go sii jorgalit ođđa lágaid ja láhkaásahusaid, ja dat sajáidahtá doahpagiid geavaheami áiggi mielde.

Deanu gielddas lea jagiid 2006-2009 leamaš ovddasvástádus prošeavttas “Sámi láhkagiella”. Prošeavttas lea leamaš erenoamáš dehálaš ráhkadit davvisámegillii daid tearpmat mat leat geavahuvvon riidolágas ja ránggáštusproseassalágas. Prošeavtta leat Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Sámediggi ja Deanu gieldda ruhtadan.

“Sámi láhkagiella” prošeavtta čuovvoleapmin álggahii Deanu gieldda jagi 2009 guovttejáhkásaš prošeavtta “Sámi láhkatearpmat”. Deanu sámi giellaguovddáš ja SEG Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš jođihit prošeavtta Deanu gieldda ovddas.

Prošeavttas lea ulbmil ovddidit davvisámegillii juridihkalaš tearpmat mat earret eará leat geavahuvvon ránggáštusproseassalágas, riidolágas ja ránggáštuslágas. Tearpmat galget biddjojuvvo diehtovuodđovuogádahkii mii dahká vejolažžan almmuhit tearpmat ovdamearkka dihtii digitála sátnegirjin. Diehtovuodđus galget álggus leat lagabui 3000 juridihkalaš tearpma ja dajaldaga. Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta, Sámediggi ja Deanu gieldda leat juolludan ruđaid prošeaktii.

Ovddasvástideaddji: Deanu gieldda

Doaibmabidju 62. Sámegillii jorgaluvvon lágaid dohkkehanortnet

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta áigu gulahaladettiinis Romssa universitehtain álggahit prošeavtta geahččalan dihtii ortnega sámegiela kvalitehtasihkkarastima várás láhkajorgalusain ja eará almmolaš dokumeanttain, ja ortnega mii sihkkarastá ahte láhka mii lea jorgaluvvon sámegillii maiddá ođasmahttojuvvo sámegillii go láhka nupástuhttojuvvo. Ulbmil lea ahte geahččalanortnet lea doaimmas jagi 2011.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta

Sámegiella ja IKT

Ráđđehusa ulbmil lea ahte buot IKT-ovddideapmi almmolaš suorggis galgá čuovvut vuodđojurdaga juohkelágan atnui hábmema birra. Dát galgá leat ávkin buohkaide geat geavahit teknologijja. Sámi oktavuodas dat mearkkaša ahte láhččojuvvo sámi čállinmearkkaid geavaheapmái, dasa ahte sámi namat sáhttet riektá čállojuvvo almmolaš registariin, ahte ráhkaduvvojit prográmmat mat dohkkehit sámegiela, ja ahte almmolaš dieđut leat gávdnamis sámegillii.

Eatnašiidda ođđa teknologijja, nu mo ovdamearkka dihtii bálvalusaid automatiseren internehtas, ákkásmahhtá árgabeaivvi. Teknologijja sihkkarastit sámiide ge lea hui mávssolaš go sii oassálastet servodagas, ja dat lea mávssolaš sámegiela ovdáneapmái. Almmolaš suorgi berre fuolahit ahte IKT-vuodot ja neahttavuodot bálvalusat eai dagat ođđa hehttehusaid.

Čállinmearkkat mat dagahit hástalusaid leat Áá Čč Đđ Ŋŋ Šš ƦƦ Žž (davvisámegielas), Áá (julevsámegielas), Ŋŋ (oarjelsámegielas) (ja dan lassin eará mearkkat duoid eará sámegielain mat eai geavahuvvo Norgas). Ovdáneapmi lea leamaš buorre das mii guoská sámi čállinmearkkaid ja IKTa ovttasdoaibmamii. Sámegiela välljen lea dál čađahuvvon eanemusat geavahuvvon operatiivavuogádagain.

Stuorámus hástalus odne lea sámegiella almmolaš registariin. Dát guoská earret eará Brønnøysund-re-

gistariidda, Álbmotregistarii ja NAVii. Boares vuogádagat eai leat heivehuvvon hálddašit sámi bustávaid, ja dat dagaha ahte namat ja čujuhusat main leat sámi bustávat eai registrarastojuvvo riehta registariidda, ja ahte ii leat vejolaš gulahallat sámegillii geavaheaddjiin, ovdamearkka dihtii elektruvnnalaš skoviid oktavuodas.

Doaibmabidju 63. **Gáibádusat stáhtalaš etáhtaide** **geavahit oktasaš čállinmearkkaid**

Sámi čállinmearkkaid ii leat vejolaš geavahit hálddahusa buot fágavuogádagain, ja dat dagaha ahte olbmo- ja báikenamaid ii sáhte girjet riehta guovdilis registariidda. Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta mearridii jagi 2009 lánkaásahusa man vuodul stáhta ja gielddat fertetit geavahit seamma, rabas IT-standárddaid. Jagi 2010 nuppástuhttojuvvui lánkaásahus gáibádusain ahte UTF-8 standárda mii lea mearkačoahkki mii heive sámi čállinmearkkaide, álot galgá geavahuvvot go fágavuogádagaide stuorát nuppástuhttimat, ođđa ásaheamit dahje viidásat ovddideamit, čađahuvvojit. Dát mielddisbuktá ahte hálddahuš fágavuogádagaide dađistaga ollásit heivejit sámi čállinmearkkaide.

Muhto dat ádjána guhkes áiggi, dannego almmolaš IT-vuogádagaide eallináigi lea guhkki ja bargu daid molsut lea čuolbmái ja divrras. Altinn ja Brønnøydregistarat leat ovdamearkka dihtii bárahin ráhkka-neamen UTF-8-molsumii, muhto eai sáhte dettetge fállat sámi čállinmearkkaid ovdalgo jagi 2015.

UTF-8-molsun ferte oktiordnejuvvot vai dat addá oktiiheivehallanávki. Danne lea ge standárden-lánkaásahusas mearriduvvon ahte almmolaš doaim-mahusat 00.01.2012 rájes galget dieđuid lonohallat ráddjejuvvon UTF-8 veršuvnnain, ollistuvvon 6 sámi čállinmearkkain stuorát ja unnit ovddastemii-guin. Dát ii dáhkit ahte sámi čállinmearkkat heivejit almmolaš registariidda ja vuogádagaide, muhto dat váikkuha ahte oktasaš mearkavuogádat nuppástuhttojuvvo johtileappot. Dán lánkai buot fágavuogádagat ja dieđuid lonohallamat daid gaskka guhkibu vuollái dorjot sámi čállinmearkkaid.

Gáibádus lea árvaluvvon šaddat oassin lánkaásahusii IT-standárddaid birra almmolaš hálddahušas (FOR 2009-09-25 nr 1222). Dat lei gulaskuddamis jagi 2010

ja áigumuš lea dan bidjat doibmii giđđat 2011. Nu gusto ge gáibádus sihke gielddaide ja fylkkagielddaide.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta

PRIMUS lea reaidu maid dávvirvuorkkát geavahit go registrarastet dávviriid. Dán rádjai ii leat leamaš vejolaš registrarastit áđaid sámegillii, mii dagaha ahte dakkár áđat eanaš registrarastojuvvojit dárogillii. Sámi dávvirvuorkkát seailuhit sámi kulturhistorjjá ja lea dehálaš ahte dávvirat registrarastojuvvojit buot golmma sámegillii ja nu seailuhuvvojit boahhtevaš buolvvaide. Primus-prošeakta sámegillii oaččui 250 000 ruvno ABM-ovddideamis jagi 2009. Primusa ođđa veršuvdna almmuhuvvui čakčat 2010 ja dan doarju dalle UTF-8, mii mearkkaša ahte buot sámi čállinmearkkat sáhttet geavahuvvot Primusis. Dál leat jorgaleamen láidestanteavstaid ja fáluid sámegillii.

Giellateknologijja

Giellateknologijja lea diehtagiidrastideaddji bargosuorgi ja dan vuodus leat earret eará diehtujuohkinteknologijja máhttu, gielladieđamáhttu, dahkuvitmatvuoda máhttu, jietnadatdieđamáhttu ja kognitiiva psykologijja máhttu. Giellateknologijja juhkkuojuvvo dábálaččat dáhtalingvistihkan ja hállanteknologijian. Dáhtalingvistihkas guorahallojuvvo čállojuvvon teaksta mii earret eará rahpá viiddiduvvon vejolašvuodaid ohcat Interneantas ja vejolašvuodaid viiddiduvvon automáhtalaš jorgaleapmái.

Hállanteknologijias lea sáhka olbmo hállama dáhtagieđahallamis, dat mearkkaša hállandovdá-

mis ja hállansyntesas. Lea vásihuvvon ahte hállan lea bevtolaš diehtujuohkin. Hállanprográmmat sáhttet fállat olbmuide geain leat lohkan- ja čállinváttisvuodát, mánggalágan teavsttaid, fágagirjjiin ja aviissain. Sámegeiela oktavuodas sáhtta hállansyntesa geavahuvvot lasseneavvun ovtta dábálaš divvunprográmmaiguin ja leat veahkkin sihke lohkan- ja čállinprosessii. Dan lassin sáhtta hállansyntesa geavahuvvot mángga suorggis ođđaáigásaš bálvalusfálaldaga ovddideami vuodđun.

Giellateknologiija lea hui ávkkálaš giellaovddidanbargui. Dat guoská veahkkeneavvuide maiguin sáhtta váldit olggos ođđa terminologiija, ráhkadit ođđa sátnegirjjiid ja viiddidit sátnegirjjiid, ráhkadit ođđa veahkkeneavvuid giellaoahpahussii buot dásiide (ovdamearkka dihtii digitála sátnegirjjiid), ja reaidduid maiguin sáhtta geavahit sámegeiela ođđa oktavuodain. Giellateknologiija sáhtta leat hui dehálaš caggi sámegeiela nannemis ja ealáskahttimis.

Giellaoahpavuđot giellateknologiija nu go teakstaprosessenprográmmat, pedagogalaš prográmmat, digitála sátnegirjjiid ja syntehtalaš hállan leat mearrideaddji dehálaččat dasa ahte giella galgá seailut geavahangiellan dálá digitála máilmmis. Gielas fertejit leat ollu resurssat jus dat galggaš doaibmat hálddahuš- ja gulahallangiellan. Dán oktavuodas leat unnit lohkogielat áibbas eará dilis go eanelohkogielat.

Giellateknologiija álkkásmahtta ja jođálmahtta sámegeiela giellabargiid barggu ja sámegeiela giella-geavaheaddjiid doaibmama. Ovdamearkka dihtii lea divvunreaidduin vejolaš gávdat čállinmeattáhusaid johtileappot, elektruvnnaš korpusiiguin lea álkít gávdat ođđa geavahahti tearpmat ja jorgalanovdamearkkaid (nu ahte álkít šaddá čállit sátnegirjjiid), dat lea ávkin dulkkaide, mášiinnain jorgalit ovdamearkka dihtii davvisámegeielas julevsámegeillii ja nu álkidit jelevsámegeiel oahppogirjjiid buvttadeami, ja mášiinnain jorgalit sámegeielas dárogillii vai lea vejolaš geavahit sámegeiela hálddahušgiellan mángga oktavuodas. Giellateknologiijain galgá leat vejolaš čadahit eambo uhcit barguin.

OAHPA!

OAHPA! lea Giellatekno Romssa universitehtas ovddidan, ja dan leat universitehta ja Sámediggi ruhtadan. OAHPA! lea interaktiiva giellaoahpahanprográmma maid Giellatekno Romssa universitehtas lea ráhkadan, ja dat lea gávdnamis internehtas (<http://oahpa.uit.no>) veahkkeneavvun sidjiide geat leat oahpahallamin sámegeiela. Guđain oasseprográmmain sáhttet geavaheaddjit hárhjehallat lohkosániid, sániid ja báikenamaid, sojahit sániid, bođusániid dahje sániid cealkagiin, vástidit gažaldagaid ja searvat dialogaide dahje gulahallamiidda. Mángga prográmmas sáhttet geavaheaddjit ráddjet sátnevári daidda oahppagirjjiide maid sii geavahit. OAHPA! earrána sierralágánin eará veahkkeneavvuin/giellaprográmmain dan láchkai ahte bargamušat leat dynámalaččat genererejuvvon, nu ahte geavadis lea geažehis lohku bargobihtát geavaheaddjiid hárhjehallamii. Geavaheaddji beassá maiddái giellaoahpalaš čilgehusaide. OAHPA! lea jo ráhkaduvvon davvisámegeiela várás, mas dárogiella ja suomagiella leat veahkkegielat, ja jagi 2011 mielde šaddá ruotagiella ge veahkkegiellan, ja mánga oasseprográmma šaddet olámuddui oarjelsámegeillii, mas dárogiella, ruotagiella ja davvisámegeiella leat veahkkegielat.

Doaibmabidju 64. Sámegiela riektáčállinreaidu – bissovaš doaibma- ja ovddidanorganisašuvdna DIVVUMA várás

Máhtodepartemeanta, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi leat jagi 2004 rájes ruhtadan Divvun-prošeavtta. Divvun lea ovddidan giellareaiddu mas lea elektruvnnaš stá-vendárkkástus, divodanprográmma ja pedagogalaš prográmma iešguđet sámegielaidda várás. Divvun lea maid bargamin hállanteknologiijain. Divvuma buktat leat neahtas, ja daid lea vejolaš geavahit nuvttá, geahča dás: www.divvun.no.

Sihkarastin dihtii davvi-, julev- ja oarjelsámegiela ealli geavahangiellan lea juolluduvvon 4,7 milj. ruvno jagi 2011 Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeantta bušehtas ásaht bissovaš doaibma- ja ovddidanorganisašuvnna Divvuma várás. *Divvun biddjojuvvo Sámi giellateknologiija guovddáš Romssa universitehtii*. Sámedikkis galgá ain leat guovdilis doaibma Divvuma stivremis.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

VIIDDIS TEAKSTAKORPUSA GEAVAHEAPMI lea mearrideaddji dehálaš gielladutkami ja giellateknologiijii. Vaikko vel sámi giellateknologiija lea huksejuvvon giellaoahpalaš málliide, de leat buorit korpusat álot dehálaččat reaidun, ovdamearkka dihtii bargui leksikografijain, terminologiijain ja mašiidnajorgalemiin. Mašiidnajorgalepmái leat erenoamážit paralealla (bálddilas) korpusat mávssolaččat, dat mearkkaša ahte seamma teaksta lea eanet go ovttá gillii. Viiddis korpusa huksen lea erenoamáš bargogáibideaddji bargu, ja sámi oktavuodas lea dehálaš ahte nu stuorra oassi dain teavsttain mat gávdnojit, čohkkejuvvojit, danne go dat eai leat nu ollu. Seamma láhkai lea jietnakorpus dehálaš go lea áigumuš ovddidit hállanvuđot prošeavtta ja dutkama ja daiguin bargat, nu go hállansyntesain, intonašuvdnadutkamiin dahje sámi fonetihkain.

MAŠIIDNAJORGALAPMI lea reaidu mii šaddá dađistaga deháleabbon mánggagielat servodagain. Mašiidnajorgalanvuogádagat sáhttet geavahuvvot sihke amasgielat teavstta áddemii, ja teavstta buvttadeapmái ođđa gillii.

Norggas leat measta buot sámegielaččat eanetgielaččat, ja hui unnan dážat máhttet sámegiela. Danne lea dárbu čállit čeahkinčoahkkáigeasuid ja áššebáhpáriid dárogillii sámi ásahtsain ge, danne goas nu ge čuožžilit dakkár dilis ahte dárogielagat dárbašit lohkat dokumeanttaid. Jus eai leat doarvái resurssat ráhkadit áššebáhpáriid sihke sámegillii ja dárogillii, de lea vejolaš vuoruhit dárogieles. Mašiidnajorgalus mii doarvái bures ádde sámegiela áššebáhpáriid dahká sámi servodahkii álkibun doaibmat sámegillii.

Lagaš sohka gielaidda várás lea vejolaš ráhkadit buriid mašiidnajorgalanvuogádagaid. Julevsámegillii ja oarjelsámegillii lea vejolaš jorgalahttit ovdamearkka dihtii oahpponeavvuid davvisámegiela mašinnain. Manuála korrektuvra lea ollu hálbbit go manuála jorgalepmi dárogielas.

Romssa universitehta Giellatekno bargá ovttasráđiid dutkiidjoavkkuin Alicante universitehtas Espánnjas mašiidnajorgalemiin davvisámegiela dárogillii, julevsámegillii ja oarjelsámegillii, ja suomagiela davvisámegillii. Gaskaboddasaš veršuvnnat leat gávdnamis dás: <http://victorio.uit.no/cgi-bin/francis/index.php?>

Doaibmabidju 65. Sámegiela sátnegirjjiid kárten ja buorideapmi

Sámi giellalávdegoddi lea ráhkadan logahallama dain sátnegirjjiin mat leat davvisámegiillii, julevsámegiillii ja oarjelsámegiillii. Listu lea almmuhuvvon dás: www.giella.org.

Giellateknos, Romssa universitehta Sámi giellateknologiija guovddázis lea ulbmil giellaoahpa vuodul ráhkadit giellateknologiija sámegiela ja eará davvi-guovlluid gielaid várás.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea jagi 2010 addán doarjaga Giellateknoid dakkár prošeaktii mii galgá ráhkadit reaiddu mii sáhtá genereret guovtte- ja mánggagielalaš tearbmalisttuid, sátnelisttuid ja transferleksikaid. Prošeakta galgá ráhkadit guovttegielalaš sátnelisttuid dahje transferleksikaid (davvisámegiela-julevsámegiela, davvisámegiela-oarjelsámegiela, ja dárogiela-davvisámegiela-suomagiela paralealla teakstačoakkáldagaid vuodul).

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta áigu gidđat 2011 oaččohit áigái guovdilis doaibmiid ovttasbarggu oazžun dihtii dakkár doaibmajuid árvalusaid mat nannejit sámegiela sátnegirjebarggu.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta

DIGITÁLA OARJELSÁMEGIELA SÁTNEGIRJI almmuhuvvui guovvamánu 5. b. 2010 ja dan leat Divvun II ja Giellatekno ovttas ráhkadan. Áarjel-saemien–daaroen digibaakoeh máhttá grammatihka ja ádde sojahuvvon sániid vuodđohámi lassin. Sátnegirjjiis leat 6164 ohcansáni, ja dan lassin leat nu mo namahuvvon sániid eanaš sojahanhámit mielde. Vearbbaide, substantiivvaide, lohkosániide ja adjektiivvaide lea geavaheaddjiide veahkkin ráhkaduvvon čoavddahámit mat čájehit sániid sojaheami. Sátnegirjji sáhtát bidjat iežat dihtorii. Dađistaga boahtá sátnegirji ođastuvvon veršuvdnan. Sátnegirjji gáldokoda sáhtá nuvttá geavahit.

SÁMEDIGGI RÁHKADA TEARBMALISTTUID daid sisasáddejuvvon ávdnasiid vuodul mat bohtet sierranas tearbmaprošeavttain maid Sámediggi ruhtada. Tearbmalisttuid dohkkehit dasto Sámi giellalávdegotti tearbmajoavkkut ja dat biddjovuvvojit dása: www.giella.org. Čuovvovaš tearbmalisttut dohkkehuvvojedje jagi 2009:

- Matematihkkatearpmat
- Luonddufágatearpmat
- Muhtin jurdihkalaš tearpmat
- Mediatearpmat
- Gielddaid ja fylkkagielddaid bálvalustearpmat.

vuejnedh oaidnit gæhttjat

OAIDNIT:

Oidnosii buktit sámegiela albmohakkii

Ovdáneapmi manimus jagiid lea váikkuhan dasa ahte sámegiella lea boahtán eambbo oidnosii. Sihke sámít ja sii geat eai leat sámít, deaivvadit sámegielain eanet oktavuodain go ovdal. Muhto sámiid eanetlohkogiella, davvisámegiella, dat lea šaddan eanemusat oainnusin. Vai sámegiela galget ovdánit ovtadássásaččat, de lea dehálaš ahte jelevsámegiella ja oarjelsámegiella leat oidnosis ja gaskkustuvvojit almmolaččat. Ráđđehus áigu erenoamážit čalmmustahttit julevsámegiela ja oarjelsámegiela davvisámegiela lassin.

Sámegielaiddat oidnosii buktimis lea dehálaš doaibma go áigumuš lea movttiidahttit ja oaččohit sámí albmoga geavahit sámegiela ja oahppat sámegiela. Sámegielaiddat almmolaš geavaheami vásiheapmi lea dehálaš dasa ahte sámí mánát, nuorat ja rávesolbmot sáhttet identifiseret iežaset sámegielaiguin ja beroštišgoahtit buoridit iežaset sámegiela geavaheami.

Sámegielaiddat geavaheapmi aviissain, TVas ja rádios, filmmain, musihkas, interneahkas, girjjálašvuodas ja galbbain váikkuha dasa ahte sámegielaiddat árvodási loktana. Dasto váikkuha gielaiddat oidnosii buktin dasa ahte sii geat eai leat sámít, šaddet diđoleabbon ja ohppet eambbo sámegielaiddat birra.

Sámegielaiddat áviissat ja aviisasiiddat sámegilliiddat leat dahálaččat olbmuid movttiidahttimis geavahit sámegiela. Aviissain lea maiddá dehálaš doaibma sámegielaiddat ovdáneami gaskkusteamis, ja aviissat sáhttet dasa váikkuhit ahte eanebuid sátnevári lassána, ja nu aviissat leat mávssolaččat buot sámegielaiddat ealáskahttimis ja ođasmahttimis. Mediabearráigeahčču lea čadahan čielggadeami das mo preassadoarjja sámí aviissaiddat buorebut sáhttet váikkuhit buot sámegielaiddat geavaheapmái. Sámediggi lea álggahan kártenprošeavtta oarjelsámí mediaiddat várás.

Filbma, TV ja eará mediaiddat leat dehálaččat sámegielaiddat oidnosii buktimis ja mánáiddat ja nuoraiddat gielaiddat ovdáneami doarjumis. Sami mánát ja nuorat berrejit beassat deaivat iežaset giela ja kultuvrra dakkár oktavuodain mat heivejit dábbalaš mánáiddat ja nuoraiddat kultuvrii. Erenoamáš dehálaš dat lea julevsámí ja oarjelsámí guovlluin ja eará guovlluin main sámegiella ii leat beaivválaš giella báikkálaš servodagas. NRK-plakáhta mielde galgá NRK sáddet jeavddalaččat mánáiddat ja nuoraiddat prográmmaiddat.

Mánáiddatfilmmaiddat ja mánáiddat TV-prográmmaiddat dubben sáhttet leat buorre vuohki váikkuhit sámí mánáiddat giellaovdáneapmái. TV-teksten ja filmmaiddat teksten lea láchčín mánáiddat ja nuoraiddat lohkgáldu. TV-prográmmaiddat ja filmmaiddat teksten sáhttet danne leat buorre vuohki buoridit sámí mánáiddat ja nuoraiddat lohkgangelbbolašvuoda ja das sáhttet leat dehálaš doaibma giellaovdáneamis.

Danne Film & Kino vuoruha áinnas vejolaš ohcamiid veršuneret filmmaiddat sámegilliiddat. Kultur-

departemeantta filbmaáŋgiruššamis okta váikkuhangaskaoapmi lea addit doarjagiid regiunála filbmaguovddážiidda. Jagi 2009 rájes lea juolluvvon stáhtadoarjja Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáži. Filbmaguovddáš lea dehálaš sámi filmma ja filbmadahkkiid ovddideapmái. Stáhtadoarjja filbmaguovddáži galgá geavahuvvot oanehisfilmmaid ja dokumentárafilmmaid ovddideapmái ja buvttadeapmái, gealbudandoaibmabijuide ja doaibmabijuide mánáid ja nuoraid várás.

Girjjálašvuohta lea kultuvrra ja miellaguottuid dehálaš gaskkusteaddji. Girjjálašvuohta váikkuha dasto dulkomii ja árvvoštallamii iežas giela ja kultuvrra vuodul. Buorre mánáid ja nuoraid girjjálašvuohta sáhtta váikkuhit eanet lohkamii. Sámediggi áigu álggahit sámi čáppagirjjálašvuođa ja musihka/juigosiid golmmajahkása oastinortnega geahččalanortnegin. Sámedikki áigumuš lea čadahit doaibmabiju áigodaga 2011-2012. Sámediggi áigu álggahit prošeavtta mas juohká mánáid ja nuoraid girjjálašvuođstipeandda 2012-2013.

Jus mánát ja nuorat galget sáhttit oažžut buori gulahangiela, de sis lea dárbu hárhallat giela astoáiggi. Báikkálaš deaivvadanbáikkít leat dehálaččat sosiála, kultuvrralaš ja sámezielalaš doaimmaid movttiidahttimii, ja dat lea arena mas lea vejolaš gaskkustit giela boarraset ja nuorat buolvvaid gaskka. Ollu eaktodáhtolaš organisašuvnnat sáhttet doaibmat dehálaš deaivvadanbáikin. Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta áigu, ovttrasáđiid áššáiguoskevaš departemeanttaiguin ja Sámedikkiin, lágidit konferánssa čoahkkáigeassin dihtii vásáhusaid dakkár deaivvadbáikkiiguin.

Sámi báikenamat ja sámezielalaš galbat

Dehálaš lea sámi báikenamaid galbet sámegeillii (ráhkadit báikenammagalbbaid ja geaidnočujuhusgalbbaid), vai sámegeilla ja sámiid orrun bohtet oidnosii. Dat mii mearrida ášši, galgá og galbejuvvot sámegeillii, lea dat ahte báikki olbmot geavahit sámezielalaš báikenama. Láhka ii earut guovlluid mat leat sámegeila hálddašanguovllu siskobealde dain guovlluin mat leat olggobealde.

Ovdalgo lea vejolaš galbet sámezielalaš báikenamain, de báikenamma ferte leat dohkkehuvvon ja

registarastojuvvon Guovddášbáikenammaregistarii. Proseassa dábálaččat álgá go gielddat, organisašuvnnat dahje oktagasat váldet oktavuodá galbeneiseváldái.

Gii galbeneiseváldi lea, mearrida galbaláhkaáshusa § 29, ja sorjá das geasa geaidnu gullá. Go lea riikkageainnus ja fylkkageainnus sáhka, de lea dušše guovlogeaidnokontuvrras álgovuorus galbenváldi. Go lea sáhka gielddageainnus, de lea gielddas galbenváldi. Go geaidnu lea priváhta, de lea galbenváldi sihke guovlogeaidnokontuvrras ja gielddas.

Galbeneiseváldi gulaskuddá Stáhta kártalágádusain lea go árvaluvvon báikenamma dohkálaš, ovdalgo galba dingojuvvo ja ceggejuvvo dábálaš vuogi mielde. Galbba sajušteami mearrida Stáhta geaidnolágádus ovttrasáđiid gielddain, mas lea báikkálaš máhttu báikenamaid birra. Dábálaš báikenammagalbba ceggengoluid gokčá Stáhta geaidnolágádus, go galba ceggejuvvo riikkageainnu gurrii, muhto galbengoluid gokčat fylkkagiela ja giela go lea sáhka fylkkageainnus ja gielddageainnus.

Doaibmabidju 66.

Sámezielat geaidnogalbema kárten

Johtalusdepartemeanta áigu gohččut Stáhta geaidnolágádusa girjet registarii ođđa sámezielat ja kvenagielat geaidnogalbbaid. Departemeanta áigu árvvoštallat gánnáha go kártet daid sámezielat ja kvenagielat galbbaid mat leat jo ceggejuvvon.

Ovddasvástideaddji: Johtalusdepartemeanta

Deaivvadanbáikkít

Ollu guovlluin main sámit orrot, eai hála sámegeila beaivválaččat báikkálaš servodagas. Dáin guovlluin berre ásahtit deaivvadanvejolaš main lea lunddolaš geavahit sámegeila. Guovlluin main olut váhnenbuolvvas leat massán sámezielaset, lea erenoamáš dehálaš oaččuhit áigái deaivvadanbáikkiid main giela ja máhtu lea vejolaš sirdit boarrasat buolvvas nuorat bulvii. Sámi giellaguovddážat, sámi festiválat, giellaleairrat jna. ja eará doaimmat main sámegeilla lea guovdil, leat dehálaš deaivvadanbáikkít sámi mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide.

Doaibmabidju 67. Mánáid ja nuoraid sámegielaš deaivvadanbáikkit

Sámediggi, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttin-departemeanta ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta leat ásahan ovttasbarggu mas lea áigumuš ovddidit sámi deaivvadanbáikkiid sámi mánáid ja nuoraid várás. Ulbmil lea ohcat dieđuid mat leat mávssolaččat fágalaš ovddideapmái, doaibmabijuide ja diehtjuohkimii. Áigumuš lea lágidit seminára/konferánssa fáttá birra jagi 2011 mield.

Ovddasvástideaddjit: Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta ovttasráđiid guoskevaš departemeanttaiguin ja Sámedikkiin

Interneahtta

Interneahtta lea manjimus jagiid šaddan okta dain dehálemos diehtjuohkinkánálain. Interneahtta addá ođđa vejolašvuođaid geavahit sámegielaid sihke diehtjuohkimii ja gulahallamii. Earret eará lea álggahuvvon prošeakta ovddidan dihtii fálu ja diehtjuohkima davvisámegillii Wikipediái. Dieđut ráđđehusa sámpolitiikka birra leat biddjovuvvon buot golmma sámegillii dása: regjeringen.no. Sámedikkis leat iežas diehtjuohkinsiddut, ja nu leat mángga sámi ásahusas ge. Dađistaga eanet stáhta eáhtat almmuhit nehttii dieđuid sámegillii.

Sosiála mediat interneahtas leat šaddan dehálaš deaivvadanbáikin mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide ja addet vejolašvuođa geavahit sámegielaide. Olut ovdamearkka dihtii gulahallet sámegillii Facebook:s ja Twitteris.

Interneahtta addá maiddái ođđa vejolašvuođaid ráhkadit prográmmaid sámegielaide. Čakčat 2010 lei "NuorajTV"-premiara YouTube, mii lea mediafáladat sámi nuoraide julevsámegillii. Prošeavtta ruhtada Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta.

Dás www.yr.no sáhtát jagi 2010 rájes iskat dálkedieđahusa sihke davvisámegillii ja kvenagillii. (sett inn bilde av yr.no)

Doaibmabidju 68. **Sámegielaide nannen sosiála mediaiguin**

Nordlándda fylkkamánne áigu álggahit proseavtta mas sosiála mediát galget váikkuhit sámegiela nannemii. Nordlándda universitehta galgá čađahit proseavtta. Doaibmabiju ulbmil lea boahit diehtit mo sámegiella geavahuvvo sosiála mediain ja árvalit doaibmabijuid nu ahte sámegiella eambo geavahuvvo dán mediain. Prošeavtta ulbmiljoavku lea sámi nuorat. Prošeakta galgá álggahuvvot jagi 2011 čavčča.

Ovddasvástideaddji: Nordlándda fylkkamánne

Doaibmabidju 69. **Diehtujuohkin nuoraide sámegillii**

Nordlándda fylkkasuohkan lea jođihan bálvalusa Infonuorra.no jagi 2001 rájes nuoraid neahttabáikin. Fylkkasuohkan heaittihii bálvalusa 01.10.2010.

Boahnteáigasaš mediafálaldat sámi nuoraide internehtas fertejit earret eará OHD, MDD ja Sámediggi digaštallat, ja ovttasráđiid sápmelaš nuoraiguin. MDD buktá vásáhusaid neahttabáikki ung.no ovddideamis mii lea departemeanttaid neahttadiehtujuohkin nuoraide mii lea ulbmiljoavku. Vuosttaš čeahkkin dollojuvvui 13.12.2010.

Dárbu lea čielggadit makkár diehtujuohkin- ja neahttavuđot deaivadanbáikedárbbut dál leat, ja mo daid buoremusat galggašii organiseret. Rabas gažaldat lea dat ahte sáhtá go okta ja seamma bálvalus boahnteáiggi gokčat daid dárbbuid mat leat nuoraid diehtujuohkinsuorggis.

Ovddasvástideaddjit: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta gulahaladettiin Sámedikkiin ja Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeantain.

NUORAJ TV. Čakčamánu 8. b. 2010 lei "NuorajTV"premiearabeaivi. Guokte nuora bargaba jagi 2010 čavčča dakkár áššiid ráhkademiiin mat beroštahttet, álššaidahhttet ja guomuuhit julevsámi nuoraid. Mediafálaldat galgá sisttisdoallat magasiidnaáššiid, leikošemi (humora), fikšuvnna ja ođđasiid. Ulbmil lea ráhkadit áššiid mat beroštahttet nuoraid. Prošeavtta duogáš lea áŋgiruššan julevsámegielain. Buot videot neahttabáikkis galget leat julevsámegillii, muhto dat galget maiddá tekstejuvvot dárogillii vai daid áddejit sii guđet eai hálddaš sámegiela bures. Váldoulbmiljoavku leat 15 jagi ja 18 jagi gaskasaš nuorat geat gullet Divvtasvuona/Hápmira guvlui. Prošeavtta dehálaš oassi lea ahte nuorain alddiset galgá leat vejolašvuoha searvat dan láchai ahte sáddejit sisa videoid.

Mediat

NRK galgá njuolggadusaid mielde váikkuhit sámi giela, identitehta ja kultuvrra nannemii, ja das galget leat beaivválaš sáddagat sámi álbmogii. NRK Sápmi fállá beaivválaš ođđasiid radios, TVas, internehtas ja Teaksta-TVas, ja sáddenáigi lea eambo go 30 diimmu vahkkui. NRK Sámi radio- ja TV-sáddagiid eanašoassi lea davvisámegillii, muhto julevsámegillii ja oarjelsámegillii leat maid bissovaš sáddagat. Guktuid dán guovtti gillii lea 30 minuhtasaš radio-programmat juohke vahkus ja bissovaš ođassiiddut Teaksta-TVas. Fálaldahkii gullá internehtta ge.

Sámeradioin Ruotas (SR Sámi Radio), Suomas (YLE Sámi Radio) ja Norggas (NRK Sápmi) leat beaivválaš oktasašsáddagat main leat ođđasat ja eará áigeoovdiis programmat. Sámi ođđasat sáddejuvvojit juohke beaivvi NRK1:s gaskal d. 17 ja 18 Ođđasat nammasaš programmas, mii ráhkaduvvo ovttas YLEin ja SVTain. Sámi kultuvra gokčojuvvu radio- ja

TV-programmas Árdna, mii sáddejuvvo bearjadagaid dárogillii P2:s, sotnabeivviid P1:s ja sámegillii regionálalaččat P1:s. Joadkevaččat sámi ođđasat ođasmahttojuvvojit Interneahtas sihke dárogillii ja sámegillii. Váldogiella lea dárogiella, ja jietna- ja govvaropotáššat leat sámegillii.

Programmafálaldat TVas sisttisdoallá maiddái mánáidprográmmaid, Mánáid-TV. NRK lasihii sáddagiid vahkkui guovtti hávis golmma hávvái jagi 2009. Prográmma sáddejuvvo sihke NRK Superis ja NRK1:s, ja lea dan lassin biddjojuvvon NRK Supera neahttasiidduide. NRK Sámis lea digitála radiofálaldat birra jándora.

Norgga gávppálaš radioselskáhpit P4 ja Radio Norge leat iežaset doaimma prográmmaeavttuid vuodul maiddái geatnegahtán iežaset sáddet sámegiellaš ja sápmái guoski prográmmaid. Radio Norge galgá earret eará sáddet 30 diimmu jahkásaččat sámi álbmogii. Dása gullet beaivválaš ođassáddagat ja beaivválaš analysat ja komeanttat ja sámi dilálašvuodát dárogillii. Radio Norge galgá konsešuvdnaeavttuid vuodul deattuhit ovtastit sámi geahčadanháltti iežas dábálaš prográmmadoibmii, ja erenoamážit iežas ođas- ja áigejuovdilis áššiid gokčamii.

P4:s galget konsešuvdnaeavttuid mielde leat unimusat guokte beaivválaš ođassáddaga sámegillii. P4 galgá sáddet 400 prográmma/prográmmaoasi mat bistet 20 diimmu, juohke jagi. P4 lea jagi 2007 rájes sádden golbma ođassáddaga sámegillii juohke beaivvi (kl. 17.57, 01.00 ja 02.00). Sáddagiid buvttada P4 ovddas Guovdageainnu báikkálaš radio, ja dat bidjá aisttan P4 deattu riikkalaš, riikkaidgaskasaš báikkálaš ođđasiiddu, mat erenoamážit beroštahttet sámi álbmoga.

Sámi aviisafálaldagat

Leat guokte sámi beaivválaš aviisa, Ávvir ja Ságat. Ávvir lea davvisámegiella aviisa ja Ságat čállá eanaš dárogillii. Báikkálaš aviisa NordSalten almmuha juohke vahkus aviisasiidduid julevsámegillii. Snåsnungen nammasaš báikkálaš aviisa lea suoidnemánu 2009 rájes almmuhan oarjelsámi aviisasiiddu. Sámi aviisat ožžot doarjaga Kulturdepartemeantta bušeahta sierra poasttas. Doarjjaortnet lei jagi 2009 oktiibuot 21,6 milj. ruvno. Postii lasihedje 5 milj. ruvno

jagi 2008 ja lagabui 3 milj. ruvno jagi 2009 vai lea beaivválaš sámi aviisafálaldat.

Ávvir ásahuvvui jagi 2008 go guokte sámegiella aviisa Min Áigi ja Áššu ovtastuvvojedje. Aviissas lea doaimmahus Kárášjogas ja Guovdageainnus. Dasto leat aviissas kontuvrrat Álttás, Leavnnjas ja Muoffis. Álggus ilmmai aviisa golbmii vahkkui, muhto bor-gemánu 2008 rájes almmustuvvagođii aviisa vihttii vahkkui. Aviisa ilbmá dál maŋnebárgga, gaskavahku, duorastaga, bearjadaga ja lávvordaga. Aviisa oaččui 12,5 milj. ruvdnosaš buvttadusdoarjaga jagi 2010. Oktiibuot 4396 buvttaduvvon siiddus jagi 2010 ledje 3853 davvisámegillii ja 543 dárogillii.

Ságat ásahuvvui Čáhcesullui jagi 1956 ja fárrii Levdnjii jagi 1981. Aviissas leat oktiibuot 24 jahkedagu. Leavnnja váldokontuvrras leat 16 bargi (13,5 jahkedagu) ja vel aviisagilvi. dan lassin aviissas leat guovlokotuvrrat Deanus, Evenáššis, Kárášjogas ja vuollekontuvrrat Davvi-Romssas, Snoasas ja Lulli-Norggas. Golggotmánu 1. b. 2008 rájes aviisa almmuhuvvogođii beaivválaš. Ságat ilbmá dál vihttii vahkkui – maŋnebárgga, gaskavahku, duorastaga, bearjadaga ja lávvordaga. Aviisa oaččui 9,1 milj. ruvno buvttadusdoarjagan jagi 2010. Oktiibuot 6.008 buvttaduvvon siiddus ledje 205 davvisámegillii ja muđuid aviisa giella lea dárogiella.

Lokalavisa NordSalten lea aviisa mii gokčá Stáiggu, Hápmira ja Divttasvuona suohkaniid Nordlánddas. Aviisa ilbmá bearjadagaid. Aviisa oaččui jagi 2010 446 000 ruvdnosaš doarjaga julevsámegiella lebestaga buvttadeapmái. Avisen utgis fredager. Aviisa almmustahtii oktiibuot 60 aviisasiiddu julevsámegillii jagi 2009.

Snåsnungen ásahuvvui jagi 1995 ja lea Snoasa suohkana báikkálaš aviisa. Jagi 2008 rájes lea Snoasa leamaš oassi sámelága giellanjuolgadusaid hálddašanguovllus. Aviisa álggahii oarjelsámegiellaš fálaldaga suoidnemánu 29. b. 2009. Snåsnungen oaččui jagi 2010 260 000 ruvdnosaš buvttandoarjaga ráhkadit oarjelsámegiellaš aviisasiidduid. Aviisa almmustahtii 22 siiddu oarjelsámegillii jagi 2009.

Doaibmabidju 70. **Sámegiellat aviissat – eambo** **julevsámegillii ja oarjelsámegillii**

Ráđđádallamiid vuodul Sámedikkiin lea Kulturdepartemeanta bivdán Mediabearráigeahču čielggadit mo preassadoarjaga sámi aviissaide buorebut sáhttá váikkuhit dasa ahte davvisámegiella, julevsámegiella ja oarjelsámegiella eambo geavahuvvojit.

Departemeanta sáddii čielddadeami dábalaš gula-skuddamii borgemánu 25. b. 2009. Kulturdepartemeanttas lea leamaš oktavuoha Sámedikkiin áššis.

Ovddasvástideaddji: Kulturdepartemeanta

Doaibmabidju 71. **Oarjelsámi mediaguovddáš**

Sámediggi áigu álggahit prošeavtta kárten dihtii makkár vejolašvuodát leat ráhkadit oarjelsámegiellalaš mediafálaldagaid.

Kárten lea jo álggahuvvon. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat muhtun berošteaddjiiguin go leat čuovvolan ráđđádallamiid mat leat leamaš sámi preassadoarjaga birra, ja lea árvvoštallan mo lea vejolaš addit oarjelsámiide buoret aviisafálaldaga. Čoahkkimat ledje lotnolas diehtujuohkinčoahkkimiid main Sámediggi dáhtui oarjelsámiid dovddahit sávaldagaid ja muitalit mii sidjiide lea dehálaš oarjelsámegiellalaš aviisafálaldaga ásaheamis. Prošeavttain leat ain bargamin.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

SÁMI GIELLALÁVDEGODDI JA Š-NAMMASAŠ nuoraidbláđđi lágidedje jagi 2010 noveallagilvvu julevsámi ja oarjelsámi nuoraid várás. Noveallagilvvus bohte sisa oktiibuot 6 novealla, okta novealla julevsámegillii ja 5 novealla oarjelsámegillii. Noveallat galget ilbmadvuvot Š nammasaš nuoraidbláđis

Girjjálašvuoha

Doaibmabidju 72. **Sámi girjjálašvuoda oastinortnet**

Sámi čáppagirjjálašvuoda ja musihka/juigosiid oastinortnet lea álggahuvvon golmmajahkásaš prošeaktan jagi 2010. Dát lea oassi Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskasaš šiehtadusas (Dáiddáršiehtadusas). Oastinortnet galgá sihkkarastit ahte kvalitehtailbmadeamit sámegillii gilvojuvvojit nu bures go vejolaš, ja buvttášii oidnosii sámi giela ja kultuvrra.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Doaibmabidju 73. **Girjjálašvuodastipeanddat sámi nuoraide**

Sámediggi čađahii jagi 2002 lihkostuvvan prošeavtta mas juhke girjjálašvuodastipeanddaid ohcama vuodul. Prošeaktii gulai maid čállinkursa stipeandaoažžuide. Sámediggi áigu čađahit sullasaš doaibmabiju áigodaga 2012-2013. Dat galgá movttiidahttit nuoraid eambo geavahit sámegiela ja oaččohit eanebuid girjiid čállit oarjel-, julev- ja davvisámegillii.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Filbma

Film & Kino hálddaša Norgga kino- ja filbmafoandda. Film & Kino hálddaša doarjjaortnega mii lea kinofilmmaid tekstema várás. Láhkaásahusas čuožžu ahte doarjja sáhttá juolluduvvot dakkár filmmaid teksten- goluid gokčamii main hállet "dárogiela dahje sámegiela". Ulbmil lea dahkát "dárogiellalaš ja sámegiellalaš kinofilmmaid bealjemiiid olámuddui". Jagi 2003 juolluduvvui doarjja Olsenbanden jr. tekstemii sámegillii. Film & kino doarju DVDaid tekstema ge. Jagi 2009 dat doarjjui "Min mors hemmelighet" nammasaš DVD-almuhusa tekstema sámegillii.

Eará ulbmil masa lea vejolaš geavahit foandarudaid lea mánáidfilmmaid dubbemii. Ulbmil lea dahkat filmmaid nuorat ahkejoavkkuide olámuddui dárogillii. Doarjja addojuvvo sihke beroštahtti gávpefilm-

maide ja mánáidfilmmaide mat leat gáržžit ulbmiljoavkku várás. Jagi 2009 dorjo ruđalaččat gávccii kinofilmma veršunerema (dubbema).

Film & Kino doarju maid dakkár kvalitehtafilmmaid distribušuvdnii mat leat DVA-hámis (S-filbmaortnet). Jagi 2009 juolludii doarjaga 180 neavtta- ja dokumentárafilmii. Dan lassin ožžo 28 norgalaš oanehisfilmma doarjaga. Golbma milj. ruvno várrejuvvui ortenegii jahkái 2010. Doarjaga lea vejolaš addit earret eará mánáidfilmmaid dubbemii. Dannego sámegeielat mánáidfilmmaid DVD almmuheapmi lea nu váilevaš, bidjá Kulturdepartemeanta vuodđun ahte Film & Kino vuoraha áinnas ohcamiid veršuneret filmmaid sámegillii.

RIIKKAIDGASKASAŠ FILBMAGUOVDDÁŠ

Riikkaidgaskasaš filbmaguovddáš galgá ovddidit sámi filbmáidaga ja sámi filmmaid Ruotas, Norgas, Suomas ja Ruoššas. Guovddáš galgá bisuhit ja ovddidit sámi filbmabuvttadeami. Dát mielddisbukta ahte suorggi fágamáhttu nannejuvvo ealli govaid suorggis, sihke olbmuid gaskkas ja filbmabargiid gaskkas, ja ahte lea dárbu dahkat filmma dáiddadovddaheapmin diđoleabbon olbmuid gaskkas, ja maid doaimmaid dan oktavuodas.

Riikkaidgaskasaš filbmaguovddáš galgá viidáseappot addit buvttadanruđaid maid fitnodat hálddaša, fitnolaš filbmabargiide, vai dat buvttadit filbmaprošeavttaid mat gullet fikšuvdna-, dokumentára- ja animašuvdnafilbmii sámegillii, fitnodaga geográfalaš guovllus. Jagi 2009 rájes leat stáhtadoarjagat juolluduvvon Riikkaidgaskasaš filbmaguovddáži. Stáhtadoarjagat filbmaguovddáži galget geavahuvvot oanehisfilmmaid ja dokumentára filmmaid ráhkadeapmái ja buvttadeapmái ja gealbudandoaibmabijuide ja doaibmabijuide mánáid ja nuoraid várás.

Jahkái 2011 leat evttohuvvon juolludit 2,5 milj. ruvno. Ja dat mearkaša ahte doarjja lea lassánan ovttain milj. ruvnuin álggu rájes mii lei jagi 2009.

Dutkan- ja máhttobuoridandárbbut

Mánáidgárddiid, skuvllaid ja alitoahpu oahpahas dađistaga eanet mánát, nuorat ja rávesolbmot hálddašit sámegeielaid ja ohppet daid birra. Mediaid, girjjálasvuođa, teáhtera, filmma ja musihka geažil lea sámegeiella oidnosis arvat servodatarenain. Gielat geavahuvvojit politihkalaš eallimis ja almmolaš hálddahas ja sámi ásašusain. Sámegeielaid geavaheapmi váikkuha gielaid ovdáneapmái.

Muhto dárbu lea stuoris systemáhtalaš máhttobuori-deapmái ja dutkamii buot sámegeielain ja sámegeielaid buot surggiin. Erenoamáš dárbu lea dutkat sámegeielaid geavahanoasi, gielaid ja servodaga birra ja vel miellaguottuid nuppástuvvama sámegeielaid geavaheami oktavuodas. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta, Máhttodepartemeanta ja Sámediggi áigot jagi 2011 kártegoahtit sámegeielaid geavaheami viidát.

Máhttoovddideapmi ja dutkan daid servodatlaš proseassaid birra mat čatnasit sámegeiella geavaheapmái, šaddet leat dehálaččat stuorát diđolašvuođa vuodđun das ahte servodagas lea ovddasvástádus sámegeielain. Máhttoovddideapmi ja dutkan sáhttet maiddái váikkuhit dasa ahte sámegeiella eambo go ovdal váldjuvvo ovdan almmolaš digaštallamis. Dutkan ja máhttobuori-deapmi addet buoret systemáhtalaš áddejumi sámegeielaid geavahaneavttuin sierranas sámi guovlluin. Dasto dákkár dutkan sáhtta leat vuodđun sámegeielaid ulbmilleabbo ja systemáhtaleabbo

ángerušsamii mii nanne ja movttiidahtta olbmuid ovddidit sámegeielaid geavahan- ja beaivválaš giellan báikkálaš ja servodatlaš dárbbuid vuodul.

Ollu báikkálaš diehtu ja ealáhusdiehtu lea sámegeielain. Mánnga servodatsuorggis dagaha giellamosun sámegeielas dárogillii ahte ollu sámegeiel sánit ja dajaldagat jávket. Sámegeiella ja sámi servodaga dutkama ulbmil berre danne leat sealluhit ja ovddidit árbevirolaš giellamáhtu. Árbediehtu nammasaš pilohttaprošeakta Sámi allaskuvllas galgá kártet, sealluhit ja geavahit sámi árbedieđuid. Prošeavtta ruhtadit Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi. Árranis – julevsámi guovddážis lea álggahuvvon prošeakta mii galgá váikkuhit sámegeiel báikenamaid sealluheapmái, oidnosii buktimii ja ealáskahttimii pihtámsámi guovllus.

Sámegeiella geavaheapmi vuodđogiellan dutkamis lea dehálaš giellaovddideapmái ja dutkangaskkusteapmái sámegeielalaš álbmogii. Sámegeiella geavaheapmi dutkamis lea dehálaš ulbmil Dutkanráđi sámi dutkama prográmmas II maid Máhttodepartemeanta ja Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta ruhtadit.

Julevsámegeiella ja oarjelsámegeiella systemáhtalaš máhttohusen ja dutkan leat dehálaš vuodđun dáid gielaid ovddideapmái. Danne lea dárbu hukset dutkangelbbolašvuođa oarjelsámegeielas ja julevsámegeielas. Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta lea danne jagiid 2009 ja 2010 merken ruđaid Dutkanráđi sámi dutkanprográmmas II dán guovtti gillii.

Sámi dutkama prográmma II

Sámi dutkama prográmma II lea sierra dutkanprográmma maid Dutkanráđđi hálddaša. Prográmma bajimus ulbmil lea nannet sámi dutkama, sihke hivvodaga ja dieđalaš kvalitehta dáfus. Prográmma galgá danne váikkuhit dutkiid háhkama sámi dutkama buot dásiide, váikkuhit sámiid háhkama dutkamii ja ovddidit sámeigiela dieđagiellan. Prográmma galgá čuvget sámi servodagaid šláddjiivuoda ja mánggabealatvuoda go earret eará dutkojuvvojit sámeigiella, árbediehtu, njálmmálaš árbevierut ja girjjálašvuoha ja mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttut ja iešbealušteapmi. Prográmma ruhtadit Máhttodepartemeanta ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta.

Sámi statistihkka

Preanttus Sámi statistihkka Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas almmuhuvvo juohke nuppi jagi ja sisttisdoallá statistihka mii guoská sámi servodatdiliide Norggas. Sámi statistihka ovddideapmi lea dehálaš jus olmmoš galggaš oažžut buoret diehtovuodu sámi servodatdiliid birra. Statistihkas leat earret eará daid mánáid logut geat leat sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin main lea sámeigeloahpahuš, ja daid oahppiid logut geat ožžot oahpahuš buot golmma sámeigelas vuodđoskuvllas. Statistihkka sáhtá váikkuhit dasa ahte árvvoštallamat ja mearrádusat dahkkojuvvojit dieđuid vuodul, ja sáhtá leat dehálaš veahkkeneavvun go sámeigeliid ángiruššamat plánejuvvojit.

Sámediggi ja Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ásahedje ovttrasáđđi Fágalaš analysajoavkku sámi statistihka várás golgotmánu 1. b. 2007 rájes. Analysajoavkku nammadeami ulbmil lea nannet diehtovuodu árvvoštallamiid ja mearrádusaid várás go stáhta eiseválddit ja Sámediggi ráđđádallet. Fágalaš analysajoavku galgá golgotmánu 1. b. ovdal juohke jagi ráhkadit raportta departementii ja Sámediggái. Raporta galgá, nu bures go vejolaččat, addit visogova sámi servodaga dilis ja dan ovdánanmearkkain, ja analyseret daid. Raporta biddjojuvvo stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš ráđđádallamiid vuodđun. Čállingoddi lea biddjojuvvon Sámi allaskuvlii. Fágalaš analysajoavku lea ráhkadan raportta golbma jagi, namalassii jagiid 2008, 2009 ja 2010. Raporttat sisttisetdollet earret eará dan ovdáneami válddahallama mii lea leamaš sámeigelas ja sámeigilli mánáidgárddiin ja skuvllain.

Doaibmabidju 74.

Sámi dutkama ja alit oahpu ovddideapmi

Máhttodepartemeanta lea nammadan lávdegotti mii galgá geahčadit sámi dutkama ja alit oahpu viiddis guvllolaš, riikkalaš ja riikkaidgaskasaš geahčadanhálttis. Lávdegoddi galgá čielggadit man láhkai sámi dutkan ja alit oahpu sáhttet leat sámi servodatovdáneami eaktudeaddjin ja váikkuhit dasa. Dán oktavuodas galgá lávdegoddi maiddá geahčadit studeantaid háhkama sámi alit oahpu servodatovdáneami vuodđun ja nana dutkanbirasiid huksema vuodđun. Álgoálbmotperspektiivvas gohčohallá lávdegoddi

- Kártet ja válddahallat sámi dutkama ja alit oahpahuš dala birraiid ja daid profilla, digaštallat máhttohástalusaid ja buktit evttohusaid mat sáhttet váikkuhit dohkálaš dutkandoaimma dain surggiin mat leat dehálaččat sámi servodaga ovdáneapmái viidat gehččojuvvon.
- Analyseret rámaid, doaibmajuogu ja eavttuid mat váikkuhit vuoruhemiide sámi dutkamis.
- Evttohit doaibmabijuid nannen dihtii daid fágabirasiid gaskasaš ovttasbarggu mat čadahit álgoálbmotdutkan, sámi dutkama ja alit oahpahuš, dás maiddá daid rámaid mat galget leat strategalaš ovttasbarggus, ásahus- ja fierpmádatbuksemis riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.
- Evttohit doaibmabijuid mat láhčtet vejolašvuodaid ovddidit fágalaččat nana ja nuppástuvvangelbbolaš ásahusaid sámi dutkama ja alit oahpu várás.
- Árvvoštallat Sámi allaskuvlla ovdáneami dieđalaš allaskuvlan ja dasto álgoálbmotuniversitehtan, ja dás maiddá árvvoštallat mo davviguovlluid ovttasbargu sáhtá váikkuhit dasa.
- Evttohit doaibmabijuid nannen dihtii sámeigiela dieđalaš giellan.

DIEÐALAŠ ČÁLLINKURSA SÁMI DUTKAMIID GUOVDDÁŽIS. Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddáš áigu lágide dieđalaš čállinkurssa sámegeielas gieđa mielde 2011. Kurssa lea Sámi allaskuvlla ja Romssa universitehta ovttasbargoprošeakta. Ulbmil lea ahte kurssa galgá ovddidit sámegeiela dieđalaš giellan ja ovddidit dutkama sámegeilli. Ulbmiljoavku lea dáid ásahusaid dutkit ja oahppit guđet hálddašit sámegeiela njálmmálaččat ja čálalaččat, muhto eai leat hárrjánaš čállit dieđalaš artihkkaliid sámegeilli. Kurssa sisdoallu lea juhkkajuvvon guovtte oassái, gielalaš oassái ja formálalaš oassái. Formálalaš oassi gieđahallá formálalaš gáibádušaid dieđalaš artihkkaliidda, ja čatnasa Sámi Dieđalaš áigečállagii. Giellaoassi váldá ovdan sámegeiela dieđalaš giellan, ja guovdilis ášši lea earret eará fágatearpmaid heiveheapmi davvisámegeilli. Kurssa boadus galgá leat dieđalaš artihkal mii sáhtta sáddejuvvot Sámi dieđalaš áigečállagii.

Doaibmabidju 75. Hukset oarjelsámegeiela ja julevsámegeiela dutkangelbbolašvuoda

Systemáhtalaš máhttohusen ja dutkan oarjelsámegeielas ja julevsámegeielas lea dehálaš vuodđu daid joatkevaš nannen- ja ovddidanbargui. Danne lea dárbu hukset gelbbolašvuoda dutkat dáid gielaid.

Julevsámegeiela ja oarjelsámegeiela nannema dihtii juolluduvvui jagi 2009 lagabui 1,2 milj. ruvnon. Dutkanráđi sámi dutkanprográmmii. Jagi 2010 lea juolludus lassáan 1,650 milj. ruvnon. Ruđat leat merkejuvvon dán guovtti gieđalaš dutkanáingiruššamii,

ja maiddá stipendiáhtavirggiide doavttirgrádašis.

Sámi dutkama prográmma II lea jahkái 2010/2011 juolludan ruđaid ohccojuvvon prošeaktii mas galgá ovddiduvvot terminologija oarjelsámi estetihkkii, prošeaktii julevsámegeiela birra hállangiellan ja prošeaktii matematihkkaoahpaheami birra sámi nuoraidskuvllas.

Ovddasvástideaddji: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta

Doaibmabidju 76. Sámegeielaid geavaheami kárten

Sámi logut muitalit – jagi 2009 kommentejuvvon statistihkas lea deattuhuvvon ahte ii leat miige statistihkaid mii čájeha man ollu bearrašat ja oktagasat geavahit sámegeiela beaivválaš giellan, dahje man olus dat hálddašit gieđala. Deattuhuvvo ahte dákkár statistihka váilun váttásmahtta deaivilis almmolaš giellaplánema.

Doaibmaplána ráhkadeami ja čuoovoleami lea čielgan ahte dárbbasuvvo eambo systemáhtalaš diehtu sámegeielaid geavaheami birra. Go ulbmil ja doaibmabidju leat vuodđuvvon dakkár dihtui, de lea álkit mihtidit ovdáneami sámegeielaid áingiruššamis. Sihkkarat diehtovuodđu lea maid dehálaš giellaplánemii servodaga buot dásiin, das maid dáid stáhtalaš, guvllolaš ja gielddalaš dásis.

Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta áigu ovttas Máhttodepartemeanttain álggahit sámegeielaid geavaheami stuorat kártema. Kárten álggahuvvo jagi 2011. Iskkadeami ulbmil lea earret eará oážžut visogova das man olus dat hállat guđege sámegeiela ja makkár oktavuodain sii geavahit gieđala. Dast lea dehálaš oážžut buoret visogova das gos sámegeielaid geavaheadjit orrot ja man boarrásat sii leat.

Ovddasvástideaddjit: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi

Doaimbidju 77.

Fága ja resursaguovddáš

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ráhkadan evttohusa ođđasit organiseret sámi giellabarggu Sámedikki ovddasvástádussuorggis. Sámedikki oainnu mielde livččii buoremus čohkket sámi giellafágalaš barggu riikkarájáid rastásaš fága- ja resursaguovddášii.

Sámediggi lea várren 180 000 ruvnno ovdaprošektii mii galgá geahčadit vejolašvuodaid ásaht fága- ja resursaguovddáša sámi giellabargguid várás. Norgga, Suoma ja Ruota sámedikkít leat vuodđudan njealji olbmo bargojoavkku mii galgá geahčadit organiserema organisatoralaš beliid, nu go bargiid-ovddasvástádusa, bálkkáid, penšuvnnaid, giellamielbargiid bargobáikkiid jna. Suoma sámediggi jođiha bargojoavkku barggu. Suoma sámediggi lea ohcan ruđaid bargui Interreg:s.

Ovddasvástideaddji: Sámediggi

Doaimbidju 78.

Konferánssa sámi skuvladutkama birra

Eanet dieđut dárbbášuvvojit sámi skuvlla birra, ja dat diehtu mii lea gávdnamis ferte buorebut gaskkustuvvot. Sámediggi lea Dutkanráđđái dieđihan ahte dárbbášuvvo eanet sámi skuvladutkan.

Nordlánda fylkkamánne lea danne juolludan ruđaid Nordlánda universitehtii vai dat lágida konferánssa sámi skuvladutkama birra. Konferánssa galgá dollojuvvot giđđat 2011.

Ovddasvástideaddji: Nordlánda fylkkamánne

Olggosaddán:

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Almmolaš etahtat sahttet diŋgot

lassigahppalagaid čujuhusas:

Departementenes servicesenter

Post og distribusjon

E-poasta: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefovdna: 22 24 20 00

Prentehusnummir: P-0965 Nordsamisk

Deaddileapmi: Kursiv Media As 2/2011 - preantalohku 500